

Våren 2011

HØGSKOLEN I
BERGEN -
UNIVERSITETET
I BERGEN

**UNGE UGIFTE KVINNERS
UTVANDRING TIL AMERIKA**

Masteroppgave i Historie | Henriette Austevik

Forsidebilde

Året er 1956 og den glade familien Austevik er på vei hjem fra Amerika etter å ha bodd der i 5 år. Bildet er tatt på båten "Oslofjord". Fra venstre: Sissel, Leo, Owen og Jenny

Fotograf: Paul Leo Austevik

Forord

Det å skrive master i historie har vært en lærerik opplevelse med mange lange kvelder, med både frustrasjon og glede.

Det er mange som fortjener min takk for at denne oppgaven har blitt til. Først og fremst vil jeg takke min to veiledere. Takk til professor Jan Oldervoll, for nyttige tips om tekniske detaljer og tankevekkende spørsmål. Takk til professor John Ragnar Myking, for gode innspill, og veiledning, samt støtte, omtanke og forståelse.

Til mine kjære medstudenter og venner. Takk for at dere stilte opp som klagemur, da det stod på som verst.

En stor takk til besteforeldrene mine, for støtte, hjelp og mange inspirerende historier.

Til mamma og pappa, for at dere har lyttet til mitt mas og frustrasjon, og for innspill og tips til oppgaven. Mamma, takk for at du alltid tar telefonen. Kunne aldri klart det uten dere. Takk for at dere alltid tror på meg.

Til sist, takk til min kjære Pål, som alltid får meg i godt humør og gir meg selvtillit til å tro at alt er mulig.

Bergen, mai 2011

Henriette Austevik

Innholdsliste

Kapittel 1 - Innledning	11
Tidligere undersøkelser rundt tema.....	14
Utdannelse i statene.....	17
Utvandringen til Nederland.....	18
Oppbyggingen av oppgaven. Tematisk og kronologiske avgrensninger	19
Avgrensning i tid og rom	20
Kilder og metode.....	22
Digitalarkivet.....	22
Emigrantprotokoller	22
Folketellinger	23
Kirkebøker.....	23
Gards- og ættesoger.....	24
Metode.....	24
Kapittel 2 - Ugifte kvinner som reiste over Bergen havn i tre utvalgte år	25
Kvinnenes stilling i samfunnet.....	25
Forholdet rundt ekteskapet	26
Oppsummering	27
Utvalgte år	27
Fra familieutvandring til enkeltutvandring	31
Den siste store utvandringsbølgen.....	32
Utvandringen i 1920-årene.....	33
Analyse av utvalget	34
Det vestlandske flyttesystem.....	35
Fødested sammenlignet med det vestlandske flyttemønsteret	37

Oppsummering	42
Etappevandring.....	42
Oppsummering	47
Reisefølge.....	49
Metode.....	49
Kvinnenes reisefølge 1893	51
Kvinnes reisefølge 1910.....	53
Kvinnenes reisefølge 1923	54
Oppsummering	55
Alder.....	57
Oppsummering	59
Yrker.....	60
Nytt yrke i Amerika.....	67
De reelle jobbmulighetene for de unge kvinnene.....	68
Oppsummering	70
Reisemål.....	71
Nordmenns bosetning i Amerika.....	73
Oppsummering	75
Tendenser i utvalget mitt.....	76
De som reiste fra Lindås.....	78
Lindås jentene som reiste i 1893	81
Lindåsjentene som reiste i 1910	82
Lindåsjentene som reiste i 1923	84
Oppsummering	87
De som reiste fra Luster	89
De som reiste fra Luster i 1893 og 1910	90

De som reiste i 1923	94
Oppsummering	95
Amerikaniseringen	96
Konklusjon	97
Kapittel 4 – Oppsummering og konklusjon.....	98
Resultatene fra det store utvalget	98
Resultatene fra det lille utvalget	99
Konklusjon	101
Litteraturliste.....	102
Internett	104
Kilder.....	105
Vedlegg	107
Vedlegg I – De unge, ugifte kvinnelige emigrantene som reiser frå Lindås 1893, 1910 og 1923	107
Vedlegg II - De unge, ugifte kvinnelige emigrantene som reiser frå Luster 1893, 1910 og 1923	119
English abstract.....	130
 Tabelliste	
Tabell 1: Emigranter over Bergen havn 1890-1925	28
Tabell 2: Andel ugifte kvinner som reiste i, foran og etter de utvalgte årene 1893, 1910 og 1923	30
Tabell 3: Oversikt over kvinnelige emigranter 1874, 1893, 1910 og 1923.....	34

Tabell 4: Oversikt over unge kvinners sivilstand 1893, 1910 og 1923	35
Tabell 5: Innbyggertall og fødested til unge ugifte kvinnelige emigranter fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893	38
Tabell 6: Innbyggertall og unge ugifte kvinnelige emigranter fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910	39
Tabell 7: Innbyggertall og unge ugifte kvinnelige emigranter fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1923	40
Tabell 8: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere til Bergen 1893.....	43
Tabell 9: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere fra Sogn og Fjordane og Hordaland i 1910.....	45
Tabell 10: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere fra Sogn og Fjordane og Hordaland i 1923	46
Tabell 11: Oversikt over fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere 1893, 1910 og 1923 antall pr. 10 000.....	47
Tabell 20: Unge, ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1893	52
Tabell 21: Unge, ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1910	53
Tabell 22: Unge, ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1923	54
Tabell 23: Oversikt over unge ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1893, 1910 og 1923	55
Tabell 12: Oversikt over alder og prosentandel på de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1893	57
Tabell 13: Oversikt over alder og prosentandel på de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1910	58

Tabell 14: Oversikt over alder og prosentandel på de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1923	59
Tabell 15: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1893 før de emigrerer	61
Tabell 16: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1910 før de emigrerer	63
Tabell 17: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1923 før de emigrerer	65
Tabell 18: Forventet ny yrkesfordeling for unge, ugifte kvinnelige emigranter i 1910.....	67
Tabell 19: Forventet ny yrkesfordeling for unge, ugifte kvinnelige emigranter i 1923.....	68
Tabell 24: Unge, ugifte kvinners reisemål 1910	71
Tabell 25: Unge, ugifte kvinners reisemål 1923	73
Tabell 26: Unge, ugifte kvinelige emigranter fra Lindås 1893, 1910 og 1923 med vedleggsnummer	79
Tabell 27: Oversikt over hovedinnholdet i bakgrunnen og utvandringshistorien til unge, ugifte kvinnelige emigranter fra Lindås i årene 1893, 1910 og 1923.....	80
Tabell 28: Unge, ugifte kvinelige emigranter fra Luster 1893, 1910 og 1923 med vedleggsnummer	89
Tabell 29: Oversikt over hovedinnholdet i bakgrunnen og utvandringshistorien til unge, ugifte kvinnelige emigranter fra Luster i årene 1893, 1910 og 1923	90

Figurliste

Figur 1: Emigranter over Bergen havn 1890-1925	29
Figur 2: Oversikt over kvinnelige emigranter 1874, 1893, 1910 og 1923	34
Figur 3: Andel pr. 10 000 unge ugifte kvinnelige emigranter av innbyggertallet fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland 1983	38
Figur 4: Andel pr. 10 000 unge ugifte kvinnelige emigranter av innbyggertallet fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland 1910	39
Figur 5: Promilleandelen unge ugifte kvinnelige emigranter av innbyggertallet fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland 1923.....	41
Figur 6: Unge ugifte kvinnelige etappevandrere pr 10 000 fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893.....	44
Figur 7: Unge ugifte kvinnelige etappevandrere pr 10 000 fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910.....	45
Figur 8: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere pr 10 000 fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1923	46
Figur 9: Prosentoversikt over de unge ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge i 1893, 1910 og 1923	55
Figur 10: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1893 før de emigrerer	62
Figur 11: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1910 før de emigrerer	63
Figur 12: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1910 før de emigrerer	66
Figur 13: Notis til unge kvinner og jenter som skulle reise søke jobb i Amerika.....	69

Figur 14: Kart med oversikt over statene i USA 72

Kapittel 1 - Innledning

Otlu Cecilie Natalie Jacobsen ble født 10. mai 1889 og vokste opp på øya Suten utenfor Korshavn på Sørlandet. Hun var yngst i en søskenflokk på fjorten. Det var kun hennes familie som bodde på øya. Etter hvert som hun ble eldre flyttet flere og flere søsken til Amerika¹, noe som var svært vanlig på den tiden. Otlu var yngst og ble hun boende hjemme til foreldrene døde. I 1921, da Otlu var 32 år gammel, reiste hun med "Bergensfjord" fra Kristiania til New York. Hun oppgav tjenestepike som yrke og brakte med seg 200 kroner. For selve reisen betalte hun 520 kroner. Hun var ugift og ville søke lykken i Amerika, slik som så mange av hennes søsken hadde gjort.²

Femten år tidligere hadde Hjalmar Øyvind Østensen reist sammen med faren fra Visnes på Karmøy, til slektninger i Bergen. Hjalmar Øyvind var i tenårene og bestemte seg for å reise til sjøs på en båt til Amerika. Han registrerte seg ikke som emigrant. Til reisen skaffet han seg en revolver for planen var nemlig å stikke fra båten med det samme han kom i land. Sammen med en kamerat hyrte han seg på en seilskute. Ved ankomsten til New York hadde de revolveren i lomma, og snek seg i land. Da de hadde kommet et stykke trygt inn i byen kastet de våpenet fra seg, fant seg et tog og loffet innover i landet på jakt etter arbeid. Hjalmar Øyvind skiftet navn til Owen, og tilbrakte noen år der han jobbet på diverse gårder rundt om i statene. Han var også laksefisker i Alaska. Da han nærmet seg 30-årene reiste han til New York.

Da Otlu kom til New York, bosatte hun seg sammen med søsknene som tidligere hadde emigrert og fant seg jobb på en kafé. Kort tid etter møtte hun en kar fra Karmøy som hadde bodd i USA noen år, Owen. De giftet seg, og snart var det en liten en på vei. Men tidene var ikke gode. Økonomien var trang, og de bestemte seg for å reise hjem til Norge igjen. De bosatte seg på Visnes på Karmøy, og i 1924 ble Jenny født. Da var Owen reist tilbake til USA, men han sendte jevnlig penger hjem til sin familie i Norge. Han var på et kort besøk i

¹ Når jeg snakker om utvandringen til Amerika, snakker jeg om Nord-Amerika. I hovedsak vil dette være USA og Canada. De aller fleste reiste til USA, men noen reiste også til Canada.

² Digitalarkivet. Emigranter over Kristiania 1871-1930

Norge da Jenny var i 3-4 års alderen, men reiste tilbake til Amerika igjen og var borte i 17 år. I den korte perioden Owen var hjemme, fikk Jenny en bror Østen.

Fotograf: Ukjent

Otlu sammen med sin datter Jenny og Østen

Mange familier mistet kontakten med familiefaren som jobbet på den andre siden av Atlanteren, men Owen prøvde å holde kontakten så godt det var mulig, selv om det var lange perioder da de ikke hørte noe fra ham. Under krigen var det knapt med midler for den lille familien, og de hørte mindre og mindre fra Owen. Men så etter 2.verdenskrig kom endelig Owen hjem til Karmøy. Han tok med seg Otlu, og de flyttet sammen til USA. Jenny hadde, under 2.verdenskrig, møtt Paul Leo, og de hadde giftet seg. Etter at Otlu hadde reist med Owen til Amerika var savnet stort for Jenny, som kun hadde vokst opp med sin mor. Hun overtalte derfor sin ektemann Leo til å emigrere, og i 1949 reiste de til USA sammen med sin datter Sissel, som da var 2 år, og sin sønn Leo jr. som bare var fem måneder.

Fotograf: Hjalmar Øyvind Østensen

Her et bilde av Jenny, Leo, Sissel og Leo jr. etter noen år i USA.

De flyttet til Long Island og fikk seg et hus i nærheten av foreldrene til Jenny. Her fikk de en gutt til, Owen, og både Sissel og Leo begynte på skolen her. Barna snakket for det meste amerikansk, og kunne lite norsk. Da Jenny snakket norsk til sine barn kunne de komme til å si: "don't talk like that mummy".

Bildet til høyre: *Ungene, F.v. Sissel, Owen og Leo.*) leker i hagen utenfor huset på Long Island (Bildet til venstre).

Fotograf: Paul Leo Austevik

I 1956 flyttet familien tilbake til Norge, og bosatte seg på Austevik på Karmøy. Foreldrene til Jenny flyttet også hjem, og Owen var i 60-årene da han endelig kom hjem til Norge, etter 46 år i USA.

F.v. Gamle Owen, Leo, Jenny, Otlu, Owen, Leo og Sissel.
Fotograf: Ukjent

Dette er historien om hvordan mine oldeforeldre, Owen og Otlu traff hverandre. Uten at de hadde møtt hverandre på en kafé i New York hadde jeg aldri blitt til. Jenny var min farmor og Leo er min farfar. Leo jr. er min pappa. Jeg har alltid hørt historien om tiden i USA, og jeg har alltid vært fascinert av at de bare reiste fra hjemstedet sitt for å søke lykken i et land de egentlig ikke visste så veldig mye om. Snakker jeg med min farfar om utvandringen sier han det var bare sånn som alle gjorde. Det kan vel kanskje sammenlignes med det at vi reiste ut for å studere i dag. Noen blir hjemme i hjembyen, nær familie og venner, mens andre har mer utflyttertrang og må reise til en annen by for å bli kjent med andre omgivelser og andre mennesker. Utvandringen til Amerika var nok i større grad økonomisk relatert, med ønske om bedre fortjeneste og bedre fremtidsutsikter enn det som var mulig i Norge, men en mer utløsende faktor kan ha vært en trang til noe annerledes og ønske om bedre liv.

For min oldemor Otlu, var nettverket hun hadde i USA en utløsende faktor til at hun bestemte seg for å emigrere. Hun reiste til sine søsken som bodde rundt om i statene. Hun var ung, ugift og reiste alene til USA, men hun var ikke alene da hun kom dit. Det var annerledes for min oldefar Owen, som reiste forholdsvis alene, selv om han var med en kamerat, og hadde ikke et nettverk da han kom for første gang til USA.

I denne oppgaven er det mennesker som min oldemor Otlu jeg vil se nærmere på. Jeg vil undersøke de unge ugifte kvinnene som reiste alene, og se hvilke faktorer som gjorde at nettopp disse kvinnene emigrerte til Amerika. Mennesker har et nettverk rundt seg som oftest består av familie, venner og kollegaer. Jeg vil undersøke nærmere hvordan disse nettverkene kunne være med å påvirke beslutningen om å utvandre til Amerika.

Før jeg går videre til nettverksanalysen er det nødvendig å avgrense oppgaven min videre. For å gjøre dette må jeg se litt på hva som er skrevet om tidligere om kvinnes emigrasjon til USA.

Tidligere undersøkelser rundt tema

En utvandringsforsker som står svært sentralt er Ingrid Semmingsen. Hun har skrevet det som kan karakteriseres som hovedverkene om norsk utvandringshistorie, *Veien mot vest I-II*, som kom ut i 1942 og 1950. Det første bindet handler om utvandringen frem til 1865, og det andre bindet tar for seg utvandringen i årene videre. Semmingsen har også sett på kvinnes plass i

den norske emigrasjonen i artikkelen ”Women in Norwegian Emigration”. I perioden 1865-1905 var 40 % av de som utvandret kvinner, rundt 300 000. Flertallet var altså menn. Helt fra starten av har det vært en liten overvekt av menn, selv i den tidlige perioden da det reiste flest familier. Protokoller fra 1856-1865 viser at 46,5 % av de som utvandret var kvinner.³ Utvandringen gikk så gradvis over til å bli en emigrasjon av for det meste ugifte individer. Da ble mannsdominansen enda sterkere. Samtlige lokale studier, som var tilgjengelig for Semmingsen, viste at menn emigrerte oftere enn kvinner. Semmingsen viser til økonomi som en årsak til dette. Menn tjente mer enn kvinner, og hadde derfor en større mulighet for å spare opp penger til å kjøpe billett til en sånn tur. En nyetablert farmer som trengte hjelp for å rydde land i Amerika, kjøpte heller en ”prepaid ticket⁴” til en ung sterk mann, enn til en ung kvinne.⁵

Semmingsen har også sett på hva kvinnene arbeidet med før de emigrerte. Hun har tatt for seg protokoller over emigranter over Bergen havn fra 1880 årene til 1907. I protokollene stod det ofte ”pige”, som kan bety jente eller tjenestejente. Noen var også fabrikkpiker, butikkarbeidere, sypiker, noen i skredderyrket, lærere og telegrafoperatører. Etter 1903 blir protokollene enda bedre, og gir bedre opplysninger om yrke og reisemål. Det viser seg da at de fleste kvinnene var ugifte, og at de aller fleste var tjenestejenter. I protokollene fra 1907 var det langt flere med ulike yrker som reiste. Mange var uavhengige arbeidere som for eksempel kjolemakere, vaskehjelpere og kvinner som drev egne butikker. Vi finner også sykepleiere og kontorarbeidere. Emigrantprotokollene viser også at det var vanlig at flere ugifte kvinner reiste sammen. Det var også mer vanlig at kvinnene reiste fra byen enn fra landsbygd.⁶

Semmingsen har i sin artikkel sett på Rolf K. Ostrem og Peter Rinnans undersøkelser rundt emigrantprotokoller fra Kristiania. De fant at fra 1880-årene og utover økte tallet på kvinner som utvandret, og da særlig fra byene. Desto større by, desto større antall kvinnelige emigranter. I byene var det et klart overskudd av kvinner, og de som emigrerte var som oftest

³ Semmingsen 1985: 75

⁴ Forhåndsbetalt billett

⁵ Semmingsen 1985: 76

⁶ Semmingsen 1985:78-79

ugifte. I 1907 gjaldt dette 75 % av kvinnene. Samme år var det en liten overvekt av kvinner fra Kristiania mellom utvandrerne.⁷

I sin artikkel om kvinnene i den norske emigrasjonen mener Semmingsen at de viktigste byene kvinnene reiste til var New York, Chicago og Boston. Mange av jentene som havnet der kom fra bymiljø i Norge, men det er vanskelig å vite om de var født i byen, eller om de hadde flyttet dit som tjenestjenter. Det var arbeid å få i Amerika som var bra betalt og mer spennende enn i hjemlandet.⁸ Semmingsen undersøkte emigrantprotokollen fra Bergen i 1905, der hun fant ut at 1/3 av kvinnene oppgav at de skulle til slektninger i rubrikken om hvorfor de reiste. Som oftest var dette gifte kvinner som reiste til mannen sin som allerede bodde i Amerika. Det var også enker som reiste til sønner eller døtre som bodde i statene. Noen av de kvinnelige emigrantene hevdet at de dro for å ta utdanning, men de aller fleste oppgav bare at de ville tjene penger.⁹ Det ser likevel ikke ut som at lønnen var stort bedre i Amerika. Nils Olav Østrem har sett på 137 Amerikabrev frem til 1930-årene. I et brev står det at ”en pigo, der har lært sproget, faar fra ½ til 1 dollar for uken. Men man maa lægge märke til at ingen klæder eller sko faaes og det er begge deler temmelig dyrt her”. Tjue år senere er lønnen 2-3 dollar i uken.¹⁰ Gunnar Thorvaldsen fant i en studie av 1881-folketelliinga i USA, at det var 8000 norskfødte tjenestefolk i landet. Bare 750 av disse var menn. Mennene fikk mer betalt enn kvinnene, men fikk likevel ikke så veldig bra betalt.¹¹

Det er vanskelig å vite i hvor stor grad kvinnene var overlatt til seg selv i det nye landet. De fleste reiste på forhåndsbetalt billett, så det er godt mulig de hadde familie og venner der. Det kan også ha vært en kjæreste eller framtidig ektemann som sendte etter sin kjære. Dette var konklusjon i en studie av Hans Norman fra 1974, *frå Bergslagen till Nord-Amerika Uppsala*. Han studerte tre svensk-amerikanske nybyggerkolonier der mennene sendte ”prepaid tickets” til sine kjærestes, forloveder og koner.¹²

⁷ Referert i Semmingsen 1985: 78

⁸ Semmingsen 1985:80

⁹ Semmingsen 1985:78-79

¹⁰ Referert i Sogner og Telste 2005: 98

¹¹ Referert i Sogner og Telste 2005: 98

¹² Referert i Semmingsen 1985: 80

H. Arnold Barton undersøkte historien til unge ugifte tjenestejenter i *Scandinavian Immigrant Women's encounter with America* i 1974. Han mener de unge skandinaviske kvinnene som arbeidet som tjenere i amerikanske hjem tok til seg den amerikanske kulturen, og ble ”amerikanisert”. Hans statistiske undersøkelser viser at de fleste startet sitt yrkesaktive liv i USA som hushjelper eller tjenestejenter. Helt frem til 1890-årene var hushjelp det mest vanlige yrket for skandinaviske kvinner, men de var underrepresentert i fabrikker. Barton understreker at hushjelpstillingen som oftest var et midlertidig arbeid til jenta giftet seg og fikk barn, begynte på skole eller fikk annet arbeid.¹³

Det har også vært skrevet litt om hva kvinnene gjorde i Amerika, om de organiserte seg hvilke arbeid og interesser de hadde. I 1982 tok Janet Rasmussen for seg feministbevegelsen fra 1880-tallet og utover i *Sisters across the sea*. Hun så på hvordan amerikanske feminister ble modeller for den norske feministbevegelsen, og hvordan de norskamerikanske kvinnene delte sine interesser og innflytelse over Atlanteren. *The Norwegian Language in America*, av Einar Haugen, ble utgitt i 1953 og var et standardverk om utviklingen for det norske språket. Her skriver Haugen om hvordan de norske utvandrerkvinnene tar til seg det nye språket. Han mener mange kvinner holdt godt fast på det norske språket sitt gjennom gamle tradisjoner, religion og barneoppdragelse. Han viser til at mange kvinner over 65 ikke kunne snakke engelsk så sent som i 1930.¹⁴

Utdannelse i statene

Magasinet *Kvinnen og hjemmet*, formidlet amerikansk kultur på norsk i Amerika. Kvinner utvekslet erfaringer med hvordan det var å tilpasse seg til den amerikanske kulturen. Amerika åpnet også for andre yrker for kvinner enn det som var vanlig i Norge. Torun Segtnan Soknes har i en hovedfagsoppgave ved Universitetet i Tromsø skrevet om hvordan norske kvinner skaffet seg medisinsk danning og gikk inn i legeyrket i Chicago fra 1870.¹⁵

En av de første som skrev om den norske kvinnelige emigranten var Olaf Morgan Norlie i 1924. Han forsket på norske lærere i Amerika og fant ut at av 27 000 lærere med norsk opprinnelse var 41,5 % kvinner. Dette var lærere på store institusjoner som norske skoler,

¹³ Referert i Semmingsen 1985: 83

¹⁴ Referert i Semmingsen 1985: 87

¹⁵ Referert i Østrem 2006: 72

college, akademier, seminarer eller bibelskoler. Resten hadde vært lærere på søndagskolen.¹⁶ I 1931 utga John A. Hofstead, *American Educators of Norwegian Origin*, der han skrev videre om norske emigranter i læreryrket. Han konsentrerte seg mest om lærere som underviste på college og universitetsnivå. Han registrerte at 158 av totalt 860 lærere på college og universitetsnivå i perioden 1824-1924 var kvinner.¹⁷ Noen av disse publikasjonene er rent statistiske, og sier lite om alder, sosial status og hvor mange års erfaring de hadde. De sier mer om hvordan kvinner jobbet seg oppover i læreryrket og fikk høye stillinger.

Utvandringen til Nederland

Når man snakker om utvandring tenker man ofte automatisk på den utvandringen som jeg fokuserer på i denne oppgaven, nemlig utvandringen til Amerika. Men dette flyttefenomenet var ikke noe nytt for Norge, hevder Sølvi Sogner. Så tidlig som 1600- og 1700-tallet fikk vi en massiv utflytting til Danmark, England og Nederland.¹⁸ Nederland var et økonomisk kraftsenter som trakk til seg fremmedarbeidere fra hele Europa. Rundt en million immigranter fant veien dit fra slutten av 1500-tallet, og tusenvis av norske gutter og jenter var noen av dem. Den norske flyttestrømmen toppet seg i perioden 1625-1725, som ofte kalles for Nederlands storhetstid.¹⁹

Sogner mener at migrasjonsforskere tradisjonelt har hevdet at kvinner trolig er mer mobile enn menn. De flytter likevel ikke langt – i høyden til nabosøgnet for å ta tjeneste eller for å gifte seg. Slik har kvinner blitt fremstilt som stasjonære vesener, bundet til hus, familie og det lokale samfunnet. Sogner mener disse oppfatningene har satt sperrer for kvinnenenes mobilitet og vandretrang.²⁰

En annen oppfatning i den tidlige migrasjonsforskningen var at kvinner sjelden flyttet alene. De flyttet med familie, mann, foreldre eller barn, eller for å gifte seg. Det typiske var at menn flyttet over lange distanser og dominerte den internasjonale migrasjonen, mens kvinner enten

¹⁶ Referert i Semmingsen 1985: 84

¹⁷ Referert i Semmingsen 1985: 85

¹⁸ Sogner 2004: 11

¹⁹ Sogner 2004: 12

²⁰ Sogner 2004: 59

bare fulgte med på flyttelasset eller flyttet over korte avstander.²¹ Sogner mener dette er mye av grunnen til at migrasjon blant kvinnene er lite studert som selvstendig fenomen. Sogner deler inn kvinnenes ønske om og emigrerer inn i faktorer på det individuelle plan: 1) faktisk mulighet, 2) motiv, 3) forventning om å lykkes og 4) utløsende incentiv. Den vanligste ytre faktoren for å flytte er de økonomiske, mener Sogner.²²

I sin undersøkelse rundt kvinnenes rolle i emigrasjonen til Nederland har Sogner funnet ut at kvinnene primært migrerte på let etter arbeid. Utsikten for arbeid i Holland var et lokkende alternativ. Kvinnene dro hjemmefra som ungdommer med alle muligheter åpne, og tilpasningsevnen er på sitt høyeste. Giftmål var ikke det primære målet, men kom som en mer indirekte målsetting. Den sterkeste indikasjonen på at dette stemte, var at kvinnene vanligvis hadde vært bosatt i Holland i mange år, før de eventuelt giftet seg, og at de sjelden giftet seg med en mann hjemmefra.²³ Sogner mener kvinnemigrasjonen er et autonomt fenomen, og at kvinnemigrasjonen ikke skal betraktes som et fenomen atskilt fra mennenes migrasjon. Hun mener kvinnenes emigrasjon ikke kan betraktes på egen hånd, men som et ledsagende fenomen i forhold til manns migrasjonen.²⁴

Oppbyggingen av oppgaven. Tematisk og kronologiske avgrensninger

Når det gjelder utvandringen til Amerika, har gjennomgangen av forskningslitteraturen vist meg at det som er skrevet rundt kvinnenes emigrasjon er noe mangelfull. Det som er skrevet er svært generelt, om hvilke grupper som reiste, hvor de slo seg ned, hvilke yrker de hadde før de reiste og hvordan livet var i det nye landet. Ingen historikere har spesielt tatt jenter som reiste alene. Jeg kom derfor frem til at det kunne være rom for en undersøkelse om denne gruppen.

Det var mange kvinner som reiste til USA, men jeg vil ikke ta for meg alle de ulike kvinnegruppene. Jeg vil konsentrere meg om de ugifte, siden tidligere emigrantforskning synes å ha behandlet de gifte kvinnene som en del av studiene av familievandringen. For å avgrense

²¹ Sitert i Sogner 2004: 59

²² Sogner 2004: 60

²³ Sogner 2004: 141

²⁴ Sogner 2004: 140

videre vil jeg se på de unge jentene fra 15- til og med 29 år. Det jeg tenker er at jenter i denne alderen ønsker å gifte seg, få barn og stifte familie. Det kan da være en mulig hypotese at de som reiste i denne aldersgruppen nettopp håpet på å kunne inngå giftemål, noe som kan ha vært vanskelig der de bodde i Norge. Det kan også hende at disse kvinnene allerede hadde noen i USA som ventet på dem, kanskje en kjæreste eller forlovede som først reiste for å etablere seg og deretter sendte for sine kjære i hjemlandet.

Jeg har valgt å se på kvinner som reiste fra Vestlandet til USA, men jeg vil også kun ta for meg kvinner som emigrerte fra Bergen havn. Emigrantprotokollene herfra er svært utfyllende og har færre "hull" enn andre emigrantprotokoller fra andre steder. Fra Stavanger for eksempel, brant de originale protokollene opp i en bybrann, så protokollene derfra er kun rekonstruert fra folketellinger og kirkebøker. Protokollene fra Bergen derimot er meget detaljerte og gir mange opplysninger som er til hjelp for å finne ut mest mulig om de forskjellige individene i undersøkelsen.

Avgrensing i tid og rom

Hovedproblemstillingen i oppgaven er å finne ut hva som gjorde at disse unge kvinnene utvandret. I analysen vil jeg særlig konsentrere meg om hvilke nettverk kvinnene som reiste alene hadde, og hvilken rolle disse nettverkene spilte i deres valg om å utvandre. Reiste disse kvinnene som en del av et større nettverk med utvandrere, eller reiste de til et nettverk i Amerika? Nettverkene kan kanskje også forklare at noen reiste direkte til USA, mens andre gjerne hadde et stopp på veien, og dermed emigrerte i etapper. Er det særlig noen områder det er mer emigrasjon fra enn andre områder, og forandrer dette seg? Jeg vil også se nærmere på en del andre faktorer som kan ha påvirket kvinnenens beslutning om å emigrere.

1. Sosiale faktorer i hjemlandet.

Her vil jeg gå nærmere inn på hvordan livet til unge jenter var i Norge i den perioden jeg skal undersøke. Jeg vil da gå inn på kvinnenens stilling i samfunnet generelt, både når det gjelder ekteskap og yrkesliv.

2. Det vestlandske flyttesystemet sammenlignet med utvandringen til Amerika

Den kvinnelige utvandringen kan ha hatt sammenheng med etablerte migrasjonssystem. Yngve Nedrebø har forsket på flyttesystemet på Vestlandet, og har

funnet to flyttestrømmer; den ene fra innland mot kysten, det andre fra landsdistriktene mot Bergen. Bergen ble en viktig etappe for videre utvandring mot Amerika. Nedrebø ser på tallene for utflytting fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland, og finner at folk fra noen distrikter helst reiste til Amerika, mens folk fra andre distrikter helst flyttet til Bergen. Ved å sammenligne fødested fra emigrantprotokoller med Nedrebøs system, vil jeg se om den samme utviklingen også gjelder for de unge ugifte jentene. Det vil også vise seg om etappevandringen²⁵ følger det samme systemet.

3. Kategorisering; Hvilket reisefølge har de unge, ugifte kvinnene, og forandrer dette noe seg i tid?

Her vil jeg se på hvem jentene reiste med, eller om de bare reiste alene. Reise de sammen med noen i familien eller noen de kjente fra hjembygden?

4. Nærstudie av enkeltindivid

En nettverksanalyse kan vanskelig la seg gjennomføre med et stort utvalg av individer. Derfor vil jeg gå nærmere inn på de unge ugifte kvinnene som endte opp i Amerika fra to kommuner, som representerer hvert av de ulike flyttemønstrene som nevnt ovenfor.

Oppgaven er bygget opp slik at den går fra den generelle utviklingen av emigrasjonen til ugifte kvinner, til en nærstudie av enkelte individer. Disposisjonen for oppgaven er da lagt opp med fire kapitler, med kapittel 1 som innledning. I kapittel 2 vil jeg ta for meg ugifte kvinner som reiste over Bergen havn i tre utvalgte år. I dette kapitlet vil jeg begynne med å se på kvinnenens stilling i samfunnet på 1800- og tidlig 1900-tallet. Videre vil jeg gå nærmere inn på tre utvalgte år og holde den kvinnelige utvandringen i disse årene opp mot det vestlandske flyttesystemet, inkludert etappevandring. Videre vil jeg se på om kvinnene reiste alene, sammen med familie eller sammen med andre og hvor gamle kvinnene var. Deretter vil jeg ta for meg yrkene til de som reiste, både de yrkene de hadde før avreise og yrket de forventet å få når de kom til Amerika. Siste del vil handle om destinasjonen i Amerika, reisemålet. Kapittel 3 vil være en nærstudie av et utvalg av enkeltindivid. Her vil jeg ta to geografiske utvalg og analysere hvert enkelt individ. De to geografiske utvalgene må være

²⁵ Flytting fra en landdel til en annen, eller fra en kommune til en annen, for deretter å flytte videre til et nytt sted.

forskjellige og ha forskjellig utvandringmønster. Kapittel 4 vil være oppsummering og konklusjon.

Kilder og metode

Digitalarkivet

Digitalarkivet (www.digitalarkivet.no) inneholder arkivmateriale i bilde-, tekst- og databaseformat, og det er her jeg vil finne de fleste kilder for denne oppgaven. Det kan være elektronisk skapt materiale og materiale som er digitalisert fra tradisjonelle papirutgaver og originale mikrofilmer.²⁶ I databasevelgeren i digitalarkivet kan man velge fylke, kildekategori, underkategori og tidsperiode. Det er også mulig å gjøre frisøk. I kildekategorien kan du velge mellom emigranter, fattigstell, folketellinger & manntall, geistlige arkiv, helseforetak, kirkebøker, matrikler & jordbøker, militærvesen, rettergang og straff, skattelister, skifte, skole, tinglysning & skifte og kart. De aktuelle kategoriene for meg er emigranter, folketelling & manntall og kirkebøker.

Emigrantprotokoller

Emigrantprotokoller i Digitalarkivet inneholder oversikt over alle som meldte seg til politiet for å registrere seg som utvandrer. Det var likevel ikke alle som registrerte seg hos politiet som emigrant, mens andre av ulike årsaker, oppgav falsk navn til politiet. En feilkilde er også norske sjøfolk som stakk av fra båten i amerikanske havner, eller som reiste hjem igjen.²⁷ (Min oldefar Owen er et godt eksempel på det.) I hovedtrekk kan vi likevel regne med at emigrantprotokollene gir en relativt pålitelig oversikt over den norske emigrasjonen.

Det finnes protokoller med emigranter fra Bergen, Fredrikstad, Kristiania, Oslo, Sandefjord, Larvik, Arendal, Kristiansand, Stavanger, Ålesund, Kristiansund, Trondheim og Målsheim og Bardu havn. Jeg vil konsentrere meg om protokollene fra Bergen. Fra Vestlandet er det registret emigranter som reiste over Bergen havn i perioden 1874-1930. Protokollene fra Bergen er avskrift av originale emigrantlister og kan derfor regnes å være en pålitelig kilde.

²⁶ Digitalarkivet

²⁷ Digitalarkivet

Emigrantprotokollene fra Bergen har registrert 110 228 emigranter i årene 1874-1930. I listene som starter i 1874 er det opplyst om havn, nr.(i emigrantprotokollen), år/mnd/dag for reisen, fornavn, farsnavn, etternavn, kjønn, stand, yrke, fødselsår, alder, fødested, bosted og linje (hvilken båt) og merknader. I 1880 kommer det opplysninger om billett, om det er pre-paid eller ikke og fra 1899 er det ført opp grunnen til at personene ønsker å emigrere. Fra og med 1905 blir det oppført reisemål og ønske om yrke i det nye landet og fra 1925 blir det opplyst om pass.

Folketellinger

Folketellinger som finnes på Digitalarkivet er fra 1801, 1865, 1875, 1900 og 1910. Det må gå 100 år før folketellingen er gjort til det er lov å offentliggjøre den, så folketellingen fra 1910 ble nettopp offentliggjort, og var mulig for meg å bruke i denne oppgaven. I Digitalarkivet kan en søke etter folketelling i de forskjellige kommunene. Tellingene som er mest relevant for min oppgave er de tellingene som ble gjort i henholdsvis 1875, 1900 og 1910.

Kirkebøker

Prestene førte kirkebøker fra 1600-tallet, og dette ble pålagt med kirkeritualet 1685. Kirkebøkene har til alle tider vært register over kirkelige handlinger som dåp, vigsel og begravelse. Etter hvert fikk de funksjon som folkeregister med registrering av fødsel, vigsel og dødsfall. Registreringen omfattet også dem som ikke var medlem av statskirken. Fra 1906 ble det opprett folkeregister som tok over for prestens arbeid.²⁸ Siden 2005 har norske kirkebøker vært tilgjengelige på nettet. Bøkene er skannet fra mikrofilm og deretter indekserte. Det er ikke mulig å søke etter personer på navn i det skannede materialet.²⁹ I arkivverket søker en på fylke, kirkeboktype, periode og eventuelt navn på prestegjeld/sogn. De ulike kirkeboktypene er ministerialbok, klokkebok, fødselsregister, dåpsbok, vaksinasjonsprotokoll, kommunikasjonsprotokoll, sjeleregister, forlovererklæringer, lysningsprotokoll, dagregister, residerende kapellans bok, kladd til kirkebok, dissenterprotokoll og vigselsbok.

²⁸ Mykland 2005: 87

²⁹ Digitalarkivet

Gards- og ættesoger

Jeg vil også bruke gards- og ættesoger, eller bygdebøker, i undersøkelsen min. Bygdebøker er en sammenstilling av kilder på gårds-, bruks- og personnivå. Ved hjelp av disse kan jeg mye lettere finne ut mer om de ulike kvinnene og deres familiebakgrunn enn ved utelukkende å bruke originalkildene.

Metode

Måten jeg har jobbet med emigrantprotokollene og folketellingene er at jeg har brukt disse kildene som utgangspunkt for min egen database. Ved hjelp fra en godt utarbeidet søkemotor, ble utvalget funnet, og derfra laget egne databaser, der det ble laget tabeller, utregninger og diagram.

Kirkebøkene og gards- og ættesogene har i stor grad blitt brukt til å utfylle eller kontrollere opplysninger fra emigrantprotokollene, og gav i mange tilfeller ny informasjon som fortalte mer om enkeltsjebner og familieforhold.

Kapittel 2 - Ugifte kvinner som reiste over Bergen havn i tre utvalgte år

For å få et bilde av hvordan hverdagen til unge jenter i Norge var på 1800- og tidlig 1900-tallet, vil det være naturlig å se nærmere på yrkesliv, utdanning og ekteskap. På denne måten vil vi få et bilde av hvordan hverdagen til unge jenter i Norge var i denne perioden. Videre vil den kvinnelige utvandringen sammenlignes i de tre utvalgte årene for denne undersøkelsen. Neste del vil handle om det vestlandske flyttesystemet. Dette vil være bakgrunn for en videre analysering av emigrasjonsmønsteret til de unge, ugifte kvinnene. Ved å sammenligne fødested for kvinnene med de ulike distrikters flyttestrøm, vil undersøkelsen vise om flyttingen til kvinnene følger samme mønsteret som den generelle utvandringen. Siste del av dette kapitlet vil handle om reisefølge, alder, yrke, og reisemål for de unge kvinnene.

Kvinnenes stilling i samfunnet

Det er vesentlig for undersøkelsen å finne ut mer om hvordan kvinnenes stilling i samfunnet egentlig var på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, spesielt med tanke på kvinnenes stilling i arbeidslivet og ekteskap. Vi vet ikke mye om kvinnenes stilling i samfunnet på denne tiden, og det er skrevet lite om emnet. Det vi vet er at det åpnet seg mange nye muligheter for unge kvinner i denne perioden.

Det vanlige på den tiden for unge kvinner var at de arbeidet som en del av husholdet, eller reiste ut og tok seg post som tjenestepike. Dette gjaldt i største grad for bonde- og husmannsjenter, som tilhørte majoriteten av de unge jentene på denne tiden. Tjenestejentene jobbet for å få kost, losji, klær og litt penger.³⁰ På 1800-tallet utviklet Norge seg fra å være et samfunn med hovedtyngden av folk som bodde på landsbygden, til å være mer ”moderne”, urbant samfunn. I 1801 bodde under ti prosent av befolkningen i byer og tettsteder, mens en tredel gjorde det samme i 1900. Det skjedde en økende urbanisering, større mobilitet og befolkningsvekst i hele Vest-Europa på begynnelsen av 1800-tallet. Samtidig vokser industrien frem som fører til nye næringer, nye yrker og økonomisk vekst. Et sentralt trekk

³⁰ Ryste 2009

ved denne utviklingen var at flere unge mennesker flyttet til byene for å søke tjeneste eller annet arbeid.³¹ Industrien åpnet opp for arbeidsplasser for kvinner, som gav en mer selvstendig stilling, utenfor tjeneste og husholdet. Byjentene foretrakk industriarbeid fremfor tjeneste og dermed strømmet bygdejentene inn for å ta de tjenestestillingene som byjentene ikke ville ha. Byene hadde stort behov for kvinnelig arbeidskraft i industri, tjeneste, vask, søm og butikkhjelp. Dette førte til en overvekt at kvinner i byene, særlig i hovedstaden Kristiania.³²

Forholdet rundt ekteskapet

”Fornuftsekteskap”, eller arrangerte ekteskap, var veldig vanlig i borgerskapet i Norge på 1800-tallet. Loven tilsa at både kvinnen og foreldrene måtte samtykke i ekteskapet. Det var veldig viktig å få døtrene godt gift, fordi de hadde så få muligheter til å arbeide for å forsørge seg selv. Å ha mange ugifte døtre i familien kunne bli veldig dyrt, og dette kunne skape et press for å bli gift. Likevel var det mange kvinner som valgte og ikke gifte seg. I noen tilfeller skyldes dette ”mannsunderskuddet” i Norge som kom som følge av den store utvandringen til Amerika.³³

Det skjedde også en endring i seksualmoralen i Norge. På 1700- og tidlig 1800-tallet var det vanlig at kvinner var gravide eller hadde fått barn før de giftet seg. Forlovelse var like bindende som ekteskap, og det var vanlig å ha sex med sin forlovede. Fordømmelsen av ugifte kvinner var svakere, men ble stadig forsterket utover 1800-tallet. Den franske revolusjonen hadde fremmet nye tanker om menneskets rett til lykke og kjærlighet, og samtidig med dette økte også kontrollen med kvinnene. Det ble fremdeles født mange barn utenfor ekteskapet, men dette var en stor ulykke for mødrene. Mennene derimot, mistet mye av ansvaret som de før hadde i forhold til dette med ”uekte barn”. Også tanken om kjærlighetsekteskap ble viktigere enn før.³⁴

³¹ Sogner, Telste 2005: 39

³² Sogner, Telste 2005: 40

³³ Ryste 2009

³⁴ Ryste 2009

Oppsummering

Den viktigste utviklingen som skjedde for kvinnene på 1800-tallet var at det åpnet seg nye muligheter. Tradisjonelt arbeidet kvinnen innenfor husholdet og gikk i tjeneste til hun giftet seg. Industrialiseringen, befolkningsvekst og urbaniseringen i Norge gjorde at det åpnet seg nye veier for kvinnene – lønnet arbeid utenfor tjeneste og hushold. Kvinnene kunne ta seg arbeid i byen, og hadde flere muligheter enn før. Når det gjaldt ekteskap forble flere og flere ugifte, enten som følge av mannsunderskuddet eller egen fri vilje. Dette kunne være dyrt for familien, dersom kvinnen ikke hadde tilgang på arbeid.

Utvalgte år

Det er de ugifte kvinnene denne undersøkelsen vil dreie seg om, så da er det naturlig å velge år fra den perioden da enkeltemigrantene dominerte. De utvalgte årene bør også dekke en relativt lang periode, slik at forandringer i samfunnet og emigrasjonen kommer tydelig frem, og det er mulig å se hvordan den kvinnelige emigranten eventuelt forandret seg over tid. De tre mest intensive periodene i utvandringen var 1866-1873, 1880-1893, 1900-1910.³⁵ Enkeltutvandringen skjøt fart fra 1880-årene, og siden det er de ugifte kvinnene denne undersøkelsen dreier seg om, er det de to siste intensive periodene jeg vil se nærmere på. De tre store utvandringsbølgene kom alle før 1920-årene, men en kan likevel identifisere en ny utvandringsbølge i 1920-årene.

Når man ser på tallet på emigranter på landsbasis, er det spesielt tre årstall som peker seg ut med særlig mange emigranter. Dette er årene 1893, 1910 og 1923. Disse 3 årene hadde en tilnærmet lik antall emigranter som utvandret. For hvert av årene hadde utvandringen i det foregående og neste år vært mye lavere. Disse årene pekte seg ut for å ha unaturlig høy utvandring i forhold til de nærliggende årene. Når det gjelder emigrantene fra Bergen havn er ikke disse forskjellene så distinktive. Tabell 1 og Figur 1 viser utvandringen fra Bergen Havn i perioden 1890-1925.

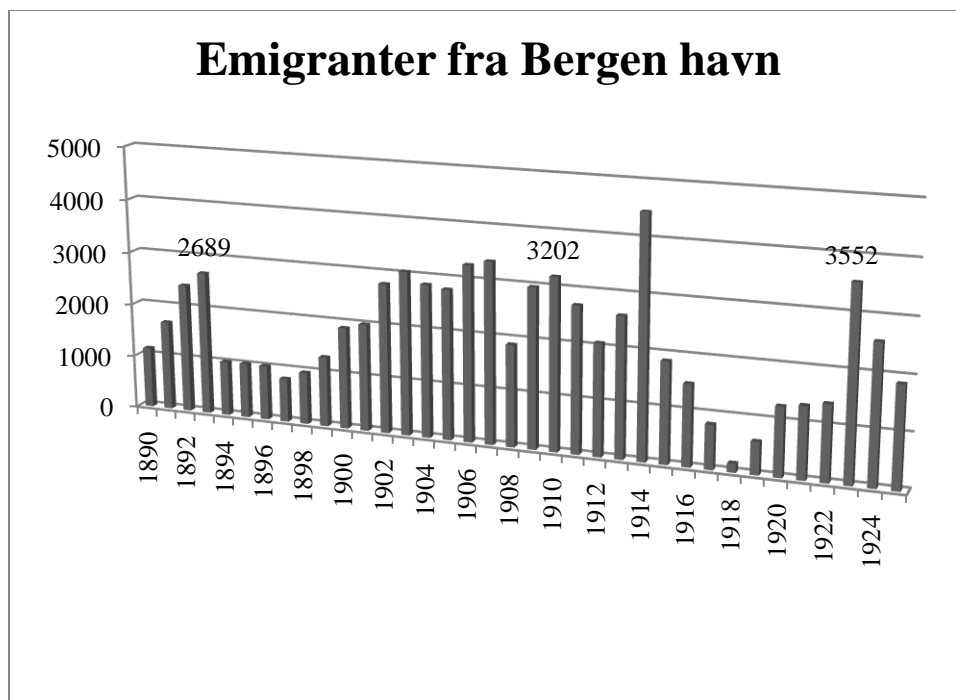
³⁵ Østrem 2006:33

Tabell 1: Emigranter over Bergen havn 1890-1925

År	Antall
1890	1138
1891	1675
1892	2421
1893	2689
1894	1024
1895	1027
1896	1023
1897	816
1898	975
1899	1310
1900	1902
1901	2005
1902	2795
1903	3058
1904	2853
1905	2798
1906	3280
1907	3376
1908	1898
1909	2982
1910	3202
1911	2726
1912	2082
1913	2612
1914	4474
1915	1880
1916	1511
1917	824
1918	164
1919	604
1920	1278
1921	1333
1922	1409
1923	3552
1924	2572
1925	1881

Kilde: Emigranprotokoll 1891-1925 fra Bergen havn

Figur 1: Emigranter over Bergen havn 1890-1925

Kilde: Emigranprotokoll 1891-1925 fra Bergen havn

Gjennomsnittlig emigrerte det 2032 pr. år fra Bergen Havn i årene 1890-1925. I årene 1893, 1910 og 1923 utvandret det mellom 2500 og 3500 mennesker, som er høyere enn dette gjennomsnittet. Figur 1 viser at det var stor forskjell på antall emigranter de forskjellige årene, og tall på emigranter varierte fra rundt 100 emigranter i 1918 til nesten 4500 emigranter i 1914. De store forskjellene på akkurat disse to tallene skyldes i stor grad 1.verdenskrig, som fikk emigranter til å flytte på seg før verdenskrigen kom skikkelig i gang, og dermed hadde svært mange utvandrere dette året. Forklaringen på at det var så få emigranter i 1918 skyldes nok at fremtidsutsiktene ble lysere da krigen var over.

Denne oppgaven avgrenses til disse tre årstallene 1893, 1910 og 1923. På mange måter kan disse årene være noe problematisk å velge. I alle disse årene var det større antall på emigranter enn det som var normalt, og både året før og året etter sank antall emigranter. Ved å velge disse årene vil antall emigranter avvike fra det som var normalen, og dermed kan dette gjøre at resultatene blir annerledes, enn om de utvalgte årene hadde i større grad representert mer gjennomsnittlige år. Så i hvor stor grad er årene mine representative for den kvinnelige utvandringen? Tabell 2 viser andelen emigranter, kvinner og ugifte kvinner to av årene før og

etter det utvalgte året. Tabell 2 vil da vise hvor stor andel ugifte kvinner som emigrerte i disse tre periodene.

Tabell 2: Andel ugifte kvinner som reiste i, foran og etter de utvalgte årene 1893, 1910 og 1923

År	Ugifte kvinner	Kvinner	Totalt kvinner og menn	% ugifte kvinner av totalt antall emigranter hvert år
1891	391	610	1675	23
1892	543	836	2421	22
1893	560	974	2689	21
1894	245	395	1024	24
1895	210	359	1027	20
1908	366	641	1898	19
1909	524	770	2982	18
1910	493	707	3202	15
1911	525	710	2726	19
1912	471	597	2082	23
1921	224	486	1333	17
1922	226	482	1409	16
1923	454	864	3552	13
1924	339	634	2572	13
1925	467	717	1881	25

Kilde: Emigrantprotokoll 1891-1895, 1908-1912 og 1921-1925 fra Bergen havn

De tre utvalgte årene har spesielt en ting til felles, de har mindre andel ugifte, kvinnelige emigranter enn de årene før og etter. Det vil si at utvalget for denne undersøkelsen ikke nødvendigvis vil bli større enn dersom jeg hadde valgt andre år å se nærmere på. Prosentforskjellen mellom de ulike årene er ikke stor, og de små forskjellene i prosent kan skyldes mange tilfeldigheter i akkurat hvem som utvandret hvert år. Ved kun å se på de utvalgte årene ser man en kraftig reduksjon i andel ugifte kvinner som emigrerte. Grunnen til at tallet var så høyt i den første perioden, kan forklares med den store utvandringssbølgen fra 1880-1893. Her var mange enkeltmigranter, og dermed også mange ugifte kvinner som emigrerte. I 1923 var de store utvandringssbølgene over, og dermed ble også emigrantmassen noe mindre konsentrert enn den var i 1880- og 90-årene. Dette kommer tydelig frem i årene rundt 1923 der andelen ugifte kvinner varierer kraftig, og er spesielt høy i 1925. Årsaken til den store forskjellen mellom årene kan forklares ved kvotesystemet som ble innført i 1924, som begrenset innvandringen til Amerika.

Fordelen med å velge tre så spredte år, er at undersøkelsen vil dekke en stor nok periode slik at omskiftninger i samfunnet vil reflekteres i hver periode, og forskjellen i emigrantkvinnen i

de tre periodene vil være større, enn om valget hadde falt på mer nærliggende år. Tabell 2 viser i stor grad at utvalget ugifte kvinner nødvendigvis ikke vil bli større enn andre år, da andelen ugifte kvinner var lav i forhold til de nærliggende årene. Utvalget vil likevel være stort nok til å unngå store statistiske tilfeldigheter. De tre årene representerer i stor grad tre såkalte utvandningsbølger som kom etter at enkeltemigrantene dominerte utvandringen. De representerer hver sin ”topp”, da året både før og etter hadde langt færre emigranter. Disse tre periodene kan muligens forklare de faktorer som skjedde i Amerika og Norge som kunne forårsake at nettopp dette året hadde stor emigrasjon i forhold til nærliggende år.

Fra familieutvandring til enkeltutvandring

Før 1880-årene var det for det meste familier som emigrerte til Amerika³⁶, men fra årene 1880-93 og utover var det enkeltemigrantene som dominerte.³⁷ Denne perioden omtales ofte som det andre store masseoppbruddet, da det drog i gjennomsnitt 18 900 mennesker hvert år. I denne perioden var Norge kun overgått av Irland når det gjaldt utvandningsintensitet. Toppen i denne perioden var i 1882, som hadde 28 804 amerikafarere, et tall som overskred fødselsoverskuddet.³⁸ Den økonomiske veksten i Amerika var sterk i 1880-årene. Veksten ble avbrutt av noen nedgangstider, men retningen var klar. ”The panic of 1873”, var den første krisen, da den økonomiske boomen etter borgerkrigen tok slutt. Vekstraten tok seg derimot opp igjen, og innen 1880 var det igjen stor aktivitet på alle områder. Den økonomiske fremgangen varte til 1893, da det igjen kom en depresjonsperiode med et økonomisk krakk, som rammet det amerikanske næringslivet sterkt. Denne tilbakegangen gav utslag ved at færre emigrerte, som en tydelig kan se i den sterke reduksjonen av norske emigranter i 1894.³⁹

”Knappt noensinne er en ungdomsgenerasjon vokst opp under vanskeligere vilkår” hevdet Ingrid Semmingsen.⁴⁰ Med dette snakket Semmingsen om hvor vanskelig det var for de unge å etablere seg i denne perioden. Derfor bar utvandningsbølgen i 1880-årene preget av å være de unges utvandring, i motsetning til familieutvandring som dominerte tidligere. Det som kunne betegnes som den store forskjellen mellom disse to utvandningsgruppene var at de unge som drog neppe var tvunget av forholdene – det var en frivillig utvandring. Utsiktene var ikke

³⁶ Lovoll 1997: 35

³⁷ Gulli 1984: 57

³⁸ Lovoll 1997: 35

³⁹ Lovoll 1997: 35

⁴⁰ Sitert i Lovoll 1997: 36

lyse i Norge og Europa i 1880-årene. Krise og nedgangstider rammet de nye årsklassene som søkte seg ut i arbeidslivet, og perioden var preget av økonomisk stagnasjon. Veksten i arbeidsplasser lå langt etter folketilveksten, som er mye av bakgrunnen for at utvandringen i Norge og andre land i Nordvest-Europa nådde et høydepunkt i emigrasjonen. Det var snakk om et internasjonalt atlantisk arbeidsmarked mot slutten av 1800-tallet, og den norske utvandringen var en del av dette. En annen faktor en ikke kan undervurdere er den sterke utferdstrangen og eventyrlysten. Også sosial oppdrift og en trang til selvhevdelse påskyndet prosessen. En annen vesentlig faktor kan være trykket fra klassefordommer, og en mulighet til å starte på nytt i ett nytt land.⁴¹ Med den økonomiske situasjonen i Norge i bakhånd, var det ikke rart at så mange emigrerte til USA i denne perioden. I 1880-årene var økonomien i USA på fremmarsj, og følgelig ville flere ungdommer i Norge prøve lykken. Ved å velge det året med mange emigranter, ble utvalget en sammensetning av ungdommer som reiste på samme vilkår, det var dårlige tider i Norge og fremgangstider i USA. Det var derimot et økonomisk krakk i 1893, men det fikk ikke effekt på emigrasjonen før i 1894, da tallet på emigranter var betydelig lavere enn året før. Dette viser hvor mye økonomien hadde å si for valget om å emigrere, og hvor viktig dette var for utvandringstrangen.

Den siste store utvandringsbølgen

1893 representerer den perioden hvor det var nedgang i landet, og det kunne være naturlig å anta at en stor del av befolkningen ville søke lykken et annet sted. I 1910 derimot er forklaringen en helt annen. Etter at unionen opphørte med Sverige i 1905, opplevde det selvstendige Norge et uvanlig sterkt oppsving i næringslivet. Wilhelm Keilhau mente det var det ”lykkeligste i norsk historie”, på grunnlag av den økonomiske fremgangen. Dette var tiåret da Norge opplevde større økonomiske fremgang og sosial vekst enn på flere tidligere århundrer. Likevel kommer, på tross av dette, den tredje store utvandringsbølgen mellom 1900 og 1914, da 214 985 nordmenn drog fra landet.⁴² Mellom 80 og 90 % av alle menn som utvandret, og mellom 60 og 70 % av alle kvinner oppgav mangel på lønnsomt arbeid som årsak. Selv med sterk vekst utviklet det norske næringslivet seg ikke raskt nok, samtidig som mulighetene i Amerika var større, der oppgangstider preget landet. Etter 1900 var Amerika i

⁴¹ Lovoll 1997: 36

⁴² Lovoll 1997: 36

en stor ekspansjons- og utbyggingsperiode som trakk til seg arbeidere fra hele Europa.⁴³ Utvandringstrangen må ha vært stor i denne perioden, og valget av 1910 som årstall for denne oppgaven ligger midt i denne perioden. Det vil være interessant å se om det var nettopp mangel på lønnsomt arbeid som var grunnen for at de norske jentene også utvandret til Amerika, eller om de hadde andre grunner.

Utvandringen i 1920-årene

De tre store utvandringsbølgene kom alle før 1920-årene, men en kan likevel identifisere en ny utvandringsbølge i 1920-årene, da det i løpet av 10 år utvandret 88 520 nordmenn. Toppen var i 1923, med 18287 emigranter. Den gjennomsnittlige årlige emigrasjonen var derimot bare 8852, som sammenlignet med gjennomsnittet før første verdenskrig som var 14 332, var langt lavere. Det som karakteriserer emigrantene i 1920-årene er en utvandringslyst som hadde bygd seg opp over tid. Emigrasjonen i denne perioden, har også en økonomisk bunn, som forklares med arbeidsløsheten tok til i Norge i 1921, og at Amerika igjen var preget av en økonomisk oppgang fra 1922.⁴⁴ En annen vesentlig grunn som forklarer den store emigrasjonen i 1923 var kvotelovene som kom i 1921 og 1924, som skulle begrense innvandringen sterkt. Immigration Act var en amerikansk lov som skulle redusere antall emigranter fra hvert eneste land til det minimum av 2 % av landets folketall. Det var nok mange som reiste i 1923 før kvotelovene i 1924 trådte i kraft. Kvotesystemet nådde sin endelige utforming i 1929, da Norge ble tildelt en årlig kvote på 2377. Den alvorlige depresjonen i 1930-årene førte til en radikal nedgang, og regelmessig innvandring til Amerika opphørte helt under annen verdenskrig.⁴⁵

⁴³ Lovoll 1997: 37

⁴⁴ Lovoll 1997: 37

⁴⁵ Lovoll 1997: 37

Analyse av utvalget

I 1874 får vi for første gang fullstendige opplysninger om utvandrere som reiste over Bergen havn til USA. Dette året var det ikke spesielt mange som utvandret, i alt 1267. Jeg lar året 1874 stå som en referanse for de tre utvalgte årene: 1893, 1910 og 1923.

Tabell 3: Oversikt over kvinnelige emigranter 1874, 1893, 1910 og 1923

År	1874	1893	1910	1923
Antall kvinner	571	974	707	864
Antall emigranter	1267	2689	3202	3552
% kvinner av antall emigranter	45	36,2	22,1	24,3

Kilde: Emigrantprotokoll 1874, 1893, 1910 og 1923 fra Bergen havn

Figur 2: Oversikt over kvinnelige emigranter 1874, 1893, 1910 og 1923

Kilde: Emigrantprotokoller fra Bergen 1874, 1893, 1910 og 1923 fra Bergen Havn

Av Tabell 3 og Figur 2 fremstår det at kvinnedelen av utvandrerne i 1874 var mye høyere enn de andre årene. I 1893 og 1910 synker andelen ytterligere, mens den har en liten stigning i 1923. Tendensen er altså at det var størst utvandring av kvinner i forhold til menn før 1900, og at denne synker etter dette. Grunnen til denne utviklingen kan forklares ved at det i 1874 var hele familier som dominerte emigrantmassen. Da var det mange kvinner som reiste i følge med sin mann og sine barn. Det var derfor mest vanlig for en mann som emigrerte, at han hadde med seg en kone, og dermed blir andelen for den kvinnelige emigrantmassen høy. Som nevnt tidligere har det hele tiden vært et mannsoverskudd i utvandringen fra Norge, men dette

overskuddet ser ut til å ha vært mindre da familieutvandringen dominerte. Det var ikke før i 1880 og utover, der enkeltemigrantene reiste, at det ble et større overtall av menn enn i de tidligere årene. Grunnen til at det var så mange flere menn enn kvinner som reiste kan henge sammen med økonomi. Det var lettere for en mann å tjene seg opp penger til reisen, da han tjente mer penger. Når emigranten kom til Amerika, var det også lettere for en mann å få seg arbeid, da nyetablerte farmere rundt om i Midtvesten kunne trenge mye hjelp til å rydde land og annet tungt arbeid en normalt ikke ville sette kvinnene til.

Tabell 4: Oversikt over unge kvinners sivilstand 1893, 1910 og 1923

	1893	1910	1923
Emigranter totalt	2689	3202	3552
Unge ugifte kvinner	456	416	342
Ugifte kvinner	560	493	454
Kvinner, totalt	974	707	864
% unge ugifte kvinner av emigranter totalt	17	13	9,6

Kilde: Egen database basert på emigrantprotokoll fra 1893, 1910 og 1923

I 1893 hadde enkeltemigrasjonen satt i gang for fullt, og mennenes andel var stadig økende. Langt over halvparten av emigranter totalt var menn alle disse tre årene. Når det gjelder de unge, ugifte kvinnene, som denne oppgaven skal dreie seg om, er også denne prosentandelen synkende, og reduseres i 1923 til nesten halvparten av det den var i 1893. I den totale emigrantmassen disse tre årene er ikke de unge, ugifte kvinnene dominerende på noen måter. Men dersom en kun ser på kvinnene, står de unge, ugifte kvinnene for opp mot halvparten av kvinneemigrantene hvert av årene, med størst andel unge, ugifte i 1910 og færrest i 1923. Det ser derfor ut til at når det gjaldt den kvinnelige emigrasjonen disse tre årene, var de unge, ugifte kvinnene svært synlige, og derfor vil også disse tre utvalgte årene være godt representative år for videre undersøkelse.

Det vestlandske flyttesystem

Yngve Nedrebø skriver om det Vestlandske "flyttesystem" i sin artikkel *Bergen – frå Skandinavias største by til strilanes hovudstad*. Flyttesystemet bygger på at det har vært en sterk befolkningsvekst på Vestlandet fra senmiddelalderen. På 1500- og 1600-tallet gikk flyttestrømmene til nær folketomme bygder, som Jostedal, Jølster og Naustdal. Innen 1650 begynte disse nybyggerområdene å bli fylt opp, og ett nytt flyttesystem ble etablert. Det var to

flyttestrømmer som pekte seg ut: den ene fra innland mot kysten, det andre fra landsdistriktene mot Bergen.⁴⁶

Bergen var mottaker av en strøm av nye mennesker, men ble etter hvert også en utgangsport for videre flytting, til Amerika.⁴⁷ Vi finner eksempler på etappevandring, innflyttere som etter noen år i Bergen dro videre ut i verden. Tradisjonelt gjaldt dette handelsmenn, sjøfolk og håndverkere som hadde et litt mer mobilt yrke. Likevel var det mest vanlig med generasjonsvandring der barn av innflyttere reiste videre som unge sjøfolk i engelsk eller hollandsk tjeneste og endte opp i oversjøiske kolonier eller i havnebyer rundt om i Europa.⁴⁸

Parallelt med innflyttingen til Bergen finner vi utvandringen til Amerika. Nedrebø viser at i bygdene der mange flyttet til Bergen var det relativt få som utvandret til Amerika. Bygder som ikke hadde stor flyttestrøm mot Bergen fikk derimot stor utvandring mot Amerika. Områdene med liten 1700-tallsflytting mot Bergen hadde tidlig utviklet et husmannsvesen som skapte en sterkere folketilvekst og dermed press på ressursene. Det er disse områdene, i hovedsak indre fjord og fjellbygder, som først sendte emigranter til Amerika. Områdene Sunnfjord, Nordhordland og Midhordland og til dels Ytre Sogn ble liggende etter i utvandringen til USA, og USA ble aldri et viktig reisemål.⁴⁹

Nedrebø ser på tallet på emigranter 1876-1905 i forhold til folketallet i de ulike prestegjeldene og regionene på Vestlandet 1891, og tallet på innflyttere til Bergen 1875 og 1912. Her var forskjellene store. Indre Sogn sendte flest ut av landet. De som utvandret fra dette området mellom 1876 og 1905 tilsvarte 40-50 % av innbyggertallet i 1891. Rett etter kommer Voss, Sunnhordland, Hardanger og Nordfjord med en emigrasjonsintensitet på 20-40 %. Områdene med stor innflytterstrøm til Bergen, som Ytre Sogn, Sunnfjord, Nordhordland og Midhordland, ligger på rundt 5-15 % emigranter til USA i forhold til innbyggertall.⁵⁰

Vestlandet kan således deles i to etter hvor sterk tilknytning de ulike områdene hadde til Bergen. Utover 1800-tallet økte folketallet, og mange reiste fra bygdene sine. De bygdene

⁴⁶ Nedrebø 2002: 56

⁴⁷ Nedrebø 2002: 56

⁴⁸ Nedrebø 2002: 58

⁴⁹ Nedrebø 2002: 64

⁵⁰ Nedrebø 2002: 64

som hadde for tradisjon å flytte til Bergen, flyttet dit, mens de bygdene som ikke hadde slike tradisjoner rekrutterte heller emigranter til USA. Nedrebø kaller det ”onkeeffekten”. Noen hadde en onkel i Amerika, slik som lustringene, lærdølene og vossingene, som hadde gård og kunne skaffe arbeid. Sunnfjordingene og strilene sine slektninger bodde derimot i Bergen, og kunne finne arbeidsplass der.⁵¹

Fødested sammenlignet med det vestlandske flyttemønsteret

Med utgangspunkt i Nedrebøs undersøkelse av flyttemønsteret på Vestlandet vil dette mønsteret brukes til å sammenlignes med de unge, ugifte kvinnenenes utvandring til Amerika. I modellen til Nedrebø er det områdene Nordfjord, Hardanger, Sunnhordland, Indre Sogn og Voss som har størst utvandring. I denne analysen har fødestedet til de unge, ugifte kvinnene blitt satt opp mot innbyggertallet i de forskjellige distriktene. Dermed var de mulig å finne ut hvor stor andel som emigrerte fra hvert distrikt, og hvilket distrikt de unge kvinnene flyttet hyppigst fra de ulike årene. Ved de jentene som emigrerte i 1893, har jeg brukt innbyggertall fra 1891-tellingen, som var tilgjengelig i artikkelen om Nedrebøs undersøkelse av flyttemønsteret på Vestlandet.⁵² I årene 1910 og 1923 har fødested blitt sammenlignet med 1910-tellingen. Ideelt sett burde folketellingen som var i 1920-tallet vært med, for å sammenlignes med fødested i 1923, men denne folketellingen har ikke blitt offentliggjort på Digitalarkivet ennå. Det må gå 100 år før en folketelling kan offentliggjøres, som vil si at 1910-tellingen nettopp har blitt offentliggjort og det vil ta 10 år før 1920-tellingen ligger åpent for søk i Digitalarkivet.

Denne analysen dreier seg kun om jentene som bodde i Sogn og Fjordane og Hordaland. Disse fylkene er videre delt inn i distrikter. Bergen ligger i Midthordland, men er i denne undersøkelsen et eget ”distrikt”, da det vil mye tydeligere komme frem hvem som emigrerer fra byen, enn hvis Bergen var som en del av distriktet. I Nedrebøs undersøkelse var det også viktig å kartlegge hvem som flyttet hyppigst til Bergen, og derfor kan heller ikke Bergen være med i Midthordland. Når det gjelder Bergen er også kvinnene som kommer fra bydelene rundt byen tatt med i denne kategorien som, Damsgård, Årstad, Fana, Nesttun og Åsane. Når det gjelder andelen emigranter fra de ulike distriktene, vil det, siden utvalget mitt er så begrenset, ikke være hensiktsmessig å finne prosent, da tallet vil være for lite. Derfor vil jeg i min

⁵¹ Nedrebø 2002: 64

⁵² Nedrebø 2002: 57

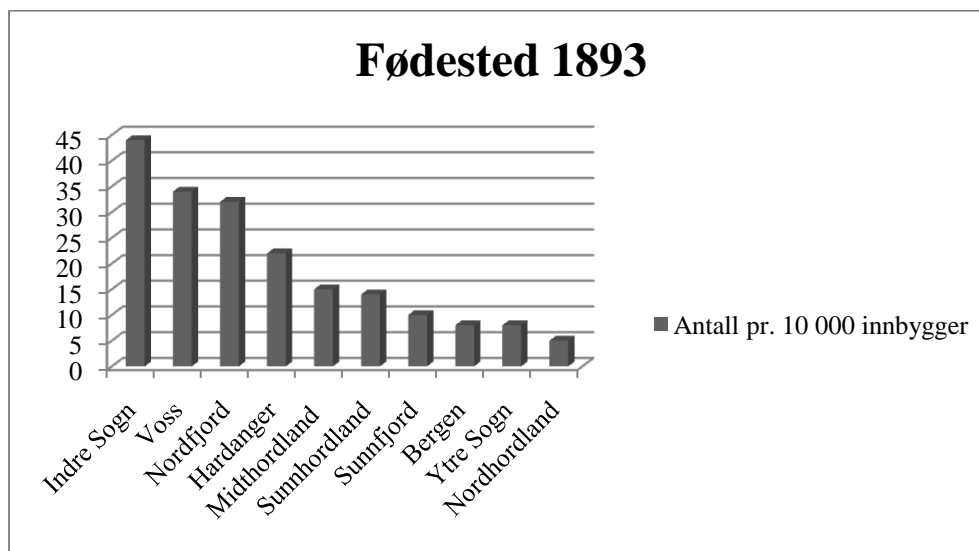
utregning se på andelen pr. 10 000 innbygger. Denne analysen vil dreie seg om å finne ut om de unge ugifte kvinnene følger det samme flyttemønsteret som resten av Vestlandet, eller om disse kvinnene har et annet migrasjonsmønster. Videre vil undersøkelsen handle om de som flytter i etapper, og derfra finne ut om også disse følger det typiske flyttemønsteret.

Tabell 5: Innbyggertall og fødested til unge, ugifte kvinnelige emigranter fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893

Distrikt	Innbyggertall 1891	Unge, ugifte kvinnelige emigranter 1893	Antall pr. 10 000 innbygger
Indre Sogn	21096	92	44
Voss	10494	36	34
Nordfjord	23391	75	32
Hardanger	18482	40	22
Midthordland	20796	31	15
Sunnhordland	26431	38	14
Sunnfjord	25557	26	10
Bergen	55121	44	8
Ytre Sogn	13914	11	8
Nordhordland	46796	23	5

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893

Figur 3: Antall pr. 10 000 unge ugifte kvinnelige emigranter av innbyggertallet fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland 1893

Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893

De unge, ugifte kvinnelige emigrantene i 1893 ser ut til å følge det flyttemønsteret som Nedrebø har skissert. Indre Sogn, Voss, Nordfjord og Hardanger, som alle har blitt

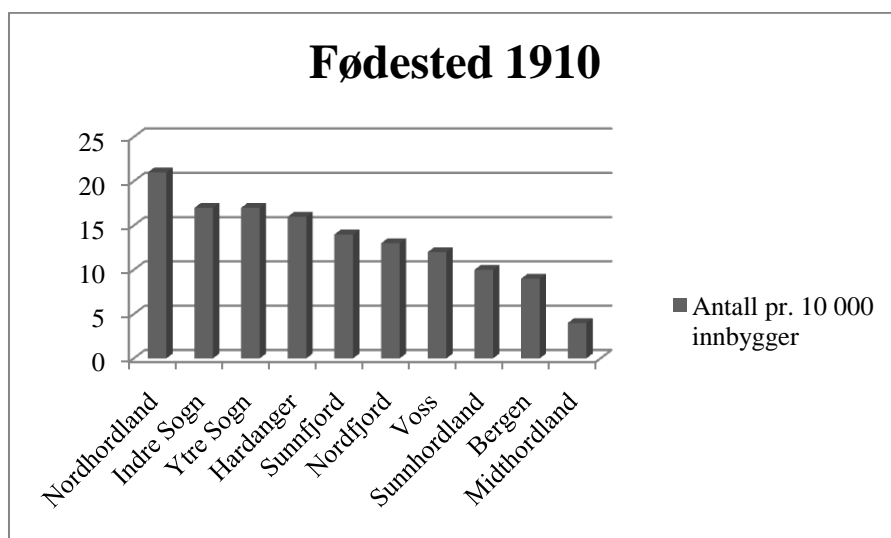
karakterisert som distrikter med høy utvandring, er også de distriktene de unge kvinnene emigrerer hyppigst fra. I mellomsjiktet ligger Midthordland og Sunnhordland. Distriktene som Nedrebø mente ville ha lite utvandring, Sunnfjord, Ytre Sogn og Nordhordland, har svært lav andel. Det var i årene mellom 1876-1905 at Nedrebø sammenlignet tallet på emigranter i forhold til folketallet i de ulike prestegjeldene og regionene på Vestlandet. 1893 ligger midt i dette sjiktet, og det er derfor ikke rart at de unge, ugifte kvinnene som reiste dette året, også fulgte det samme mønsteret. Det vil vise seg om flyttemønsteret på Vestlandet forandrer seg noe utover den undersøkelsen Nedrebø gjorde for denne perioden.

Tabell 6: Innbyggertall og unge ugifte kvinnelige emigranter fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

Distrikt	Innbyggertall 1910	Unge, ugifte kvinnelige emigranter 1893	Antall pr. 10 000 innbygger
Nordhordland	26069	55	21
Indre Sogn	26303	46	17
Ytre Sogn	11616	20	17
Hardanger	20331	33	16
Sunnfjord	26608	38	14
Nordfjord	28286	37	13
Voss	12306	15	12
Sunnhordland	34380	36	10
Bergen	78015	72	9
Midthordland	57798	25	4

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland fra 1910

Figur 4: Antall pr. 10 000 unge ugifte kvinnelige emigranter av innbyggertallet fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

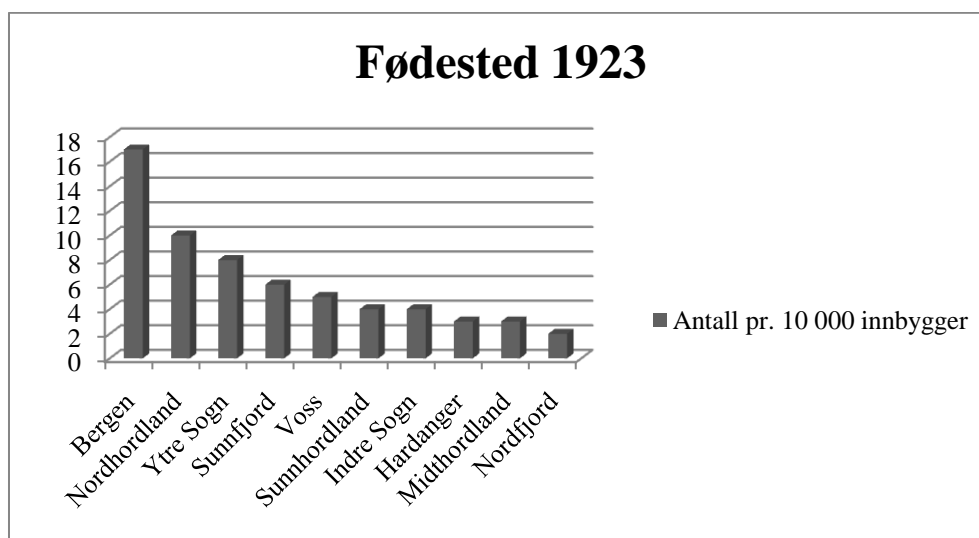
I 1910 ser det ut til at de unge, ugifte kvinnelige emigrantene kommer fra andre distrikter enn det forrige året. På topp ligger Nordhordland, som var det distriktet som sendte færrest emigranter av dette utvalget i 1893. På 17 år har altså Nordhordland gått fra å være det distriktet færrest unge jenter utvandrer fra, til å bli det distriktet flest emigrerer fra. Distriktet som sender færrest unge kvinner til Amerika er, i 1910, Midthordland. Av de syv distriktene som sender flest unge, kvinnelige emigranter i 1910, ligger både Indre Sogn, Voss, Nordfjord og Hardanger. Nedrebøs undersøkelse om flyttesystemet tok for seg årene frem til 1905. Det ser ut til at flyttesystemet, i alle fall for kvinnelige emigranter, har forandret seg noe etter dette. Distrikter som før konsentrerte seg om flytting til Bergen sender nå mange flere emigranter til USA. Samtidig hadde for eksempel Indre Sogn enda mange emigranter til USA, og hadde ikke sluttet å sende sine innbyggere til Amerika.

Tabell 7: Innbyggertall og unge ugifte kvinnelige emigranter fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1923

Distrikt	Innbyggertall 1910	Unge, ugifte kvinnelige emigranter 1923	Antall pr. 10 000 innbygger
Bergen	78015	131	17
Nordhordland	26069	25	10
Ytre Sogn	11616	9	8
Sunnfjord	26608	17	6
Voss	12306	6	5
Sunnhordland	34380	14	4
Indre Sogn	26303	10	4
Hardanger	20331	7	3
Midthordland	57798	17	3
Nordfjord	28286	5	2

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland fra 1910

Figur 5: Antall pr. 10 000 unge, ugifte kvinnelige emigranter av innbyggertallet fra distriktene i Sogn og Fjordane og Hordaland 1923

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

I 1923 har den unge, ugifte, kvinnelige emigrantmassen forandret seg helt, fra de to andre årene. Bergen, som har ligget lavt i andelen emigranter de to andre årene, hadde i 1923 langt flere emigranter enn de andre distriktene på Vestlandet. Flyttemønsteret har skiftet helt om, og de distriktene som konsentrerte seg om flytting til Bergen, har nå flere emigranter enn de distriktene som hadde for tradisjon å sende innbyggerne sine rett til Amerika. I 1923 har Bergen blitt den største eksportøren av unge, ugifte kvinner som skal prøve lykken i det nye landet. Det ser ut som at flyttesystemet har forskjøvet seg fra innenlandsbygder og landdistrikt, til byene. Når flyttemønsteret har skiftet, kan det antas at motiv for reisen også skifter. Et vesentlig motiv er arbeidsmuligheten. Yrkessammensetningen en fant i byer var annerledes enn mot det en fant på landsbygden. På landsbygden kunne kvinne ta huspost eller tjeneste med få andre muligheter, mens i byene var det langt flere yrkesveier. I 1923 var Amerika i den samme utviklingen, og dermed ville landet kreve ny arbeidskapasitet som jentene på landet ikke hadde, og dermed var det flere byjenter som reiste. Det at flere byjenter reiste til Amerika, gjorde det også lettere for kvinnene som flyttet inn til Bergen å få arbeid, og hadde dermed ikke bruk for å reise helt til Amerika.

Oppsummering

Det ser altså ut som at kvinnene som utvandrer i 1893 passer inn i mønsteret til Nedrebø, men at dette mønsteret forandrer seg over tid. I 1910 begynner utvandringen fra de andre distriktene å vokse litt og i 1923 har utvandringen fra by slått til, da flesteparten av de unge kvinnene som utvandret dette året kom fra Bergen. Tendensen viser en forflytning fra innenlandsbygder til byene i utvandringen.

Ingrid Semmingsen undersøkte i emigrantprotokollene fra Kristiania kvinnenes emigrasjon og kom fram til at det var mer vanlig at kvinnene reiste fra byen enn fra landsbygd etter 1907.⁵³ Semmingsen har i sin artikkel sett på Rolf K. Ostrem og Peter Rinnans undersøkelser rundt emigrantprotokoller fra Kristiania. De fant at fra 1880-årene og utover økte tallet på kvinner som utvandret, og da særlig fra byene. Desto større by, desto større antall av kvinner utvandret. I byene var det et klart overskudd av kvinner, og de som emigrerte var som oftest ugifte. I 1907 gjaldt dette 75 % av kvinnene.⁵⁴ Bergen var en slik stor by som Ostrem og Rinnan mente ville øke i antall emigranter utover 1880-årene. Det tok likevel litt tid Bergen ble den største emigranteksportøren, og noe av grunnen til dette kunne være at mange av kvinnene som utvandret fra Bergen hadde flyttet dit fra et annet sted, og fra Bergen flyttet videre til Amerika. Som mottaker av en strøm med mennesker, hadde Bergen en svært viktig rolle i flyttingen på Vestlandet. Bergen var også et springbrett til videre utvandring, og sendte vestlendinger ut i Europa og Amerika, kalt etappevandring.⁵⁵

Etappevandring

Sogner hevder at for de kvinnene som emigrerte alene var det vanlig at de allerede hadde tilbakelagt en flytteetappe, fra bygd til by i hjemlandet, før emigrasjonen til Amerika. For menn var det mer vanlig at de reiste direkte fra bygda, mens kvinnene flyttet først til byen, arbeidet der en stund, før de dro videre til USA. Årsaken til dette er at det var mye vanligere for kvinner å flytte på seg enn for menn, pga av den store etterspørselen etter tjenestepiker. For kvinnene var det med andre ord mer vanlig med etappeflytting.⁵⁶

⁵³ Semmingsen 1985:78-79

⁵⁴ Referert i Semmingsen 1985: 78

⁵⁵ Nedrebø 2002: 56

⁵⁶ Sogner 2004: 63

For å se nærmere på etappevandringen Sogner mener var så vanlig for unge kvinner, vil det være naturlig å undersøke etappevandrere fra de distriktene på Vestlandet som hadde konsentrert flytting mot Bergen. Etappevandrerne i denne undersøkelsen vil være de unge, ugifte kvinnelige emigrantene, og dermed vil andelen etappevandrere fra hvert distrikt ikke være relativt høy. Det er kun de kvinnene som har bosted i Bergen som er med i denne analysen om etappevandrere. Siden denne andelen er så liten, kan dette lede til store feilmarginer i materialet. Det er likevel interessant å se om de få unge, ugifte kvinnene som reiste disse tre årene følger det typiske mønsteret på Vestlandet. I følge Nedrebø var det distriktene Sunnfjord, Ytre Sogn, Nordhordland og Midthordland som hyppigst flyttet til Bergen istedenfor Amerika.⁵⁷

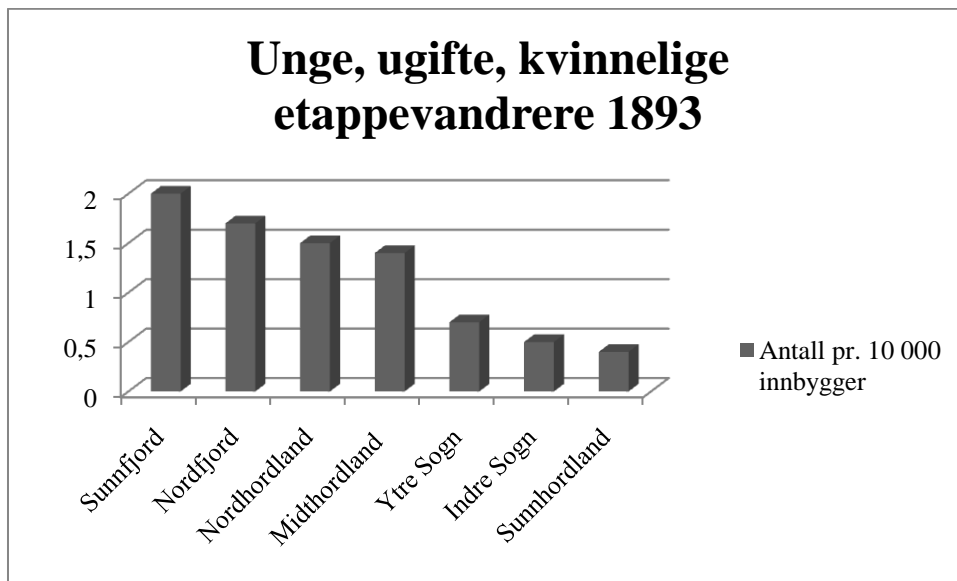
Tabell 8: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere til Bergen 1893

Distrikt	Innbyggertall 1891	Etappevandrere 1893	Antall pr. 10 000 innbygger
Sunnfjord	25557	5	2
Nordfjord	23391	4	1,7
Nordhordland	46796	7	1,5
Midthordland	20796	3	1,4
Ytre Sogn	13914	1	0,7
Indre Sogn	21096	1	0,5
Sunnhordland	26431	1	0,4

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland i 1893

⁵⁷ Nedrebø 2002: 64

Figur 6: Unge ugifte kvinnelige etappevandrere pr 10 000 fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893

Kilde: Folketelling og emigrantprotokoll fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1893

Det er Sunnfjord som sender flest etappevandrere til Amerika. De distriktene som hadde for tradisjon å sende sine innbyggere direkte til Amerika, Indre Sogn og Sunnhordland, har begge færrest emigranter som har utvandret via Bergen. Voss og Hardanger er ikke med i dette oppsettet, rett og slett fordi det ikke var noen etappevandrere blant emigrantmassen som hadde bosted i Bergen. Unntaket her er Nordfjord, som faktisk har nest flest etappevandrere av distriktene. Ellers ligger Nordhordland og Midthordland i midtsjiktet, mens Ytre Sogn har færre emigranter enn det som kunne forventes utfra det typiske flyttemønsteret.

Bortsett fra Nordfjord, følger distriktene som har flest andel unge, ugifte, kvinnelige etappevandrere til Bergen i 1893, flyttemønsteret på Vestlandet. Det er disse distriktene som skulle ha størst strøm av innflyttere til Bergen, og det er derfor naturlig at noen av disse også flytter til Amerika etter noen år. Nordfjord, som hadde flere etappevandrere enn både Midthordland, Nordhordland og Ytre Sogn, avviker klart fra dette mønsteret. Det at disse etappevandrerne beveger seg utenfor det flyttemønsteret som var vanlig, kan muligens forklares med at utvalget er så begrenset, og tilfeldighetene rår over hvem som flytter hvor i større grad. Likevel er tendensen der med de som sender flest og færrest etappevandrere. Det indikerer at i stor grad hadde de unge, ugifte kvinnelige etappevandrerne flyttet på seg i samme mønster som resten av Vestlandet.

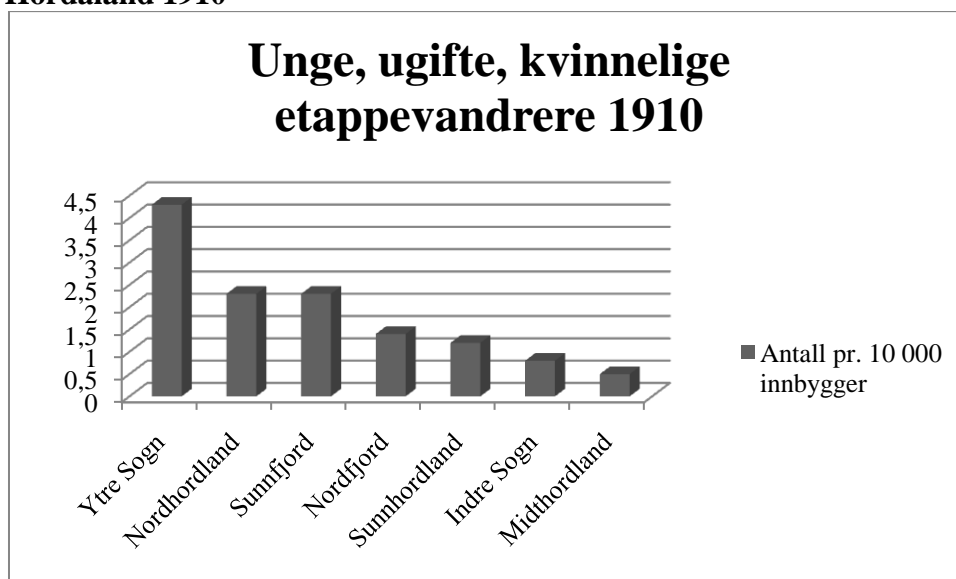
De to regionene som stod for mesteparten av innflyttingen til Bergen fra Vestlandet i 1912, var Nordhordland og Midthordland, såkalt ”Strilelandet”. Disse to distriktene stod for av 13 000 innflyttere til Bergen dette året. Til sammenligning var det knappe 2000 innflyttere fra de andre regionene på Vestlandet.⁵⁸ Dette kan indikere at det også skulle være mange etappevandrere i denne perioden fra Strilelandet.

Tabell 9: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere fra Sogn og Fjordane og Hordaland i 1910

Distrikt	Innbyggertall 1900	Etappevandrere 1910	Antall pr. 10 000 innbygger
Ytre Sogn	11616	5	4,3
Nordhordland	26069	6	2,3
Sunnfjord	26608	6	2,3
Nordfjord	28286	4	1,4
Sunnhordland	34380	4	1,2
Indre Sogn	26303	2	0,8
Midthordland	57798	3	0,5

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

Figur 7: Unge ugifte kvinnelige etappevandrere pr 10 000 fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1910

Dersom en sammenligner andelen etappevandrere fra 1893 til 1910, ser man at denne andelen har steget betraktelig på disse årene. Med unntak av Midthordland og Nordfjord hadde alle de andre distriktene også en økning i antall etappevandrere. Det er flere unge, ugifte kvinner som

⁵⁸ Nedrebø 2002: 63

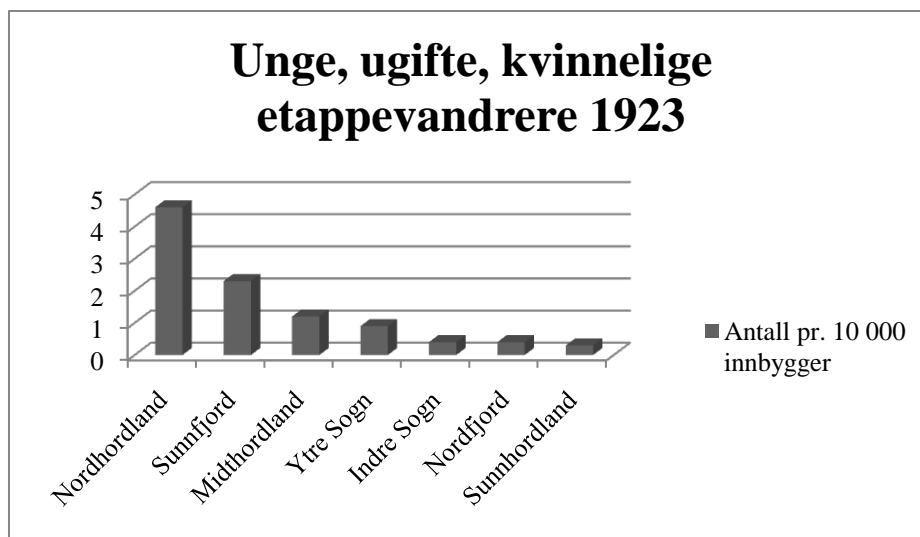
etappevandrer i 1910 enn i 1893. Fordelingen viser at det er Ytre Sogn som nå sender flest kvinner til Amerika via Bergen, fulgt av Nordhordland og Sunnfjord. Midthordland hadde færrest etappevandrere av alle distriktene. Med tanke på at det i 1912 ble sendt langt flere innflyttere fra Nordhordland og Midthordland, enn noen av de andre distriktene, avviker sistnevnte ved å sende så få etappevandrere til Amerika. Dette kan indikere på at mange av de kvinnene som reiste til Bergen, slo seg til rette der, og dermed ikke hadde behov for enda en etappe. Det begrensede utvalget som opereres med i denne analysen, kan også ha mye å si for resultatet, da det opereres med såpass få emigranter.

Tabell 10: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere fra Sogn og Fjordane og Hordaland i 1923

Distrikt	Innbyggertall 1910	Etappevandrere 1923	Antall pr. 10 000 innbygger
Nordhordland	26069	12	4,6
Sunnfjord	26608	6	2,3
Midthordland	57798	7	1,2
Ytre Sogn	11616	1	0,9
Indre Sogn	26303	1	0,4
Nordfjord	28286	1	0,4
Sunnhordland	34380	1	0,3

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1923

Figur 8: Fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere pr 10 000 fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1923

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling fra Sogn og Fjordane og Hordaland 1923

Undersøkelsen har tidligere vist at det skjedde en endring i flyttemønsteret på Vestlandet, og det var Bergen som stod for flestparten av emigrantene i 1923. Da var det mange "byjenter" som reiste ut, som gjorde at andelen emigranter fra Bergen var høyere enn alle de andre

distriktene på Vestlandet. Dette gjelder også for etappevandrerne, da andelen som reiste fra de ulike stedene er høyere i 1923 enn de andre årene. Det er flere unge, ugifte kvinner som utvandrer med et stopp i Bergen, enn 1893 og 1910. Likevel reflekteres ikke denne endringen i flyttemønsteret på de som etappevandrere i 1923; distriktene en kunne forvente å ha en stor andel etappevandrere, Nordhordland, Sunnfjord, Midthordland, og Ytre Sogn, er de distriktene med flest etappevandrere i 1923. Forklaringen på dette ligger nettopp i at det var så mange fra Bergen som emigrerte i 1923. Det at det var flere etappevandrere enn de andre årene i 1923, kan forklares med den store andelen byjenter som flyttet til Amerika. Dette åpnet opp for mange nye arbeidsplasser for jentene fra landet som byjentene hadde vraket til fordel for andre jobber. Det at mange flere flyttet til Bergen resulterte nok også i at mange tok steget videre med en ny etappe i Amerika. Det kan være rimelig å anta at disse kvinnene som flyttet til Bergen fikk seg venner rundt omkring i byen, og dermed ble påvirket av alle de unge jentene som skulle reise til USA.

Oppsummering

Sunnfjord, Nordhordland, Midthordland og Ytre Sogn, var de regionene som ble liggende etter i utvandringen til Amerika, og for disse bygdene var det innflyttingen til Bergen som var gjeldende.⁵⁹ Det er derfor ikke overraskende at det var disse distriktene som samlet sender flest etappevandrere til Amerika, via Bergen.

Tabell 11: Oversikt over fødested til unge ugifte kvinnelige etappevandrere 1893, 1910 og 1923 antall pr. 10 000

Distrikt	1893, Antall pr. 10 000 innbygger	1910, Antall pr. 10 000 innbygger	1923, Antall pr. 10 000 innbygger	Til sammen, Antall pr. 10 000 innbygger
Nordhordland	1,5	2,3	4,6	8,4
Sunnfjord	2	2,3	2,3	6,6
Ytre Sogn	0,7	4,3	0,9	5,9
Nordfjord	1,7	1,4	0,4	3,5
Midthordland	1,4	0,5	1,2	3,1
Sunnhordland	0,4	1,2	0,3	1,9
Indre Sogn	0,5	0,8	0,4	1,7

Kilde: Emigrantprotokoll og folketelling 1893, 1910 og 1923

⁵⁹ Nedrebø 2002: 63

Det var Nordhordland og Sunnfjord som sendte flest unge, ugifte kvinnelige etappevandrere gjennom de tre utvalgte årene for denne analysen. Dette resultatet var også det som var forventet å få, ettersom det var disse distriktene som sendte sine innbyggere til Bergen fremfor Amerika. Indre Sogn og Sunnhordland ligger ikke overraskende nederst med færrest total andel emigranter som utvandret via Bergen. Det analysen rundt etappevandrerne forteller, er at det er sammenheng mellom hvor jentene er født og om de reiste direkte til USA, eller prøver seg i storbyen først. Som nevnt tidligere, var det trolig mange arbeidsplasser som åpnet seg for disse jentene, da mange byjenter utvandret til Amerika. Likevel valgte disse jentene og reise videre.

Nedrebø mente ”onkeeffekten” kunne være med å forklare hvorfor innbyggerne i de ulike distriktene valgte å flytte på seg slik de gjorde. Dersom dette er tilfelle, ville disse jentene ha mindre familie i Amerika, enn de som kom fra regioner med direkte emigrasjon til det nye landet. Siden analysen av de unge, ugifte, etappevandrere har vist at det var de samme distriktene som sendte innbyggere til Bergen, som sendte flest etappevandrere, vil dette tilsi at mange av slektningene til disse jentene befant seg i Bergen og ikke i Amerika, og de ville derfor ha mindre støtteapparat når de ankom statene. Det kan da indikeres at kvinnene som etappevandret reiste mye mer alene enn de som reiste direkte, som i følge ”onkeeffekten” skulle ha mer familie i Amerika.

Reisefølge

For å finne ut mer om hvem som faktisk reiste alene til Amerika, er det vesentlig å se på reisefølge til disse jentene som utvandret. Ved å gjøre dette vil det komme tydeligere frem hvem som faktisk reiste alene, med familie eller med noen de kjente. Det kan være noen som kommer fra samme bygd, gård eller venner og kjente. Jeg velger å bruke uttrykket sambygding⁶⁰ om reisefølget til kvinner som reiste sammen med noen som det kan se ut at de kjenner. De to andre kategoriene vil være de som reiste alene og de som reiste med familie.

Metode

Ved å bruke emigrantprotokollene fra Digitalarkivet, vil det være mulig å finne eventuelle reisefølger. Her står alle emigrantene i rekkefølge fra når de registrerte seg som emigranter, dvs. dersom en gruppe ungdommer kom og registrerte seg hos lensmannen, er disse registrert i rekkefølge i emigrantprotokollene. Det kan da være rimelig å anta at dersom fem ungdommer i samme alder, født og oppvokst på samme sted registrerte seg på samme tid, hadde samme avreisedato og omtrent samme reisemål, reiste disse sammen til USA. Det kan også være jenter som reiste sammen med en familie, en eldre mann, en eldre kvinne eller andre fra samme hjemsted. Disse vil komme under kategorien ”Reiste med sambygding”. Det er videre interessant å se akkurat hvilke sambygdinger de forskjellige jentene reiste med, og derfor vil det være hensiktsmessig å dele inn i videre underkategorier; reiste med sambygding på samme alder, reiste kun med gutter, reiste med noen bosatt i USA, reiste sammen med en annen familie og til slutt de som allerede var bosatt i USA og som kun var hjemme i Norge på besøk.

Her er det rom for feilmarginer. Selv om noen reiste fra samme sted på samme tid, betyr det ikke nødvendigvis at de reiste sammen til Amerika. Med steder som Bergen, kan det være vanskelig å anta om to emigranter reiste sammen, da innbyggertallet og området er såpass stort, at det er vanskelig å anta at disse to personene har noe kjennskap til hverandre. Da er det nødvendig å se videre på alder, reisemål, avreisetidspunkt og andre likheter for å kunne anta om de har kjennskap til hverandre. I mindre områder som små distrikt i Sogn og Fjordane, er det lettere å anta at to emigranter som kommer fra samme lille region, og som reiste samme

⁶⁰ En venn eller bekjent som kommer fra samme bygd/distrikt/gård

dato, faktisk har tenkt å utvandre sammen til Amerika. Selv om to eller flere personer reiste sammen, betyr ikke dette nødvendigvis at de bosetter seg på samme sted. De som reiste med sambygdinger reiste på en måte også alene i den forstand at de ikke er med familie. Kvinnene som settes i denne kategorien reiste kanskje bare med noen få sambygdinger som alle skal til forskjellige steder. Så selv om disse er registrert sammen, betyr ikke dette på noen måte at disse kvinnene reiste for å bosette seg sammen med sine reisefølger, og kunne i like stor grad som de som ikke hadde reisefølge, være alene når de ankom Amerika, og måtte derfra navigere seg videre til siste stoppested.

Forskjellen mellom de som reiste med sambygdinger og de som reiste alene, er at de som reiste alene, har sannsynligvis i større grad tatt den beslutningen uten påvirkning fra andre, da kvinnen tar den lange reisen helt alene. Denne kategorien vil inneholde de kvinnene som tilsynelatende ikke har registrert seg sammen med noen da de meldte seg hos lensmannen som emigrant. Også i denne kategorien vil det være noen underpunkter; de som allerede var bosatt i USA, og hjemme på besøk, og de som har opplyst at de kun reiste for å besøke familie som de har i USA. Sistnevnte gjelder kun for 1910 og 1923 da denne opplysningen ikke er tilgjengelig i 1893. Også i denne kategorien er det rom for feilmarginer. Kvinnene kan ha hatt kjennskap til mange som emigrerer, selv om de ikke har registret seg sammen med dem. Det er også mulig at emigrantene som har registret seg sammen med disse kvinnene er bekjente som kommer fra andre steder. Dette kan spesielt gjelde for de kvinnene som etappevandret. Det er sannsynlig at disse kvinnene hadde nettverk som gikk langt utover de som kom fra hjemstedet deres. Likevel var det nok mange som reiste helt alene, og de som ikke er registrert sammen med noen opplagt bekjentskaper, er satt i denne kategorien. Når det gjelder de som kun er i Norge på besøk er denne kategorien ganske sikker. Emigranten har selv opplyst bosted, og dersom dette er i USA, har kvinnen havnet i denne kategorien.

I den siste kategorien vil de kvinnene som reiste sammen med familiemedlemmer havne, ”Reiste med familie”. Dette er kategorien med minst feilmarginer, da farsnavn og gårdsnavn vil avsløre om det er slektskap mellom de emigrantene. I protokollene fra 1910 og 1923 opplyser også mange at de reiste sammen med familie. For å finne ut hvilke familiemedlemmer de unge, ugifte kvinnelige emigrantene reiste hyppigst med, er kategorien delt i undergrupper; reiste med søsken, foreldre, andre familiemedlemmer, familie som

allerede er bosatt i USA, og de som kun er hjemme på besøk. I kategorien der emigranten reiste sammen med familie som var bosatt i USA, er alle familieforhold inkludert. Selv om det er søsken, vil ikke denne emigranten havne i "reiste med søsken"- kategorien dersom det viser seg at dette familiemedlemmet allerede var bosatt i USA.

For å finne reisefølge til disse emigrantene var det nødvendig å vurdere hver enkelt, og dermed plassere kvinnene der det var mest sannsynlig at hun hørte hjemme. Forhåpentligvis vil denne inndelingen vise tendensen i reisefølget til de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1893, 1910 og 1923.

Kvinnenes reisefølge 1893

Ved analysen om fødested til den unge, ugifte kvinnelige emigranten i 1893, var resultatet at emigranten i hovedsak kom fra indre fjord og fjellbygder. Det var lite bytilhørighet hos emigranten dette året, og kvinnene kom helst fra landsbygden. Gjennom analysen av fødested til de forskjellige jentene i 1910 og 1923, viste det seg at det skjedde en forflytning hvor det var flere og flere byjenter som emigrerte til Amerika, istedenfor fra landet. Det vil vise seg om også reisefølget også forandrer seg i denne perioden, som da kan indikere at hjemstedet for de enkelte kvinnene hadde noe si for hvilket reisefølge emigranten hadde. Siden utvalget strekker seg over så mange år, vil disse tendensene vise om også reisefølget forandrer seg i denne perioden.

Tabell 12: Unge, ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1893

Reisefølge 1893	Antall	Prosentandel
<i>Reiste alene</i>	170	37,3
<i>Bosatt i USA, hjemme på besøk</i>	2	0,4
<i>Reiste kun for besøk i USA</i>	0	0
Reiste alene	172	37,7
<i>Reiste med venner på samme alder</i>	108	23,7
<i>Reiste med noen bosatt i USA</i>	15	5,5
<i>Reiste kun med gutter</i>	44	7,5
<i>Reiste sammen med annen familie</i>	15	3,3
<i>Bosatt selv i USA</i>	2	0,4
Reiste med sambygding	184	40,4
<i>Reiste med søsken</i>	77	16,9
<i>Reiste med familie bosatt i USA</i>	10	2,4
<i>Reiste med foreldre</i>	2	2,2
<i>Reiste med andre familiemedlemmer</i>	11	0,4
<i>Bosatt selv i USA</i>	0	0
Reiste med familie	100	21,9
Sum unge, ugifte kvinnelige emigranter 1893	456	100

Kilde: Emigrantprotokoll 1893 fra Bergen Havn

Tabell 20 viser at det er flest emigranter som reiste med sambygding i 1893. Over halvparten av disse reiste med sambygding på samme alder. Det var i mange tilfeller store grupper som emigrerte. Med store grupper menes over fem personer fra samme sted, mange i samme aldersgruppe, som alle var registrert etter hverandre og som skulle reise samme dag. Det kan derfor indikere at de unge, ugifte jentene ofte reiste i "flokk" i 1893. Det var også rundt en tredjedel av de unge kvinnene som reiste alene, og dersom en kun ser på underkategorien, var dette den største gruppen. Reisefølget som var minst vanlig i 1893, var å reise sammen med familie, som kun hver femte jente gjorde. De aller fleste av disse reiste sammen med søsken. Årsaken til at så få jenter dro sammen med familie, henger sammen med det at 1893 var en del av utvandringsbølgen fra 1880-årene, da enkeltmigrantene regjerte. Familieutvandringen hadde sin storhetstid før dette, og det var derfor en naturlig utvikling at også de unge, ugifte kvinnelige emigrantene her reiste sjelden sammen med foreldre.

Det at så mange kvinner utvandret med sambygding dette året, henger muligens sammen med at kvinnene helst kom ofte fra landsbygden dette året. Det kan være rimelig å anta at "alle kjenner alle" begrepet var mer gjeldende på disse stedene enn i storbyen, og dermed var det nok også vanligere å henge seg på de andre når det var snakk om utvandring. Det var også mye vanligere at disse emigrantene hadde mer slekt og kjente i Amerika, og dermed var det

flere av de som reiste sammen med sambygdinger som reiste sammen med noen som allerede var bosatt i USA.

Kvinner reisefølge 1910

Semmingsen fant ut, som beskrevet i innledningen, at det var vanlig at flere kvinner reiste sammen. Dette gjaldt for de kvinnene hun hadde i sitt utvalg fra 1907 som reiste over Bergen havn.

Tabell 13: Unge, ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1910

Reisefølge 1910	Antall	Prosentandel
<i>Reiste alene</i>	172	41,3
<i>Bosatt i USA, hjemme på besøk</i>	14	3,4
<i>Reiste kun for besøk i USA</i>	1	0,2
Reiste alene	187	44,9
<i>Reiste med sambygdinger på samme alder</i>	70	16,8
<i>Reiste med noen bosatt i USA</i>	9	11,3
<i>Reiste kun med gutter</i>	59	5,1
<i>Bosatt selv i USA</i>	2	1,9
<i>Reiste sammen med annen familie</i>	8	0,5
Reiste med sambygding	145	35,6
<i>Reiste med søsken</i>	46	11
<i>Reiste med foreldre</i>	14	3,4
<i>Reiste med familie bosatt i USA</i>	2	2,6
<i>Bosatt selv i USA</i>	11	1,9
<i>Reiste med andre familiemedlemmer</i>	8	0,5
Reiste med familie	84	19,4
Sum unge, ugifte kvinnelige emigranter 1910	416	99,9

Kilde: Emigrantprotokoll 1910 fra Bergen havn

Majoriteten, nesten halvparten, av de som emigrerer i 1910, reiste derimot alene, og går mot de resultatene Semmingsen fant rundt kvinnenes utvandring i 1907. Andelen som reiste med sambygdinger har sunket, og det samme har andelen med de kvinnene som reiste med familie. Det var langt flere kvinner som reiste sammen med en eller flere personer som allerede var bosatt i USA. Denne utviklingen er naturlig, da etter flere tiår med utvandring, reiste mange hjem på besøk, og fikk flere med seg tilbake. Det var nok veldig populært å få med seg unge, ugifte kvinner til Amerika, da mannsunderskuddet i Amerika gjorde det vanskelig å finne ektemaker. Andelen som reiste sammen med noen bosatt i USA, har mer enn doblet seg siden 1893. At det i 1910 var flere som reiste alene, enn med sambygdinger, sier at kvinnene har blitt mer selvstendige, og er mindre avhengig av det tette nettverket rundt selve reisen til

Amerika. Det er fremdeles mange som reiste med sambygdinge, men tendensen viser at denne andelen er synkende.

Kvinnenes reisefølge 1923

Tabell 14: Unge, ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1923

Reisefølge 1923	Antall	Prosentandel
<i>Reiste alene</i>	173	50,6
<i>Bosatt i USA, hjemme på besøk</i>	16	4,7
Reiste alene	189	55,3
<i>Reiste med sambygdinge på samme alder</i>	47	13,7
<i>Reiste kun med gutter</i>	16	3
<i>Bosatt selv i USA</i>	6	2,3
<i>Reiste med noen bosatt i USA</i>	4	2,3
<i>Reiste sammen med annen familie</i>	5	1,5
<i>Ukjent</i>	2	0,6
Reiste med sambygding	80	23,4
<i>Reiste med søsken</i>	47	13,7
<i>Reiste med foreldre</i>	13	3,8
<i>Reiste med andre familiemedlemmer</i>	5	1,5
<i>Reiste med familie bosatt i USA</i>	5	1,5
<i>Bosatt selv i USA</i>	3	0,9
Reiste med familie	73	21,4
Sum unge, ugifte kvinnelige emigranter 1923	342	100,1

Kilde: Emigrantprotokoll 1910 fra Bergen havn

I 1923 var det klart flest unge, ugifte kvinner som reiste alene til Amerika, der denne andelen var over halvparten av emigrantene. Andelen som reiste med sambygdinge, som det var flest av i 1893, er redusert til nesten halvparten av det den var i 1893. Når det gjelder de som reiste med familie ser det ut til at denne andelen holder seg stabilt, og endrer seg ikke stort. Dette året er det også akkurat like stor andel mellom de som emigrerer sammen med sambygdinge på samme alder som emigrerer med søsken. En mulig forklaring til at det var såpass mange som reiste alene i 1923, kan henge sammen med at det var såpass mange byjenter som emigrerte i 1923, som har blitt vist i analysen tidligere. Dette kan indikere at byjentene reiste oftere alene, enn det jentene fra landsbygden gjorde.

Oppsummering

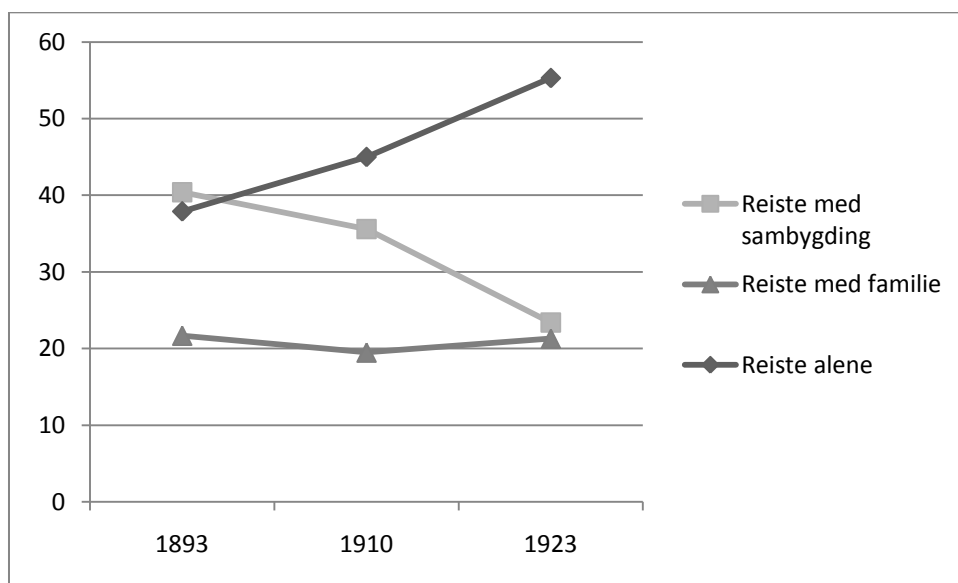
Ved å se på alle årstallene i samme tabell, vil visse tendenser komme tydeligere frem.

Tabell 15: Oversikt over unge ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge 1893, 1910 og 1923

År	1893		1910		1923	
	Antall	Prosentandel av sum emigranter 1893	Antall	Prosentandel av sum emigranter 1910	Antall	Prosentandel av sum emigranter 1923
Reiste alene	172	38	187	45	189	55
Reiste med sambygding	184	40	145	36	80	23
Reiste med familie	100	22	84	19	73	21
Sum	456	100	416	100	342	99

Kilde: Emigrantprotokoll 1893, 1910, 1923 fra Bergen havn

Figur 9: Prosentoversikt over de unge ugifte kvinnelige emigranternes reisefølge i 1893, 1910 og 1923

Kilde: Emigrantprotokoll 1893, 1910 og 1923 fra Bergen havn

Andelen kvinner som reiste alene stiger jevnt mellom 1893 og 1923. Når det gjelder de som reiste med sambygding er tendensen motsatt, og går nedover. Tendensen til de som reiste sammen med familiemedlemmer er temmelig stabilt, og har holdt seg på rundt 20 % i de tre undersøkte årene. Utviklingen fra 1893 og frem til 1923 viser at sammensetningen av reisefølget til de unge ugifte kvinnene forandret seg en god del.

Det at mange kvinner reiste sammen var tilfelle for noen av kvinnene jeg som reiste i 1893. Det var flest kvinner som reiste med sambygding, og da mange reiste i store grupper. Det er ikke så mange som kun reiste med andre kvinner, men det var heller disse store gruppene som var mest vanlige. De alle fleste dro sammen med jevnaldrene som kan antas å være vennegrupper. Likevel var det flere kvinner som reiste helt alene, enn som emigrerte i disse store gruppene. Så for mitt utvalg var det de som reiste alene som var mest vanlig. Utviklingen for alle de tre årene viser en nedgang i kvinner som reiste med sambygding, mens andelen av de som reiste alene stiger. Andelen med kvinner som reiste alene forholder seg stabilt i de tre årene. Tendensen forteller at kvinnene emigrerte heller alene enn sammen med sambygding eller familie.

Alder

Det er jentene i alderen 15-29 år som er fokuset i denne oppgaven. Som jeg vist tidligere var de fleste kvinnelige emigrantene i denne aldersgruppen. Men hva var den typiske alderen for å utvandre disse tre årene, og forandret denne seg?

Tabell 16: Oversikt over alder og prosentandel på de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1893

Alder	Antall emigranter	Prosent av sum emigranter
29 år	10	2,2
28 år	21	4,6
27 år	18	3,9
26 år	37	8,1
25 år	24	5,3
24 år	37	8,1
23 år	36	7,9
22 år	44	9,6
21 år	48	10,5
20 år	45	9,8
19 år	46	10,1
18 år	29	6,4
17 år	41	9
16 år	13	2,9
15 år	7	1,5
Sum	456	99,9

Kilde: Emigrantprotokoll fra Bergen havn i 1893

I 1893 ser det ut til at det var de som var yngst og de som var eldst som reiste minst hyppig. Det ser også ut til at det var en opphopning i alderen 19-22 år, der prosentandelen var størst. Unntaket var i alderen 17 år, der prosentandelen også var høy. Grunnen til at det var så få som reiste mellom 27 og 29 år kan være at flesteparten av kvinnene i denne aldersgruppen allerede hadde giftet seg. Dersom disse kvinnene emigrerte og var gift, ville de dermed ikke være med i dette utvalget. At andelen av de yngste også var svært liten, henger nok sammen med at mange av disse jentene kanskje fremdeles bodde hjemme, og ville helst ha emigrert sammen med familie dersom de skulle reise. I 1893 var det ikke så mange familier som emigrerte, da det var de single enkeltmigrantene som reiste hyppigst. Derfor var det nok ikke så vanlig at hele familien reiste til Amerika på denne tiden. I alderen der jentene reiste hyppigst, mellom 19 og 22 år, er jentene i en mellomfase; hun har ikke inngått giftemål ennå, hun bor sannsynligvis ikke med familie lenger og hun reiste muligens med tanke på ekteskap, yrke og bedre fremtidsutsikter enn det hun hadde mulighet for i Norge. Jentene i denne aldersgruppen

har nok også arbeidet litt hjemme før de reiste og visste litt mer om hvor hardt livet kunne være, enn de som var yngre. Når det gjelder de jentene den andelen med 17-åringen som emigrerte, var den som nevnt ovenfor veldig i høy i forhold til andelen i alderen rundt. Dette avviket kan henge sammen med at det var mange jenter i denne alderen som skulle ut i tjeneste. Dersom jentene ikke fikk seg tjeneste i bygda si, måtte de reiste ut for å finne arbeid et annet sted. Da var byene et lokkende alternativ, og mange reiste kanskje derfra og videre ut til Amerika. Det kan også være at det var mange jenter på denne alderen som emigrerte i store vennegrupper. Mange gutter og jenter på samme alder bestemte seg for å reise i fellesskap, og på den måten lokket det til seg flere og flere i samme alder til å være med på den lange reisen over Atlanterhavet.

Tabell 17: Oversikt over alder og prosentandel på de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1910

Alder	Antall emigranter	Prosent av sum emigranter
29 år	13	3,1
28 år	13	3,1
27 år	19	4,6
26 år	19	4,6
25 år	38	9,1
24 år	32	7,7
23 år	33	7,9
22 år	48	11,5
21 år	42	10,1
20 år	45	10,8
19 år	30	7,2
18 år	41	9,8
17 år	23	5,5
16 år	14	3,4
15 år	6	1,4
Sum	416	99,8

Kilde: Emigrantprotokoll fra Bergen havn i 1910

Som i 1893, var det de som er yngst og de som var eldst som reiste minst hyppig til Amerika, og aldersgruppen som reiste mest var enda mer konsentrert i 1910. Det var i alderen 20, 21 og 22 år at de aller fleste reiste, og prosentandelen her var høyere enn i 1893. Det er også relativt mange som emigrerte når de var 18 og 25 år. Jeg vil tro at de som reiste når de er 25 år leter etter en ny start i livet; de har arbeidet lenge hjemme i Norge, de har muligens etappevandret og forsøkt et nytt sted og hadde kanskje ingen potensielle ektefeller i sikte. En ny start i USA kunne være en lokkende mulighet for disse kvinnene, som kanskje ikke hadde så mange

alternativer hjemme. Når det gjelder 18-åringene, kan det ha samme årsaksforklaring som avviket i 1893, der det var mange 17-åringer som reiste.

I 1923 var forskjellen på alderen mellom de som reiste i større grad variert enn de to foregående årene. Tabell 14 viser at alderen på de som reiste var mer variert og jevn, og holdt seg mellom 7 og 11 % i alderen 17-26 år. Prosentandelen var likevel høyest mellom 21-23 år. Færrest emigranter var, som i de forrige årene, de som var yngst og de som var eldst. Det at alderen på jentene i 1923 var mer variert kan henge sammen med at det i 1923 var langt flere yrkesgrupper reiste, jentene reiste helst alene og var dermed mer uavhengig av hverandre som reisegruppe.

Tabell 18: Oversikt over alder og prosentandel på de unge, ugifte kvinnene som reiste i 1923

Alder	Antall emigranter	Prosent av sum emigranter
29 år	17	5
28 år	13	3,8
27 år	20	5,8
26 år	27	7,9
25 år	26	7,6
24 år	23	6,7
23 år	34	9,9
22 år	29	8,5
21 år	39	11,4
20 år	27	7,9
19 år	28	8,2
18 år	24	7
17 år	24	7
16 år	9	2,6
15 år	2	0,6
Sum	342	99,9

Kilde: Emigrantprotokoll fra Bergen havn i 1923

Oppsummering

I de tre årene denne undersøkelsen handler om, er det jentene som er i de tidlige 20-årene som reiste hyppigst. De yngste og eldste jentene, er de som emigrerer sjeldnest. Siden de tre årene viser akkurat samme tendens, kan det antas at de andre årene i denne perioden også viser den samme utviklingen. Det vil da være mulig å anta at dersom en kvinne emigrerte sent på 1800- og tidlig 1900-tallet, var hun mest sannsynlig i de tidlige 20-årene. Det var minst sannsynlig at hun var sent i tenårene, eller sent i 20-årene.

Yrker

Da industrialiseringen kom til Norge skapte dette nye yrker og åpnet flere muligheter på arbeidsmarkedet, for både menn og kvinner. På 1800-tallet var ikke industrisamfunnet preget av de tradisjonelle skillelinjene mellom mannsarbeid og kvinnearbeid. Etter hvert gjennomgikk noen yrker en feminisering, mens andre yrker en maskulinisering. Telegrafister og telefonister var nye yrker som i starten var besatt av menn, men som raskt fikk større innslag av kvinner. Innenfor varehandelen ble handelsbetjenten erstattet av ekspeditrisen, og i noen yrker ble det konkurranse mellom menn og kvinner. Typografiyrket skapte en hard kamp mellom kvinnelige og mannlige arbeidere, ikke bare i Norge, men også i andre land. Læreryrket hadde før 1860, da den nye skoleloven kom, en veldig mannsdominert lærerstab, men i løpet av noen tiår, var innslaget av lærerinner betydelig.⁶¹

I løpet av 1800-tallet gjennomgikk det norske samfunnet store endringer. Industrialiseringen skjøt fart, og overtok for det gamle bondesamfunnet. Flere og flere flyttet til byer fra bygdene, folketallet økte og giftemålsfrekvensen sank. Det var særlig i de høyere lag av befolkningen av andelen av ugifte kvinner økte dramatisk. Derfor hadde også mange kvinner fra de høyere sosiale lag behov for måter å forsørge seg selv på, når mulighetene for å bli forsørget gjennom ekteskapet forsvant.

Utsiktene for arbeid var ikke alltid like lett for kvinnene fra de høyere sosiale lag. Det var få stillinger som var sosialt akseptable. I den andre enden var arbeiderkvinnene svært ettertraktet arbeidskraft på fabrikkene, i systuer og i privathusholdninger som tjenestepiker. Utveiene de ”rike” kvinnene hadde for å forsørge seg selv var begrenset. Det var stillinger som husholdersker, guvernanter eller selskapsdamer som var vanlig for disse kvinnene frem mot midten av 1800-tallet. Litt senere fikk kvinner som hadde tatt middelskoleeksamen adgang til yrker som lærerinner i folkeskolen og som telegrafistinner og telefonistinner.

Mellom 1890 og 1920 hadde mellom 31-33 % av alle kvinner lønnet arbeid. De fleste var ugifte. Av gifte kvinner hadde bare rundt 4 % mellom 1890 og 1910 lønnet arbeid, og kun 2 % lønnet arbeid i 1920. Men tallene lyver litt for de gifte kvinners arbeidsliv. Før 1930 ble ikke deltidsarbeid registrert. For det var mange gifte kvinner som jobbet deltid i tillegg til å

⁶¹ Skaarer 2005

holde husholdningen i orden og å passe barna. Det var ofte lønnet arbeid for private som tøyvask, baking og rengjøring. Arbeiderkvinnenes lønnsarbeid kommer derfor dårlig fram i statistikken.⁶² Siden det var såpass mange kvinner som hadde arbeid i den perioden jeg undersøker, er det vesentlig å undersøke nærmere hvilke yrker som var vanlige for de kvinnene som emigrerer til Amerika. Ved å se på yrkene til kvinnene vil jeg også få en antydning til hvor denne kvinnen var i den sosiale rangstigen. Arbeiderkvinnene var for eksempel fabrikkarbeidere og tjenestepiker, mens kvinnene i det øvrige sosiale lag var for eksempel guvernanter og telegrafistinner.

Informasjonen i emigrantprotokollen har en egen kolonne var forbeholdt yrke før avreise og nytt yrke, som var det yrke kvinnene trodde hun skulle ha i USA. I 1893 var det lite variasjon på oppgitt yrke. Flesteparten har oppgitt at de er ”datter av...”, som kan bety at mange av jentene bodde hjemme hos familien sin, hjalp til hjemme og ikke hadde noe spesielt yrke. En liten andel har også oppgitt tjenestepike som yrke. Resten har oppgitt yrke som dampskipspike, husholderske, lærerinde, husbestyrerinde og arbeider.

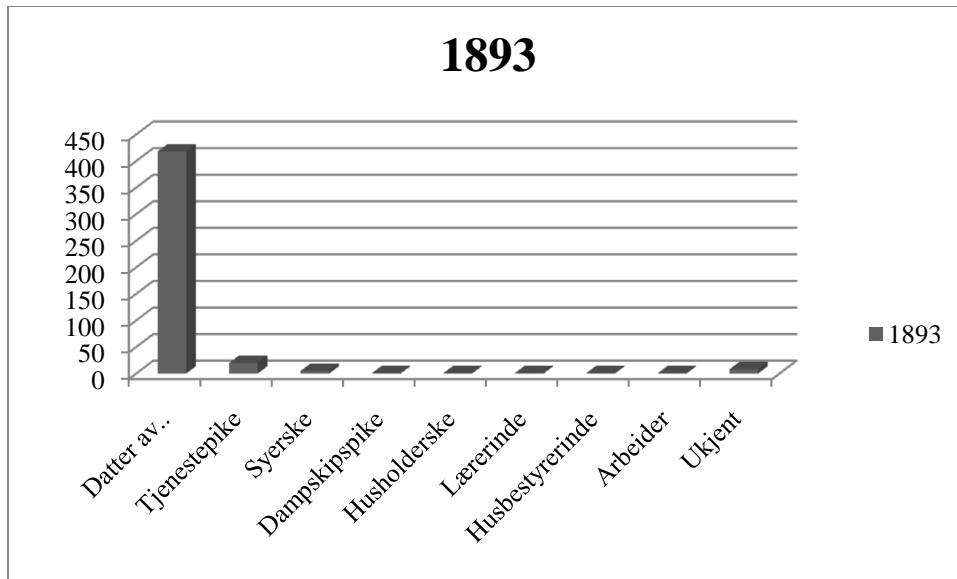
Tabell 19: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1893 før de emigrerer

Yrke 1893	Antall
Datter av..	418
Tjenestepike	20
Syerske	5
Dampskipspike	1
Husholderske	1
Lærerinde	1
Husbestyrerinde	1
Arbeider	1
Ukjent	8
Sum	456

Kilde: Emigrantprotokoll 1893 fra Bergen havn

⁶² Bjørnhaug 2005

Figur 10: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1893 før de emigrerer

Kilde: Emigrantprotokoll 1893 fra Bergen havn

De aller fleste som dro dette året har kun oppgitt at de var datter av bonde/kjøpmann/husmann osv., og hadde egentlig ikke registrert noe yrke i emigrantprotokollen. En kan anta at grunnen for dette var at kvinnene nettopp ikke hadde noe yrke, at de fremdeles bodde hjemme hos familien, og hadde ikke noe lønnet arbeid utenfor husholdet. Av de yrkene som var registrert kan det antas, ut fra yrkesvalg i de forskjellige sosiale lagene, at det ser ut til at det er kvinnene fra de lavere sosiale lagene som reiste dette året. Tjenestepiken, syersken, dampskipspiken og arbeideren tilhører mest sannsynlig ikke de øvrige sosiale lag. Det gjør derimot lærerinnen og husbestyrerinnen som mest sannsynlig kommer fra rikere familier. Kategorien ”datter av...” vet jeg lite om, og kan umulig si noe om den sosiale statusen til kvinnene her. Det som slår en, er hvor få variasjoner det er. Det er starten på 1890-årene og det var nok ikke så mange som var i lønnet arbeid utenom tjeneste ennå, men dette forandret seg til 1910.

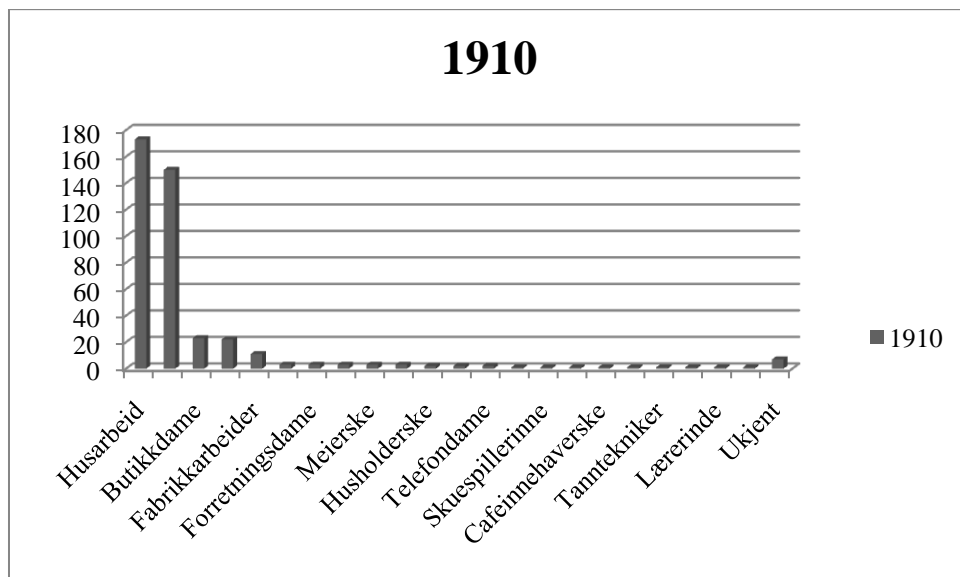
Tretten år senere har yrkene blitt mye mer varierte. I 1910 har kvinnene oppgitt langt flere yrker enn i 1893, hele 22 forskjellige yrker. Kategorien ”datter av...” var nesten helt borte, og alle de som er i denne kategorien er mellom 15 og 19 år. Dette gir en sterkere indikasjon på at disse jentene fremdeles bodde hjemme og dermed ikke var i lønnet arbeid.

Tabell 20: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1910 før de emigrerer

Yrke 1910	Antall
Husarbeid	173
Tjenestepike	150
Butikkdame	23
Syerske	22
Fabrikkarbeider	11
Datter av...	3
Forretningsdame	3
Kontordame	3
Meierske	3
Stuepike	3
Husholderske	2
Sykepleierske	2
Telefondame	2
Spisevertinne	1
Skuespillerinne	1
Vogterske	1
Cafeinnehaverske	1
Tegner	1
Tanntekniker	1
Modelldame	1
Lærerinde	1
Barnepike	1
Ukjent	7
Sum	416

Kilde: Emigrantprotokoll 1910 fra Bergen havn

Figur 11: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1910 før de emigrerer

Kilde: Emigrantprotokoll 1910 fra Bergen havn

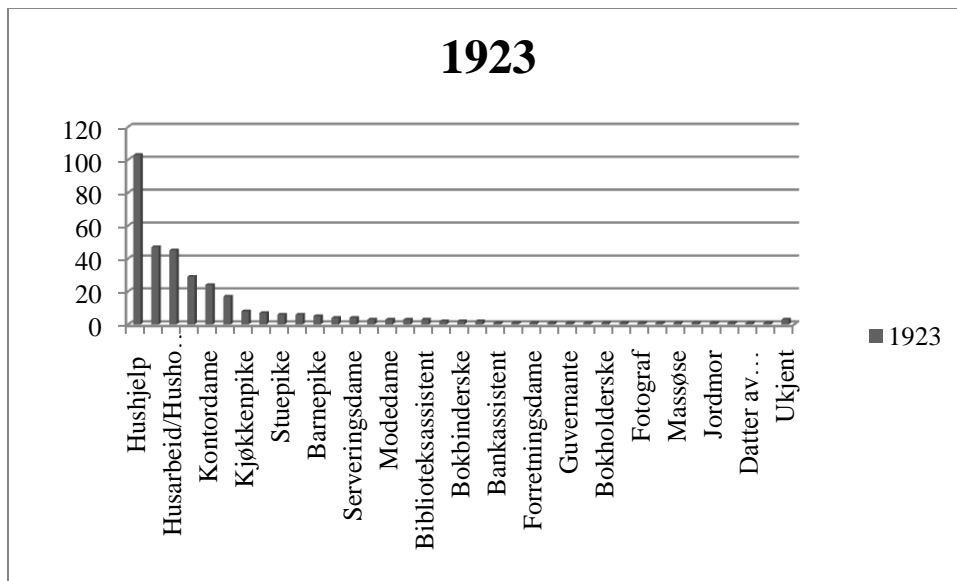
De mest representerte yrkene var husarbeid og tjenestepike. Det er også en god del av jentene som oppgav yrke som syerske, butikkdame og fabrikkarbeider. Det finnes også noen mer utradisjonelle yrker, blant annet en skuespillerinne og en modell. Her kommer det mer tydelig frem at det er arbeiderkvinnene som helst reiste til USA. Det var svært mange tjenestepiker, syersker, hushjelper og fabrikkarbeidere som reiste, som var typiske yrker for kvinnene i det lavere sosiale laget. Noen av de kvinnene som jeg vil anta tilhører overklassen var de som hadde oppgitt yrke som modell, cafeinnehaver, sykepleier, tegner, tanntekniker og lærerinne. Dersom jeg regner sammen de forskjellige yrkene ser jeg at kun 20 kvinner har yrker som var typisk for overklassekvinner. 389 av kvinnene hadde yrker som var mer for bonde- og arbeiderjenter.

Tabell 21: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1923 før de emigrerer

Yrke 1923	Antall
Hushjelp	103
Enepike	47
Husarbeid/Husholderske	45
Butikkdame	29
Kontordame	24
Syerske	17
Kjøkkenpike	8
Sykepleier	7
Stuepike	6
Student	6
Barnepike	5
Telefondame	4
Serveringsdame	4
Kokkepik	3
Modedame	3
Strykerske	3
Biblioteksassistent	3
Påleggerske	2
Bokbinderske	2
Skuespillerinde	2
Bankassistent	1
Frisørdame	1
Forretningsdame	1
Meierske	1
Guvernante	1
Strikkerske	1
Bokholderske	1
Teknisk assistent	1
Fotograf	1
Hotellkasseerske	1
Massøse	1
Stenograf	1
Jordmor	1
Lagerarbeiderske	1
Datter av...	1
Tegnedame	1
Ukjent	3
Sum	342

Kilde: Emigrantprotokoll 1923 fra Bergen havn

Figur 12: Yrkesfordeling for unge ugifte kvinnelige emigranter i 1910 før de emigrerer

Kilde: Emigrantprotokoll 1923 fra Bergen havn

I 1923 er yrkene blitt enda mer varierte, og det er tydelig at næringslivet har begynt å bruke den kvinnelige arbeidsstokken. Kontordame, butikkdame og bankdame har blitt vanlige yrker, og mange av kvinnene oppgir slike. Tradisjonelle sysselsetting som husarbeid, husolderske og hushjelp er ennå på topp, men listen er enda mer variert nå enn i 1910.

Fremdeles er husarbeid på topp, og den nest største kolonnene er tjenestepiker. I emigrantprotokollen blir tjenestepiker kalt enepiker, men her refererer jeg dem til tjenestepiker. Butikkdame, syerkse og kontordame er blitt populære, og mange av kvinnene har disse yrkene. Nye yrker som dukker opp dette året er bl.a. studenter, skuespillerinner, frisører, massøse og fotograf. Antall emigranter med de typiske overklasseyrke var på 62 kvinner. De andre yrkene summeres da til 277 kvinner. Det er altså langt flere typiske overklasseyrker i 1923 enn de andre årene. Mange av yrkene krever skolegang, og bærer preg av å være ”byyrker”. Dette stemmer fint med Tabell 10 som viser oversikten over emigrasjonen fra Vestlandet 1923, der det er Bergen som har klart sender ut flest emigranter dette året. Det er da naturlig at det er så stor variasjon på yrker, da i en storby som Bergen muligheten for både mer utdanning og jobbtillbud var langt mer variert enn på Stilelandet og Sogn og Fjordane. Grunnen til at så mange flere i overklassen trolig utvandret, kan muligens være det store mannsunderskuddet pga utvandringen, og kvinnene ikke fant en passende

mann å gifte seg med. Fordi de ikke kunne bli forsørget via ekteskap var det nok mange flere som måtte ut i arbeidslivet å finne passende yrke.

Nytt yrke i Amerika

I 1910 og 1923 måtte kvinne oppgi hva deres nye yrke skulle være når de kom til Amerika. Dette nye yrket representerer yrket kvinnene forventet at de skulle ha etter at de hadde emigrert.

Tabell 22: Forventet ny yrkesfordeling for unge, ugifte kvinnelige emigranter i 1910

Nytt yrke 1910	Antall emigranter	Prosent av sum emigranter
Husarbeid	379	91,1
Tjeneste	20	4,8
Syarbeid	5	1,2
Sykepleier	3	0,7
Skuespillerinne	1	0,2
Guvernante	1	0,2
Meierske	1	0,2
Farmarbeid	1	0,2
Butikkdame	1	0,2
Kontordame	1	0,2
Modell	1	0,2
Massøse	1	0,2
Lærerinne	1	0,2
Sum	416	99,6

Kilde: Egen database basert på emigrantprotokoll 1910

I 1910 hadde over 90 % av de unge, ugifte kvinnene oppgitt at de hadde husarbeid som nytt yrke i USA. Rundt 5 % av kvinnene forventet å ha tjeneste, og rundt 1 % forventet å være syerske og sykepleier. To overraskelser som dukket opp i denne tabellen var to kvinner som håpte å få yrke som modell og skuespiller.

Tabell 23: Forventet ny yrkesfordeling for unge, ugifte kvinnelige emigranter i 1923

Nytt yrke 1923	Antall emigranter	Prosent av sum emigranter
Husarbeid	292	85,4
Huspost	16	4,7
Student	10	2,9
Sykepleier	7	2
Kontordame	5	1,5
Syarbeid	3	0,9
Stenograf	2	0,6
Ukjent	2	0,6
Butikkdame	1	0,3
Frisør	1	0,3
Meierske	1	0,3
Guvernante	1	0,3
Massøse	1	0,3
Sum	342	100,1

Kilde: Egen database basert på emigrantprotokoll 1923

I 1923 har det ikke skjedd store forandringer i den forventede nye yrkesfordelingen. Husarbeid var fremdeles klart størst, men prosentandelen har sunket noe, og det var flere enn i 1910 som hadde forhåpning om andre yrker. Huspost er det samme som tjeneste, og her er andelen nesten helt lik, på rundt 5 %. Ellers har det kommet en ny yrkesgruppe her, student, som er på nesten 3 %.

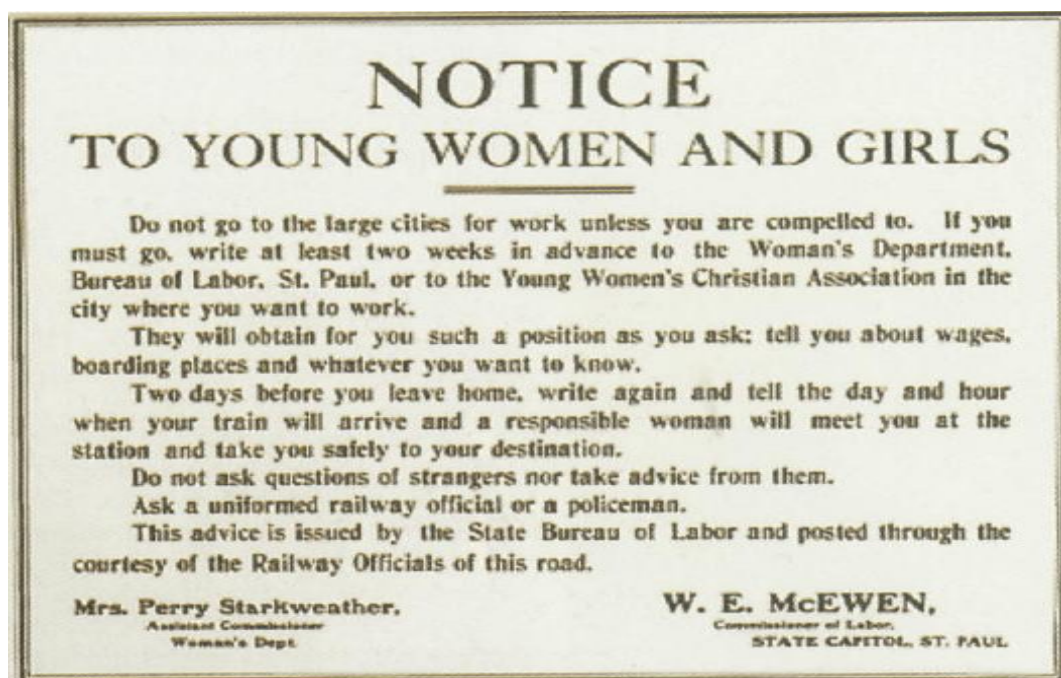
De reelle jobbmulighetene for de unge kvinnene

Muligheten for kvinnene i det amerikanske arbeidslivet var ikke mange. Kvinner var de mest ressursvake. I 1890 var hele 80 % av norske immigrantkvinner oppført under folketellingens rubrikk ”i huslig og personlig tjeneste”. Andre jobber de kunne finne seg var stillinger som sypiker, skreddere og vaskekoner. Mindre enn en prosent arbeidet som fagfolk eller innen handel.⁶³ Unge ugifte kvinner viste sin selvstendighet når de reiste alene over til Amerika. Det å søke seg arbeid der var en mulighet for å få økonomisk frihet. Men i Amerika måtte de vente seg å møte diskriminering, både av kjønn og av nasjonalitet, og det var ikke alltid like lett å få seg arbeid. Norske og immigrantkvinner kunne ofte få hardt og dårlig betalt arbeid som hushjelper.⁶⁴ Men det var også andre utfordringer som kunne møte disse unge kvinnene i sitt møte med det amerikanske arbeidsmarkedet. Oppslaget nedenfor som skulle være en advarsel fra myndighetene til unge kvinner:

⁶³ Lovoll 1997: 191

⁶⁴ Lovoll 1997: 192

Figur 13: Notis til unge kvinner og jenter som skulle reise søke jobb i Amerika

Kilde: Lovoll 2007: 192

Kvinner som allerede var bosatt i USA, dannet i slutten på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet nasjonale organisasjoner for å gå til angrep på en samfunnsinstitusjon som preget byene: prostitusjon. Debatten rundt saloonene og bordellene klarla årsakssammenhengen mellom de dårlige arbeidsforholdene og rekrutteringen til bordellene. Prostitusjonen var utbredt og var en fare for immigrantjenter. De mente jentene kunne lokkes inn i virksomheten på grunn av mangel på arbeid eller uvitenhet. Dette førte til at atskillige kvinnegrupper og hjelpeorganisasjoner sto bak tiltak for å skaffe unge kvinner hjem og arbeid. Det var også mange norske emigranter som bygde egne hjem for de unge kvinnene som kom til landet.⁶⁵ Omfanget av denne trafikken med norske immigrantpiker er aldri blitt fastlagt, men den var opplagt et faktum. Prostitusjon var noe som skjedde overalt, og kunne bare bekjempes effektivt ved å skaffe flere og bedre arbeidsmuligheter for de mange unge kvinnene som drog til byene.⁶⁶

⁶⁵ Lovoll 1997: 191-192

⁶⁶ Lovoll 1997: 193

Oppsummering

Når det gjelder yrker før avreise er forskjellene naturligvis store fra 1893 til 1923. I denne 30-årsperioden viser det tydelig hvordan kvinnene har inntatt arbeidslivet på en helt annen måte enn før. I 1893 var det ikke mange forskjellige yrker å snakke om. Noen få kvinner var tjenestepiker og de alle fleste hadde ikke noe yrke i protokollen. Sannsynligvis var det mange av kvinnene som fremdeles bodde hjemme hos familien og hadde plikter der. Denne antakelsen forsterkes med at de som var ”datter av...” i både 1910 og 1923 alle var under 19 år og det kan derfor virke mer sannsynlig at de bodde hjemme. I 1910 var det store forskjeller fra det forrige året, da hele 22 forskjellige yrker er registrert, med tjenestepiker og husarbeid på topp. 36 yrker er registrert i 1923, med en mye større spredning enn i de forrige årene. Det var ikke alle som holdt på med husarbeid og tjeneste, og mange av kvinnene hadde yrker som det krevde utdanning for å få. De hadde kommet seg lenger inn i næringslivet og hadde yrker i forskjellige bedrifter. Her fant vi også for første gang studenter som reiste. Yrkene disse kvinnene hadde representerer i stor grad den utviklingen som fant sted når det gjaldt sysselsettingen i næringslivet. Kvinnene begynte å komme på banen i 1910, og i 1923 var det stor variasjon i yrkesvalgene. Det ser også ut til at flere overklassekvinner var med i yrkeslivet, siden det var såpass mange med typiske overklasseyrker som emigrerte i 1923. Det at så mange forskjellige yrker kom på banen i 1923 henger også sammen med det faktum at folk emigrerte i heller fra byen enn fra bygdene på denne tiden.

Det forventede nye yrket derimot, var ikke like variert som yrket før kvinnene reiste. Her oppgav de aller fleste husarbeid som nytt yrke, med over 80 % av kvinnene begge årene. Ellers var det noen som forventet yrker som tjeneste, kontordame og sykepleier. I 1923 var det også noen som reiste for å studere. Jobbutsiktene for de fleste unge kvinnene så likevel ikke lyse ut, da det var vanskelig å få jobb i USA, og de aller fleste endte opp i tjeneste. Det var også fare for å ende opp i prostitusjon, da de vanskelige kårene rundt arbeidslivet kunne lokke arbeidsløse og uvitende jenter. Det ble så dannet en rekke organisasjoner i det norske immigrantmiljøet for å bekjempe dette, som blant annet skulle hjelpe unge ugifte kvinner med å få arbeid når de kom til det nye landet.

Reisemål

I 1893 var ikke reisemål oppgitt i emigrantprotokollen, så det er dermed vanskelig å finne ut hvor disse kvinnene skulle reise. I 1910 og 1923 derimot er dette oppgitt, og det var derfor mulig å finne ut hvor kvinnene hadde tenkt seg. Det er ikke sikkert at alle kvinnene bosatte seg akkurat der de hadde oppgitt at de skulle reise. Noen steder var muligens kun innfartsårer til videre flytting til andre steder i USA. Utgangspunktet vil være det reisemålet som var oppgitt i emigrantprotokollene. Disse reisemålene er videre delt inn i stater, ikke byer, ellers ville utvalget blir for stort. Nedenfor er en oversikt over reisemålet for kvinnene i 1910. Antallet viser alle de unge, ugifte kvinnene som reiste dette året til USA. Statene står i rekkefølge etter hvilken stat som samlet sammen har størst prosentandel.

Tabell 24: Unge, ugifte kvinners reisemål 1910

Stater i USA + Canada	Antall	Prosent sum av emigranter
Minnesota	86	20,8
North Dakota	79	19
Illinois	38	9,1
New York	34	8,2
Iowa	32	7,7
Canada	31	7,5
Wisconsin	29	7
South Dakota	29	6,9
Washington	22	5,3
Oregon	8	1,9
Pennsylvania	7	1,7
Nebraska	5	1,2
Michigan	3	0,7
Maryland	3	0,7
Utah	3	0,7
Maine	2	0,4
Colorado	2	0,5
California	2	0,5
Alabama	1	0,2
Sum	416	100

Kilde: Emigrantprotokoll 1910 fra Bergen havn

Av statene som de unge ugifte kvinnene meldte som reisemål, var Minnesota og North Dakota svært populære stater å reise til med nesten like stor andel hver, rundt en femtedel. Disse to statene skiller seg ut ved at de har dobbelt så mange emigranter enn staten som følger etter, Illinois. Videre er statene New York, Iowa, Wisconsin, South Dakota og Washington vanlige reisemål. I midtsjiktet finner vi utvandringen til Canada som har litt færre emigranter enn

New York og Iowa. For å illustrere litt bedre hvor flesteparten reiste til i USA, kan man se på kartet nedenfor.

Figur 14: Kart med oversikt over statene i USA

Kilde: <http://buy-your-house.net/>

Statene North Dakota og Minnesota ligger helt nord i USA, på grensen til Canada. Videre er også statene Illinois, Wisconsin, Iowa og South Dakota også nabostater, og dermed danner disse en klynge av stater som var vanlige å reise til. På hver sin kant var også Washington, spesielt til Seattle, og New York vanlige å reise til. Disse statene som klynger seg sammen, er ofte referert til som Midtvesten som består av statene *Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, Nord-Dakota, Ohio, Sør-Dakota* og *Wisconsin*. Av disse statene, hadde opp mot 70 % av de unge kvinnene, en av disse som reisemål. Flyttemønsteret ser ut til å legge seg i Midtvesten området, med to ytterpunkter i Washington og New York. 13 år senere ser flyttemønsteret ut til å være annerledes.

Tabell 25: Unge, ugifte kvinners reisemål 1923

Stater i USA + Canada	Antall	Prosent av sum emigranter
New York	145	42,4
Illinois	39	11,3
Minnesota	39	11,3
Washington	27	7,9
Wisconsin	13	3,8
North Dakota	10	3
Iowa	10	3,5
South Dakota	9	3,2
Massachusetts	10	2,9
Ukjent	8	2,9
California	7	2,1
Canada	7	2,6
Pennsylvania	5	2
Oregon	4	1,7
Ohoio	3	0,9
Colorado	1	0,3
Michigan	1	0,3
Montana	1	0,3
Louisiana	1	0,3
Connecticut	1	0,3
Idaho	1	0,3
Sum emigranter	342	103,3

Kilde: Emigrantprotokoll 1923 fra Bergen havn

I 1923 var det 342 unge ugifte kvinner som utvandret og av disse reiste de aller fleste til New York. Minnesota, som var det mest vanlige reisemålet i 1910, har sunket til 3. plass og Illinois har steget rykket opp til nr. 2 på de mest hyppige reisemålene for de unge kvinnene. Mange av de som registrerte at de skulle til Illinois hadde byen Chicago som reisemål.

Det går tydelig frem av tabellen av flyttemønsteret har flyttet seg fra Midtvesten. Nesten halvparten reiste av de unge kvinnene reiste til østkysten i 1923. Det var fremdeles mange som dro til Midtvesten, men langt færre enn i 1910. Det var fremdeles rundt 1/3 som reiste til Midtvesten, men det er tydelig at flyttemønsteret var forandret, og flere reiste til storbyen enn for å være farmere i Midtvesten.

Nordmenns bosetning i Amerika

Homestead Act i 1862 gav enhver amerikansk borger, eller alle andre som hadde til hensikt om å bli amerikansk borger, 160 *acres* – eller 640 mål med land. Betingelsen var at settleren

måtte oppholde seg på eiendommen i fem år og at han gjorde visse forbedringer.⁶⁷ Mange nordmenn valgte å bli nybrottsmenn og ble ført i store mengder opp til Minnesota, et settlement som videre utvidet seg vestover langs grensen til Iowa.⁶⁸ Nordmennene gjorde alt for å unngå prærielandskapet, og foretrakk skogkledde enger. I sørøstlige Minnesota var det tett befolket av norske folk.

Det var forventninger om billig jord og en bedre fremtid som lokket nybyggerne til nye områder. I 1860- og 1870-årene spredte den norske bosetningen seg over svære områder, fra Texas i sør til Iowa, Minnesota og Dakotastatene i nord.⁶⁹ Områdene var strategisk plassert, og her var det god, billig eller gratis jord.⁷⁰ I 1900 ble North Dakota regnet som den ”norskeste staten” der 23 % var nordmenn av befolkningen. Helt frem til 1920 var nordmennene den største etniske gruppen i Nord-Dakota.⁷¹

Flertallet av norskamerikanerne fortsatte å leve utenom de store byene. Av 336 985 norskfødte personer i Amerika i 1900, bodde en fjerdedel i byer med mer enn 25 000 innbyggere. Dette var lavest prosent av noen europeisk immigrantgruppe. De norske immigrantene deltok i liten grad i urbaniseringsprosessen. Dette vises tydelig i 1910, da 80 % av første generasjonsutvandrere bodde i statene i Øvre Midtvesten.⁷²

Det at så mange nordmenn bodde på landet fremmet en isolert etnisk gruppefølelse. Denne isoleringen var også til stede for de nordmenn som slo seg ned i byene. De skapte seg oftere en egen tilværelse i større grad enn andre immigranter fra andre nordiske land. 1920-årenes utvandringsbølge styrket i særlig grad de norske bykoloniene. På Østkysten vokste det opp en bykoloni i New York, og i Midtvesten var Chicago en by med mange norske immigranter, i 1900 dobbelt så mange immigranter som New York. Det var også mange nordmenn i Milwaukee og Madison i Wisconsin, i Duluth Minnesota, Grand Forks og Fargo i North Dakota og Sioux city i Iowa. Fra 1890-årene blir Minneapolis den norskamerikanske hovedstad. Byens beliggenhet i hjerte av det norske Amerika gjorde denne utviklingen

⁶⁷ Lovoll 1997: 98

⁶⁸ Lovoll 1997: 99

⁶⁹ Lovoll 1997: 89

⁷⁰ Lovoll 1997: 108

⁷¹ Lovoll 1997: 102

⁷² Lovoll 197: 178

naturlig. Med tiden ble også Seattle et viktig norskamerikansk sentrum, men hadde få norskamerikanere i 1900.⁷³

Oppsummering

Sammenlignet med det norske bosetningsmønsteret, skiller ikke de unge, ugifte kvinnene seg mye ut. I 1910 reiste de helst til Minnesota og North Dakota som begge hadde store norske kolonier som de aller fleste bosatte seg i. De norske immigrantene var sene med å delta i urbaniseringsprosessen i Amerika, som skinte gjennom utvandringmønsteret til kvinnene i utvalget også. De var i mindretall de som reiste til byer i 1910, men dette forandret seg i 1923 da flesteparten av kvinnene reiste til New York og ble dermed en del av urbaniseringen av Amerika. Mange av kvinnene som hadde oppgitt Minnesota, Illinois og Washington som reisemål, hadde spesifisert at de skulle til Minneapolis, Chicago og Seattle, som også var storbyer. Den utviklingen vi har sett i dette utvalget viser at de unge, ugifte kvinnene helst ville prøve lykken i storbyen i 1920-årene, enn som bondepiker som søker huspost og melker kyr i Midtvesten.

⁷³ Lovoll 1997: 178

Tendenser i utvalget mitt

I den statistiske delen av utvalget mitt har jeg funnet ut litt om flyttemønsteret før kvinnene reiste, hvilke yrker de har før avreise, reisefølge og reisemål. Undersøkelsen forteller litt om hvordan den typiske unge ugifte emigrantkvinnen har forandret seg i løpet av 30-årsperioden mellom 1893 og 1923.

I 1893 kom hun fra indre fjord og fjellbygder og er mellom 19 og 22 år da hun utvandret. Hun hadde ikke noe spesielt yrke, men var i noen tilfeller tjenestepike. Hun bodde sannsynligvis hjemme hos familien sin før hun emigrerte. Når hun bestemte seg for å reise til Amerika reiste hun helst sammen med sambygdinger på samme alder eller helt alene. Reisemålet ble ofte rundt statene i Midtvesten, da oftest til North Dakota eller Minnesota.

I 1910 har den unge ugifte emigrantkvinnene forandret seg noe. Hun kommer fremdeles fra de indre fjord og fjellbygder, men nå også i større grad fra Strilelandet. Hun dro helst alene til USA, men noen ganger med sambygdinger. Hun har nå blitt litt eldre, mellom 20 og 22 år gammel. Hun er helst tjenestepike eller driver med husarbeid, og noe butikkarbeid. Hun forventer å få huspost når hun kommer til Amerika, eller arbeide med søm eller husarbeid. Hun reiste til Midtvesten, og da helst til statene Minnesota og North Dakota.

Den unge ugifte emigrantkvinnene i 1923 kommer fra Bergen. Hun er enten født der, eller har flyttet dit for å jobbe eller studere. Emigrantkvinnen er oftest mellom 21 og 23 år gammel, og har ofte yrke innenfor tjenestenæringen som kontordame, butikkdame og bankdame, men er også tjenestepike og gjør husarbeid. Hun forventer i stor grad å få yrke innen husarbeid og tjeneste, men også innen søm, kontorarbeid og som student. Når hun emigrerer til USA reiste hun helst alene, og reiste likeså godt med familie som med sambygdinger. Hun dro til Østkysten i USA, der New York var det mest sannsynlige reisemålet.

Emigrantkvinnen forandret seg i perioden mellom 1893 og 1923. Hun fikk mer utdanning, bedre betalt yrke, og hadde gått fra å være en bondejente til en byjente. Hun reiste også heller nå til storbyen, enn til Midtvesten. Byen New York og Chicago appellerte mest, men også Seattle og Minneapolis.

Kapittel 3 - Nærstudie av enkeltindivid

Etter å ha sett generelt på de unge, ugifte jentene som reiste fra Bergen, vil analysen nå gå nærmere innpå to av områdene disse kvinnene emigrerte fra. Målet for dette kapitlet er å finne ut mer om enkeltpersoners skjebner, om det er en spesiell type kvinne som emigrerer og om denne kvinnen forandrer seg over tid. Nettverket til disse kvinnene er også et tema, og hvilke type nettverk de forskjellige kvinnene hadde; om de reiste i et nettverk, eller til et nettverk.

De utvalgte områdene er Luster og Lindås. Grunnen til dette, er at akkurat disse områdene er sentrale i flyttemønsteret til Vestlandet. Valget faller da på et prestegjeld fra hvert område av de ulike flyttemønstrene, et fra Indre Sogn, Luster, og et fra Strilelandet, Lindås. Områdene på Strilelandet syntes å ha en sterk draging til Bergen, mens folk i områdene fra Indre Sogn flyttet heller direkte til Amerika. Ved å velge disse områdene kan jeg undersøke flyttemønsteret til de unge, ugifte kvinnene på mikronivå. Områdene som er valgt har også gode bygdebøker som kan hjelpe meg med å finne ut mest mulig om de som reiste. Når det gjelder bygdebøkene fra Luster var de gjennomgående veldig detaljerte, om familiehistorien, barn, utflytting og giftemål. Noen av bygdebøkene fra Lindås, spesielt fra Myking Sogn, men også bindet fra Hundvin og Lygra sokner, var ikke like detaljerte. Derfor er disse utelatt fra utvalget, siden jentene kom fra sokn der bygdebøkene ikke hadde utfyllende nok informasjon.

Utvalget består kun av jenter som ikke reiste sammen med familie. Derfra ble alle jenter som kom fra Lindås (med unntaket som er nevnt ovenfor) og Luster plukket ut, som enten reiste alene eller med sambygdingen i årene 1893, 1910 og 1923. Utvalget ble da 39 unge ugifte jenter fra Luster og Lindås, 19 jenter fra Luster og 20 jenter fra Lindås. Ved å gå nærmere innpå et utvalg er håpet å komme nærmere innpå jentene som utvandret, om det er noe med familiesammensetningen som har noe å si, eller om det bare er rent tilfeldig hvem som reiste. I den grad bygdebøkene gir grunnlag for det, vil det også være mulig å se nærmere på hva som har skjedd med jentene i USA, om de har giftet seg, fått barn osv. Man finner forskjellige skrivemåter på navn og i arbeidet med bygdebøkene, men i denne analysen vil de navnene som finnes i emigrantprotokollen bli brukt. Siden denne protokollen er søkbar vil "feil" navn

gjøre det vanskelig for andre å finne den rette personen i databasen på digitalarkivet om noen skulle ønske å se nærmere på originalkildene.

De som reiste fra Lindås

Som vist før i oppgaven, ble det etter hvert flere fra Strilelandet som reiste til Amerika. Det gjaldt også de unge, ugifte kvinnene fra Lindås. Mange av disse hadde bosted i Bergen på utreisetidspunktet. I følge Terje Marøy, som skrev hovedoppgaven *Utvandringen fra Lindås til Amerika 1876-1915*, utgjorde ugifte kvinner den største delen av bergensutvandrerne. Det kunne derfor se ut til at det var mer vanlig for ugifte kvinner å bosette seg i Bergen før en eventuell utvandring enn for menn.⁷⁴ Dette blir en av tingene det er verdt å se nærmere på i denne delen når jeg skal analysere jentene fra Lindås nærmere. Jeg tar ikke inn i dette kapitlet noen utførlig beskrivelse av historiene til jentene i utvalget. Disse kommer som vedlegg til oppgaven.⁷⁵ Hver av historiene har fått et nummer som er knyttet til vedkommende person. Nedenfor er en oversikt over de utvalgte kvinnene fra Lindås med hvert sitt nummer, og videre kommer en utfyllende tabell med hovedinnholdet i bakgrunnen og utvandringshistorien til hver enkelt.

⁷⁴ Marøy 1984: 106-107

⁷⁵ Se Vedlegg I

Tabell 26: Unge, ugifte kvinelige emigranter fra Lindås 1893, 1910 og 1923 med vedleggsnummer

Nr.	Navn
1	Monsine Andersdatter Mellingen
2	Oline Olsdatter Lygresten
3	Bertha Eriksdatter Loftaas
4	Elvine Bertine Johansdtr Veland
5	Dorthea Larsdtr Mongstad
6	Karen Helena Ananiasdtr Korsøen
7	Oline Olsdtr Tvedt
8	Bertine Andreasdtr Hope
9	Anna Amundsdr Svindal
10	Anna Olsdtr Lygre
11	Johanne Mathilde Johannesdtr Hope
12	Larsine Kristine Johndtr Møksvold
13	Oline Hansdtr Sæverøen
14	Martha Marie Iversdtr Kaalaas
15	Amanda Arnesen Loftås
16	Agnes Olsen Hopland
17	Thora Thomassen Austreim
18	Regine Lovise Eriksen Husa
19	Petra Olsen Langedal
20	Marie Oliva Olsen Fæste

Kilde: Emigranter fra Lindås 1893, 1910 og 1923

Tabell 27: Oversikt over hovedinnholdet i bakgrunnen og utvandringshistorien til unge, ugifte kvinnelige emigranter fra Lindås i årene 1893, 1910 og 1923

Nr.	År	Reisefølge	Bosted ved emigr.	Søsken	Søsken i USA	Stat i USA	Bosatt m/søsken	Gift	g.m no/am	barn no/am	Boende livet ut
1	1893	Sambygding	Bergen								
2	1893	Alene		9	5						
3	1893	Alene		9	1	Illinois	Nei				Nei
4	1910	Sambygding				Oregon					
5	1910	Sambygding		7	4	Seattle	Ja	Ja - 1914	Norsk		Ja
6	1910	Sambygding	Hop Fane	5	1	North Dakota	Nei	Ja	Norsk		Ja
7	1910	Sambygding		7	3	North Dakota					Ja
8	1910	Sambygding									
9	1910	Alene	Hammer	8	1	Illinois		Ja	Norsk		Ja
10	1910	Alene	Bergen	9	6	Washington	Ja				Ja
11	1910	Alene		7	1	North Dakota	Ja	Ja	Norsk		Ja
12	1910	Alene		6	2	Washington	Ja	Ja	Norsk	1 - No 1 - Am	Ja
13	1910	Alene	Arne Haus	9	2	Nebraska	Nei	Ja - 1915	Amerikansk		
14	1910	Alene		5	1	Minnesota	Nei	Ja - 1917	Norsk	1 - No	Nei
15	1923	Alene	Bergen	6	0	Iowa		Ja	Amerikansk		Ja
16	1923	Alene	Bergen	10	1	New York	Nei	Ja - 1923	Norsk		Ja
17	1923	Alene	Bergen	8	0	New York		Ja	Norsk		Ja
18	1923	Alene		8	2	New York	Ja	Ja - 1924	Norsk		Ja
19	1923	Alene	Bergen	9	0	New York		Ja	Amerikansk		Ja
20	1923	Alene	Bergen	4	1	Iowa	Nei	Ja	Amerikansk	Nei	Ja

Kilde: Emigrantprotokoll fra Lindås 1893, 1910 og 1923, og et utvalg gards- og ættesoger fra Lindås

Tabellen ovenfor viser alle jentene fra Lindås som utvandret til USA i årene 1893, 1910 og 1923. De forskjellige kolonnene representerer funn jeg har gjort enten i digitalarkivet eller i bygdebøker. Kolonnen ”Bosted ved emigr.” betyr hvilket bosted hun hadde da hun emigrerte. Jeg har kun registret de som har annet bosted enn fødested. De neste kolonnene handler om søsken, og hvor mange av søsknene som også bosatte seg i USA. ”Bosted” er hvor kvinnen bosatte seg da hun kom til USA, og neste kolonne er et ja/nei, om de bosatte seg på samme sted som sine søsken. Årstallet i ”Gift”-kolonnen, er året kvinnen ble gift, og neste kolonne ”g. m/ no/am” er ganske enkelt om hun er gift med en norsk mann eller amerikansk mann. Den nest siste kolonnen dreier seg om barna de eventuelt fikk, og hvilke navn de hadde; amerikanske navn eller norske navn. Noen hadde variert utvalg av barnenavn, for eksempel et barn med norsk navn og 1 barn med amerikansk navn. Da har jeg notert dette som 1 – No 1 – Am. Den aller siste kolonnen viser om kvinnen bodde der livet ut, eller om hun reiste hjem til Norge igjen.

Lindås jentene som reiste i 1893

Det var få jenter som reiste fra Lindås i 1893, noe som passer med migrasjonsmønsteret som tilsa at det var de indre fjord og fjellbygder som hadde flest emigranter før 1900. Det var langt vanligere for disse kvinnene å reise til Bergen. En av jentene som reiste til Bergen var Nr.1 i tabellen. Hun var 17 år gammel da hun utvandret, så hun må ha vært enda yngre da hun reiste til Bergen, trolig for å få arbeid.⁷⁶

Nr. 2 og 3 reiste alene til USA, og reiste begge fra Lindås. Nr. 2 het *Oline Olsdatter Lygresten* og var datter av en handelsmann. Da hun reiste var hun ikke mer enn 17 år gammel.⁷⁷ Oline kom fra en husmannsplass i Luresteinen, mot sjøen på austsiden av øya Salhuset. Faren til Oline var husmann og postopnar og het Ole Ivarson Bukkestein. Han var først gift med Bertha Olsdotter Lygre, så gift for andre gang med Berta Malene Olsdotter Soltveit som da var Olines mor. Moren til Oline reiste til USA i 1904, etter at mannen hennes døde noen år tidligere. Ole fikk ni barn med sin andre kone, og Bertha Malene fikk en sønn etter mannens død i 1887. Av søsknene til Oline, var det hele fem av dem som utvandret til USA.⁷⁸

Også nr. 3 hadde søsken som emigrerte til USA, men dog ikke fullt så mange, kun en søster. I motsetning til nr. 2, som tilsynelatende ble boende i Amerika, reiste nr. 3 hjem igjen flere ganger, og bosatte seg til slutt hjemme på gården som hun overtok etter foreldrene. Søsteren hennes gjorde akkurat det samme, og ble boende på gården sammen med nr. 3.⁷⁹

Det var få jenter som reiste så tidlig som 1893 fra Lindås, og grunnen til dette var at de aller fleste heller valgte å reise til Bergen. Derfor er det interessant å se nærmere på disse kvinnene, siden de ikke følger det vanlige migrasjonsmønsteret i området. Både nr.2 og nr. 3 hadde søsken som bodde i USA, og dette kunne være en utløsende årsak til å reise til USA i stedet for Bergen. Migrasjonsmønsteret viser jo til at de reiste dit de har slekt. Dersom disse Lindås jentene hadde mye slekt i USA vil det også være lettere for dem selv å reise dit.

⁷⁶ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1893

⁷⁷ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1893

⁷⁸ Ones 2000: 333

⁷⁹ Skogseth 2008: 184-185

Lindåsjentene som reiste i 1910

I 1910 var det langt flere kvinner som reiste. I min kategori som jeg har undersøkt nærmere har jeg 11 jenter som ikke reiste med familie. Av disse 11 reiste fem sammen med sambygdinger.

En av dem var nr. 5, *Dorthea Larsdtr Mongstad*, som reiste 9. april til Amerika, for ønske om bedre levevilkår i det nye landet, som det het i emigrantprotokollen. Hun var en 21 år gammel tjenestepike, og hadde Seattle i Washington som reisemål. Hun oppgav i protokollen at hun skulle til sin bror, som allerede bodde i USA. Hun reiste sammen med en jente på 19 år som var fra samme sted.⁸⁰ Dortheas far het Lars Olson Mongstad og moren het Martha Helgesdtr. De fikk åtte barn sammen: Helge, Dorthea, Oline, Nikolai, Ingeborg, Ragnvald (døde 8 måneder gammel), Ragnvald Andreas og Ludvig Martin. Med unntak av Nikolai, utvandret samtlige søsken til USA. Helge utvandret i 1907 til Bradgate Iowa, der han ble gift med Gjertrud Myksvoll. De bosatte seg i Auburn Washington, der han arbeidet som fabrikkarbeider. Oline tjente noen år som tjenestepike i Bergen, før hun dro til USA sammen med Bertin Nilson. De bosatte seg i Rainier i Washington. Ingeborg reiste til i USA i 1927 og giftet seg med Severin Nilson. De bosatte seg i Rainier, sammen med søsteren Oline. Ragnvald Andreas dro til USA i 1921 og bosatte seg i Thurston. Han giftet seg der med Bertine Karoline Martiniusdatter. Ludvig utvandret noen år senere, i 1927, og bosatte seg hos søsteren Oline. Mor Martha reiste da sammen med barna Ingeborg og Ludvig i 1927, da ektemannen døde, til en sønn som bodde i Tacoma. Moren døde der i 1950. Dorthea som var født i 1889 utvandret i 1910 til broren Helge som da bodde i Seattle. Hun giftet seg i 1914 med Rasmus Andvik (f.1891) som var fra Masfjorden. Han var en jernbanearbeider som bodde i Thurston i Washington. Han utvandret i 1910 på samme båt som Dorthea, og hadde som reisemål sin onkel. De oppholdt seg hjemme på besøk fra 1919 til 1921.⁸¹

For nr. 5 er det tydelig at familie hadde mye å si for utvandringen. De bosetter seg alle på omtrent samme sted, giftet seg og etablerte familier. Det samme mønsteret ser vi også hos nr. 10, 11 og 12. Disse jentene reiste alle alene til USA, men de følger samme mønster som nr. 5. Alle tre hadde søsken som var bosatt i USA, henholdsvis Washington og North Dakota, og de

⁸⁰ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

⁸¹ Skogseth 2008: 539-540

bosatte seg på samme sted som sine søsken. Nr. 11 og nr. 12 giftet seg begge med norske menn, slik som nr. 5 gjorde. Felles for dem alle er også at alle ble boende i USA på livstid.

Av de jentene som ikke bosatte seg hos sine søsken, var blant annet nr. 6, fabrikkarbeidersken *Karen Helenea Ananiasdtr Korsøen*, som utvandret 18 år gammel for å bo i Canton South Dakota. Hun var født i Lindås, men var bosatt på Hop i Fana da hun utvandret. Hun reiste sammen med sambygdingen, som var et søskenpar som var fra samme sted som henne.⁸² Faren til Karen het Ananias Martiusson, og han var gift med Anna Hansdtr. De fikk seks barn sammen: Mathilde, Oluf Bertin, dødfødt datter født 1890, Karen Helene, Anette Andrea, Ludvig Johan(døde 2 uker gammel) og Dorthea Lovise. Oluf Bertin var den eneste av søsknene utenom Karen Helene som utvandret til Amerika. Han ble enkemann i 1924. Da reiste han til Vancouver i Canada for å søke arbeid. I 1926 bodde han i Detroit i Michigan i USA. I 1950 kom han hjem til Norge og giftet seg for andre gang i Bergen med Mathilde Sebjørnsen. Etter at Karen Helene utvandret i 1910 giftet hun seg med Bernt Tysdal som hadde kommet til USA i 1905. De bodde først i Minnesota, og senere i North Dakota der de hadde en farm.⁸³ Karen Helene hadde ingen søsken i USA på det tidspunktet hun reiste til USA, så hun var en av dem som kom alene til USA. Broren kom ikke til landet før 16 år etter at hun opprinnelig hadde reist dit. Nr. 6 reiste da virkelig alene til USA, uten noen familierelasjoner. Det kan være mulig at det var giftemål som drog henne til det nye landet, men da jeg ikke har noe informasjon om akkurat når hun gifter seg, er det vanskelig å dra denne konklusjonen for sikkert.

Så alene som nr. 6 var da hun kom til USA i 1910, var ikke nr. 13 og 14. Disse to jentene hadde begge søsken som hadde bosatt seg i USA noen år tidligere. Likevel valgte ingen av jentene å slå seg ned der de tilsynelatende hadde familie. De ventet begge noen år før de giftet seg, nr. 13 med en amerikaner og nr. 14 med en nordmann. Dette tyder på at de begge dro for å arbeide. Nr. 13 slo seg ned i Nebraska, mens nr. 14 reiste hjem til Norge, og bosatte seg i Bergen. Nr. 14 dro altså tilbake til Norge, til tross for at hun giftet seg mens hun var i USA, og hadde alle muligheter til å skape et liv der borte. En årsak til dette kan være at det var svært få i hennes familie som hadde emigrert, hun ikke var bosatt i nærheten av dem, og det var kanskje da et savn for resten av familien som gjorde at de flyttet hjem igjen. Ekteparet

⁸² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

⁸³ Skogseth 2006: 630-631

flyttet hjem igjen da de skulle ha barn, og dersom økonomien ikke var bra, kunne dette ha innvirkning på valget om å reise hjem igjen til Norge. Som nr. 13 ble de aller fleste værende i USA livet ut, og det var ikke mange som kom hjem igjen.

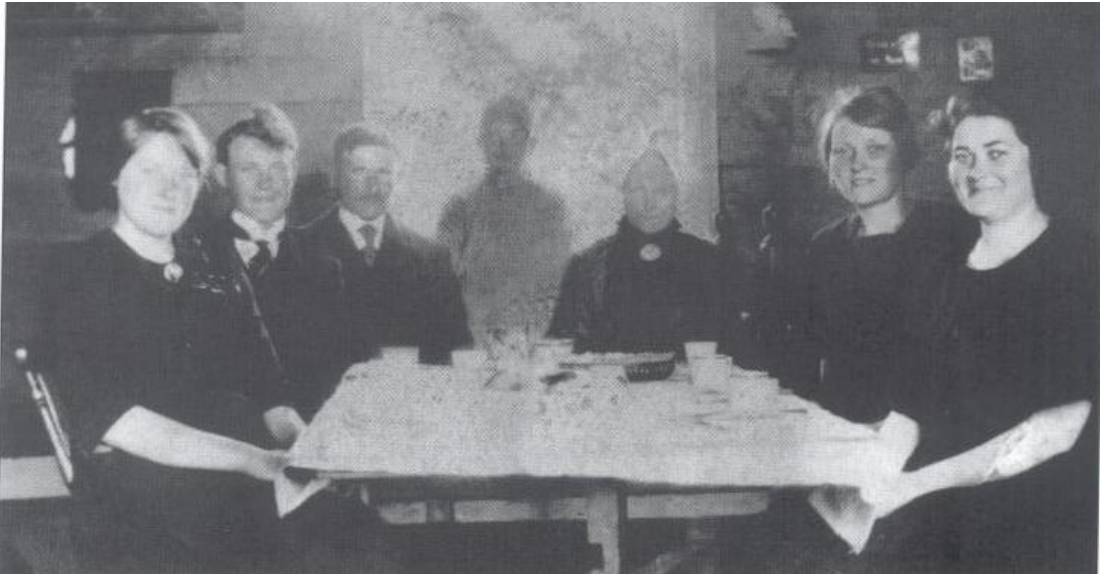
For å oppsummere de som reiste i 1910 virker det som om familie har en del å si. De alle fleste reiste til familie, i hvert fall i starten, og mange av dem bosetter seg også i nærheten. Med unntak av en, ble alle kvinnene boende i USA på livstid. De etablerte seg, ble gift og stiftet trolig familier (har lite informasjon om barn). Det var kun nr. 13 som giftet seg med en Amerikaner, som tyder på at kvinnene bosatte seg der den norske populasjonen var stor. Det var nok mange ”norske” kolonier i statene, og dersom vi ser på reisemålet til kvinnene som reiste var det North Dakota og Washington som de fleste hadde som reisemål. Dette forandrer seg når vi kommer til 1923.

Lindåsjentene som reiste i 1923

Felles for alle jentene som reiste i 1923 er at de hadde langt færre søsken som bodde i USA, og alle jentene dro alene. Med unntak av en jente, hadde alle bosteder i Bergensområdet da de reiste, som betyr at de var etappevandrere. Reisemålet til jentene var også annerledes enn fra de forbigående årene da New York dro til seg alle jentene med unntak av to kvinner som reiste til Iowa. En av jentene som reiste til New York var nr. 16, *Agnes Mathilde Olsen Hopland* som var født på Austrheim i Lindås.⁸⁴ Faren hennes het Ola Larson Hopland og moren het Ingeborg Martiniusdr. Ola var bygningsmann, samtidig som han var kirketjener i 30 år. De fikk elleve barn sammen. Bertha Elida var den eneste, sammen med Agnes som emigrerte. Hun reiste til USA i 1926 og giftet seg med en svenske, Fritz Johnson, for så å bosette seg i Seattle Washington. Agnes var kokkepikere i Bergen da hun bestemte seg for å emigrere til USA. Reisemålet var Brooklyn New York og hun reiste for å søke beskjeftigelse. Samme året som hun reiste giftet hun seg også med Johannes Njøten. De bosatte seg til slutt i St. Paul Minnesota.⁸⁵ Motivet til nr. 16 kunne nok tenkes å være giftemål, i og med at hun ikke bosetter seg der hun har familie, og at hun gifter seg med det samme hun kommer til USA.

⁸⁴ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

⁸⁵ Skogseth 2005: 604-607

Fotograf: Ukjent

Kilde: Skogseth 2005: 605

Bildet viser stua på bruk nr 10. Anledningen var at Agnes skal reise til USA, og de har avskjedsmiddag. Fra venstre Berta, Oskar, Ola og Ingeborg, Lovisa og Agnes.

Det samme motivet er det mulig at nr. 18 også har, som gifter seg året etter at hun emigrerer. Nr.18 er derimot den eneste av jentene i 1923 som bosetter seg sammen med sine søsken som bor i New York, så det at hun hadde familie der borte spilte nok også en rolle. Nr. 18 var *Regine Lovisa Eriksdatter Husa* som utvandret 22 år gammel fra Fedje Lindås til New York.⁸⁶ Faren hennes het Erik Andreassen, og mor var Marie Larsdatter. Hun giftet seg for andre gang. Marie fikk 3 barn med sin første mann: Jørgine Severine, Malena Elisabeth og Arne Bertin. Familien tjente penger fra jordbruk og fiske. Marie tjente også penger av skreddersøm for andre. Marie og Erik fikk seks barn sammen: Karen Ragnhild, Peder Andreas, Lars Kristoffer, Lars Severin, Regina Lovise og Edvin Martin. Jørgine og Arne var halvsøsknene til Regine som moren fikk i sitt første ekteskap. To av søsknene til Regine utvandret til USA. Jørgine reiste til USA i 1906 og bodde i Brooklyn. Hun var gift og hadde to barn. Arne Bertin reiste til Brooklyn, men døde i en ulykke i 1920. Regine Lovise hadde oppgitt at hun søkte arbeid som begrunnelse for at hun skulle utvandre.

⁸⁶ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

Fotograf: Ukjent

Kilde: Skogseth 1997:121

Fra venstre Regina Lovise (nr. 18), Elisabeth og Jørgine, «søstre på Husa»

Fotograf: Ukjent

Kilde: Skogseth 1997: 122

Året etter at Regine Lovise (nr. 18) emigrerte, giftet hun seg med Bjarne Koppen (1900-1992).⁸⁷ Bildet viser bryllupet til Bjarne Koppen og Lovise Husa i Brooklyn i 1924. Bak fra venstre: Herman Pedersen, Karstein Husa, Petra Langedal og Jørgine Husa.

⁸⁷Skogseth 1997: 121-123

Nr. 15, 19, og 20 har det til felles at de alle etappevandret og alle giftet seg med en amerikaner. Kun nr. 20 hadde søsken som bodde i USA, men er ikke var bosatt på samme sted. Alle tre jentene ble gift, og de ble alle værende der livet ut. Det er liten sammenheng mellom hvor de bosatte seg som var Minnesota, New York og Illinois.

Oppsummering

Fra 1893 til 1923 forandrer den typiske unge, ugifte utvandrerkvinnen fra Lindås seg. I 1893 og 1910 reiste mange av dem sammen med sambygdinger. Reisemålet deres var Midtvesten, og mange bosatte seg der de hadde familie. Av alle jentene det var informasjon om, hadde alle jentene søsken som bodde i USA, og i noen av familiene hadde de aller fleste emigrert. Da kvinnene kom til USA giftet de seg, og da helst med norske menn som selv hadde utvandret. Kun en av kvinnene i 1910 giftet seg med en amerikansk mann. Dette gir en sterk indikasjon på at kvinnene fra Lindås emigrerte til ”norske kolonier”, som var områder det bare bodde nordmenn i. To av kvinnene reiste hjem igjen etter noen år i statene, men de aller fleste ble værende livet ut.

Mange av kvinnene flyttet i etapper; Lindås – Bergen – USA. Under halvparten av kvinnene i 1893 og 1910 gjorde dette, og de aller fleste hadde Bergensområdet som sin mellomstappe. I 1923 var det langt flere som etappevandret. Av disse etappevandret alle unntatt en. Kvinnene som reiste i 1923 har også færre søsken som bodde i USA, enn de andre kullene. Tre av kvinnene hadde ikke søsken i USA i det hele tatt, og de resterende kvinnene hadde en og to der borte. Følgelig var det bare en av kvinnene som bodde med sine søsken i 1923. Fremdeles var Midtvesten et viktig reisemål, men et nytt reisemål viste seg dette året, New York. Dette året var det også langt flere kvinner som giftet seg med amerikanske menn fremfor norske. Dette kan ha sammenheng med at kvinnene emigrerte mer til byen, og blandet seg mer med den amerikanske befolkningen på den måten. Det var ingen av kvinnene i 1923 som reiste hjem igjen.

Av dette utvalget, var det kun to kvinner som reiste hjem igjen. Dette resultatet stemmer ikke helt overens med statistikk fra Norge, som regner at rundt 20 % av alle som utvandret til Amerika etter 1881, bosatte seg på nytt i Norge mellom 1891 og 1894. Forskere regner arbeidsvandringen har skyld i dette, da folk søker arbeid med tanke om at når de får nok penger, flytter de hjem igjen. Denne tilbakeflyttingen finner en helst i ungdomsutvandringen

som var mer mobil, enn den tidlige utvandringen som hadde mer permanent karakter. De fleste som flyttet hjem igjen drog som oftest tilbake etter korte tider i Amerika, og de mange bosatte seg i hjemtraktene sine.⁸⁸ Siden så få av disse kvinnene flyttet tilbake, kan dette forklares med at det var ikke like enkelt for kvinnene å legge seg opp penger som menn, da de tjente relativt mindre. Også det faktum at mannsunderskuddet i USA, gjorde det lettere å få en ektemann, og den planen om kanskje å flytte hjem igjen ble ikke realistisk lenger da hun kunne etablere et nytt liv i Amerika.

⁸⁸ Lovoll 1997: 37

De som reiste fra Luster

I motsetning til Lindås, der de aller fleste reiste i 1910 og 1923, reiste de aller fleste kvinnene fra Luster i 1893. Det var ingen som etappevandret fra Luster, og de reiste direkte til USA noe som passer godt med det generelle migrasjonsmønsteret. Som i kapitlet med Lindås jentene ligger en detaljert beskrivelse av alle jentene som vedlegg.⁸⁹

Tabell 28: Unge, ugifte kvinnelige emigranter fra Luster 1893, 1910 og 1923 med vedleggsnummer

Nr.	Navn
21	Ingeborg Larsdatter Rønnei
22	Kristine Antoniusdatter Rønnei
23	Anna Sjursdatter
24	Kari Jonsdatter Raaum
25	Gjertrud Marie Samuelsdatter Raaum
26	Martha Olsdatter Valde
27	Nella Marie Andersdatter Høium
28	Susanne Larsdatter Bollingberg
29	Johanne Olsen Rønnei
30	Ingeborg Christensdatter Berteig
31	Johanne Pedersdtr Svangstu
32	Christine Christoffersdatter Rønnei
33	Susanna Henriksdatter Skagen
34	Sønneva Pedersdtr Sandvig Walde
35	Margrete Sølfestsdtr Dalen
36	Gjertrud Sofie Jacobsen Nyløy
37	Kari Andersen Vigdal
38	Gjertrud Johannesen Leirmokleiv
39	Thea Olava Kristoffersen Hauge

Kilde: Emigrantprotokoll fra Luster 1893, 1910 og 1923

⁸⁹ Se Vedlegg II

Tabell 29: Oversikt over hovedinnholdet i bakgrunnen og utvandringshistorien til unge, ugifte kvinnelige emigranter fra Luster i årene 1893, 1910 og 1923

Nr.	År	Reisefølge	Søsken	Søsken i USA	Stat i USA	Bosatt m/søsken	Gift	g.m no/am	barn no/am	Værende livet ut
21	1893	Sambygding	6	2						
22	1893	Sambygding	6	2	Nebraska	Nei	Ja - 1893	Amerikansk	1 - norsk navn	Ja
23	1893	Sambygding								
24	1893	Sambygding	4	3			Ja	Norsk		Ja
25	1893	Sambygding	4	1	Minnesota	Ja				Ja
26	1893	Sambygding								
27	1893	Sambygding	4	0	Minnesota		Nei			
28	1893	Sambygding	9	0	Minnesota		Ja - 1894	Amerikansk	8 - amerikansk	Ja
29	1893	Sambygding	5	2	Wisconsin	Ja	Ja - 1902	Norsk	6 - amerikansk	Ja
30	1893	Alene	4	4						
31	1893	Alene								
32	1893	Alene	11	4	North Dakota	Ja	Ja - 1898	Norsk	8 - Am 1 - no	
33	1893	Alene	8	3	Wisconsin	Ja	Ja - 1898	1) am 2) no	3 - am 1- no	
34	1910	Sambygding			North Dakota					
35	1910	Sambygding	6	3	Wisconsin	Ja	Ja	Norsk		
36	1923	Sambygding	11	0	California		Ja - 1926	Amerikansk	4 - Am	Ja
37	1923	Alene			Minnesota					
38	1923	Alene	6	0	Minnesota		Ja - 1923	NorskAmerika	4 - Am	Ja
39	1923	Alene			Illinois					

Kilde: Emigrantprotokoll fra Luster 1893, 1910 og 1923 og gards- og ættesoger fra Luster

De som reiste fra Luster i 1893 og 1910

Av de som reiste fra Luster, reiste flesteparten i 1893. Luster ligger i Indre Sogn, som var det distriktet som sendte flest emigranter til USA i forhold til innbyggertallet i 1893. I 1910 hadde fremdeles Indre Sogn mange emigranter til USA, men Nordhordland hadde litt flere i forhold til innbyggertall, og i 1923 sank Indre Sogn drastisk i forhold til distriktet med flest emigranter, Bergen. Det var derfor naturlig at Luster hadde flest emigranter i 1893 og færre i årene 1910 og 1923.

Bygdebøkene fra Luster gir uvanlig gode personopplysninger og har i mange tilfeller detaljerte detaljer om hvordan livet til jentene artet seg i USA. I de aller fleste tilfeller fantes det informasjon om søsken, bosted, giftemål og barna. En av jentene, var nr. 22, *Kristine Antoniusdatter Rønnei*. Hun var 26 år når hun utvandret sammen med sin sønn Anton. Hun dro trolig sammen med nr. 21 og en gjeng med andre emigrasjonsivrige ungdommer fra Luster.⁹⁰ Faren til Kristina het Antonius Monsson Rønnei og giftet seg i 1859 med Elisabeth Olsdotter. Paret fikk etter hvert en husmannsplass på Rønnei, og ble værende der livet ut.

⁹⁰ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

Elisabeth og Antonius fikk sju barn: Peder, som døde ved fødsel i 1859, Mons, Kristina, Martha, Ole, Olina og Johannes. Både Mons og Johannes utvandret til USA. Mons reiste i 1885 og giftet seg der og fikk 4 barn. Han bosatte seg i Dane CO., Wisconsin. Johannes utvandret i 1899 og også han giftet seg og fikk fire barn. De slo seg ned på samme sted som broren Mons. Christine utvandret i 1893 og giftet seg allerede samme året med Luther Grand, også kjent som Grant L. Asbury. Han var fra Vernon Co., Wisconsin. De slo seg ned som farmere i Springbank township, Dixon Co., Nebraska og ble boende der livet ut. De fikk ingen barn sammen. Sønnen til Kristine ble også boende i USA livet ut.⁹¹ Det at Kristine var alenemor, har nok hatt en innvirkning i hennes beslutning om å emigrere. I følge emigrantprotokollen var Anton sønn av en snekker som het Anders, og han var 4 år i 1893 da han reiste sammen med moren. I og med at Kristine gifter seg så snart etter at hun ankommer USA, var det trolig at hun ikke var sammen med barnefaren da hun utvandret, og hadde muligens planer om ekteskap fra før hun reiste. Da vil mulighetene for ekteskap være en sterk drivkraft i hennes beslutning som å utvandre. Det var også sett ned på å være ugift alenemor i Norge, og mennene hadde ikke det samme ansvar for barna enn det de hadde før, så et giftemål i USA, måtte ha vært svært forlokkende.

Kristine giftet seg med en amerikaner som var fra samme sted som hennes to brødre som hadde slått seg ned i Wisconsin. Om dette giftemålet kunne ha vært arrangert fra familiens side har jeg ingen beviser for, men kan være trolig være tilfelle, siden Kristine ble gift så snart hun kom til USA. En annen kvinne som giftet seg da hun kom til USA, var nr. 28, som giftet seg året etter hun kom til USA. Også hun giftet seg med en amerikansk mann. Nr.28 hadde derimot ingen søsken som var bosatt i USA, så giftemålet er trolig ikke arrangert av nær familie. Ekteparet fikk åtte barn sammen, som alle hadde amerikanske navn. Det at alle barna fikk amerikanske navn kan henge sammen med at hun giftet seg med en amerikansk mann, og det var derfor lettere å ta til seg de amerikanske tradisjonene, og ikke holde fast ved de norske, der det var vanlig å bruke familienavn. Å gi barna amerikanske navn var nok også praktisk, da mange norske navn kunne være vanskelig å uttale i Amerika. Mange av de som emigrerte byttet ofte navn da de kom til USA, for eksempel min oldefar Hjalmar Øyvind som byttet navn til Owen da han kom til USA som tenåring.

⁹¹ Øyane 1991: 808-809

Kvinnene fra Luster gav barna amerikanske navn, og det var ikke bare fordi de som giftet seg med en amerikaner som gjorde dette. Nr. 32 var gift med en norsk mann, og de gav alle sine barn amerikanske navn. Hun het *Kristine Christoffersdatter Rønnei* og reiste alene til USA. Hun var en husmannsdatter og 17 år da hun utvandret i 1893.⁹² Faren til Kristine het Christopher Jørgensen Rønnei og giftet seg i 1836 med Johanna Pedersdotter. De fikk tolv barn: Gunnhild, Peder, Peder, Christi, Siri, Siri, Johanna, Peder, Christina, Kristine, Synneva og til slutt Johannes. Christi, Johanna, Peder og Kristina utvandret alle til Amerika. Christi reiste i 1882 og giftet seg i 1887. De slo seg ned i North Dakota. Ektemannen døde, og hun giftet seg på nytt i 1899. I 1887 utvandret Johanna til Amerika og giftet seg i 1981. De slo seg ned på samme sted som Christi, og fikk i alt åtte barn. Året etter Johanna, i 1888, utvandret også broren Peder, kjent som Peter i USA. Også han slo seg ned sammen med sine søstre og giftet seg med en amerikaner kalt Annie. De fikk to barn sammen. I 1893 utvandret da Kristine til Amerika, og slo seg ned på samme sted som sine søsken. Hun ble der kjent som *Christine*. Hun giftet seg i 1898 med Christian Hansson Løtoft fra Sokndal i Dalane. De slo seg ned som farmere i Latona township, Walsh County i North Dakota. Christine døde i 1839 og Christian døde i 1959. De fikk i alt åtte barn sammen: Henry August, Clarence, Geneva, Melford, Hans Juel, Ingvald og Hazel Henrietta.⁹³ Nr.32 har i tillegg til de amerikanske navnene, fått inn noen norske navn som *Hans* og *Ingvald*. Det ser ut til at dette var vanlig hos norskamerikanerne, og jeg fant den samme tendensen hos nr. 33, som giftet seg samme året som nr. 32 og som har blandet norske og amerikanske navn på barna sine.

De aller fleste som reiste i 1893 fra Luster, reiste med sambygdingene. For den tidlige utvandringen var dette mest vanlig at de unge ugifte reiste i store grupper, som vist i kapittel 2 i analysen av reisefølget. Nr. 32 og 33 var to av kvinnene som reiste alene, men dette er også de to kvinnene som har flest søsken i USA av alle de som reiste fra Luster i 1893. Begge disse kvinnene bosatte seg også med sine søsken, så den usikkerheten som en kanskje møtte da en skulle emigrere ble muligens mindre når en hadde så pass mye familie i USA, og gjorde at det å utvandre alene ikke ble et så stort problem.

Det virker som om de aller fleste fra Luster bosatte seg der de har familie. Det er noen få av kvinnene som ikke hadde søsken i USA i det hele tatt, som nr. 27 og nr. 28. Jeg har ikke mye

⁹² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

⁹³ Øyane 1991: 767-770

informasjon om nr. 27, men vet at hun aldri ble gift. Nr. 28 derimot var *Susanna Larsdatter Bollingberg*, som utvandret i 1893 til Amerika sammen med en sambygding. Hun var 21 år gammel da hun reiste.⁹⁴ Hun var oppvokst på en husmannsplass på Bollingberg og foreldrene hennes var husmann Lars Pederson Bollingberg og Kari Larsdotter. De ble boende på samme plass så lenge de levde og de fikk ti barn: Peder, Synneva, Karen, Susanna, Elisabeth, Hans, Elisabeth og Karen. Da Susanna emigrerte i 1893 var ingen av hennes søsken i livet. Da hun kom til USA giftet hun seg året etter, i 1894 i Chippewa i Minnesota, med Jacob Willhelm Vellekson fra Fillmore Minnesota. De farma først noen år i Chippewa, men slo seg ned i 1903 på en farm i Lac qui parle township i Lac qui parle i Minnesota. De fikk til sammen åtte barn sammen: Oliver (døde samme år han var født), Oliver, Clara, Louie, Helen, Esther, Laura og William.⁹⁵

I 1910 var det bare to jenter som reiste fra Luster som ikke reiste sammen med familie nr. 34 og nr. 35. De reiste begge med sambygding, og reisemålet var Midtvesten. Nr.35 var *Margrethe Sølvestdr Dalen* og hun var 27 år gammel da hun emigrerte til USA. Yrket hun hadde hjemme var husarbeid, og det samme ville hun ha som yrke i USA. Reisemålet hennes var Madison Wisconsin. Hun oppgav i emigrantprotokollen at hun skulle reise til sin svoger. Hun reiste sammen med en mann på 33 år som er hennes kjæreste, Elias Tøgersen Kilen. Han har allerede vært i USA, hadde bosted i Minnesota, men har samme reisemål som Margrethe, nemlig Wisconsin.⁹⁶ Denne informasjonen bekreftes i bygdeboken fra Dale Sogn i Luster kommune, der det står det at Margrethe utvandret for å gifte seg med husmannssønnen Elias. Annen informasjon står det ikke om hvordan livet ble for dem i USA. Margretes far het Sølvest Endreson Dalen og var gift med Christi Olsdotter. De fikk sju barn sammen: Olina, Elen, Johanna, Gunnhild, Kristina, Margretha, Gjertrud og Christi. Flere av søsknene til utvandret også til Amerika. Gunnhild emigrerte i 1906 og giftet seg i Wisconsin. Hun fikk 2 barn. Gjertrud utvandret i 1908 og ble gift i Chicago Illinois. Også hun fikk to barn. Christi utvandret i 1907 og bodde en tid i Wisconsin, men flyttet siden til Chicago og arbeidet der som hushjelp. Hun var ugift da hun døde i 1982. Da Margrete utvandret bodde allerede to av søstrene hennes i Wisconsin, og det var nok dette som var grunnen til at Wisconsin ble reisemålet for både Margrethe og Elias.

⁹⁴ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

⁹⁵ Øyane 1991: 529

⁹⁶ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

Felles for alle jentene som reiste fra Luster i 1893 og 1910 er at ingen av dem reiste tilbake til Norge igjen. De bosetter seg i USA og blir værende livet ut. Samtlige reiste til Midtvesten, og samtlige blir gift og får barn. Barna får henholdsvis amerikanske navn som tilsier at kvinnene tilegner seg den amerikanske kulturen og integrerer seg. Likevel tyder det på at mange av kvinnene bosetter seg der de har familie, der det er nordmenn. Selv om noen gifter seg med amerikanske menn, er det mange som også gifter seg med norskamerikanere. Det ser ikke ut som om giftemål er den primære grunnen for emigrasjon, da de aller fleste gifter seg noen år etter at de har utvandret. De aller fleste reiste med sambygding, og det var ofte store grupper med jenter og gutter på samme alder som reiste sammen.

De som reiste i 1923

I 1923 var det fire jenter som emigrerte fra Luster som ikke reiste sammen med sin familie. Felles for disse jentene var at ingen av dem ser ut til å ha hatt søsken som bodde i USA. Tre av fire reiste også alene, i motsetning til de andre nevnte årene, da flesteparten reiste med sambygding. Det kom også inn et nytt bosted i USA, California, der nr. 36, tjenestepiken *Gjertrud Sofie Jacobsen Nyløy* til slutt slo seg ned. Hun var den eneste i utvalget fra 1923 som reiste sammen med en sambygding, og var 17 år gammel da hun emigrerte. Reisemålet var opprinnelig Starbuck, Minnesota og hun håpet å finne arbeid der borte. Hun dro sammen med en sambygding som var bosatt i USA, og som hadde vært hjemme på besøk.⁹⁷ Faren til Gjertrud var Jakob Johannesen Øvrebø. Han ble gift første gang med Kristina Olsdotter, som var Kristines mor. Så ble Jakob gift med Kari Larsdotter Steig. Da hun døde giftet han seg for tredje gang med Kristina Tollefsdotter. Med sistnevnte kone hadde han ingen barn. Jakob fikk i alt 12 barn. Av alle søsknene var det kun Gjertrud Sofie som utvandret til USA. Hun ble gift med Vernie Raymond Coon i 1926 som var fra Iowa. Han kjørte anleggsmaskiner og de bosatte seg i Geyersville, California der de oppdro fire barn: Vernie Raymond, Delores Lyette, Gary Gene og Gaila Ruth.⁹⁸

Nr. 38 delte en ganske lik historie med nr. 36, da hun også utvandret 17 år gammel. Hushjelpen *Gjertrud Johannesen Leirmokleiv* hadde forhåndsbetalt billett, og reisemålet var Madison Minnesota.⁹⁹ Gjertrud var eldst av sine søsken. Johan Andersson Kleiven var far til

⁹⁷ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

⁹⁸ Øyane 1984: 193-194

⁹⁹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

Gjertrud, og han var gift med Ingeborg Endresdotter Leirmo. Både Johan og Ingeborg utvandret til Amerika i 1905 og bosatte seg i Lac qui parle Co. Minnesota, men reiste tilbake i 1906 bosatte seg på Kleivi. De fikk til sammen sju barn: Gjertrud, Anders, Katharine, Emma Marie, Astrid, Edvard Kristian og Inge Johan. Ingen i Gjertruds nærmeste familie var boende i Amerika da hun emigrerte i 1923. Samme år giftet hun seg med Albert Gerhard Thomson, sønn av gårdbruker Tøger Tøgersen fra Jostedalen. Albert var fra Lac qui parle i Minnesota. De slo seg ned som farmere og levde i Minnesota til Gjertrud døde i 1968. De fikk fire barn sammen: Delores Marie, Jean Irene, Merlin Thelmer og Elvin Gordon.¹⁰⁰

Det ser ut til at familie ikke har hatt mye å si for beslutningen for å utvandre for disse jentene som emigrerte i 1923. For nr. 38 var nok giftemål det primære målet, og det kan være rimelig å anta at det var derfor hun reiste siden hun giftet seg samme året hun utvandret. For nr. 36 var det andre drivkrefter, og hun reiste i etapper i USA, da hun startet i Minnesota, og ble boende til slutt i California.

Oppsummering

Det som er felles for alle de unge kvinnene som reiste fra Luster, er at bortimot alle slo seg ned seg i Midtvesten, med unntak av nr. 36 som bosatte seg i California. Mange ble boende i nærheten av sine søsken, og de aller fleste blir gift. Dette viser at jentene fra Luster hadde mye familie i USA, og selv om ikke alle bosatte seg der, var det mange som hadde sine søsken som første reisemål før de etablerte seg videre. Ingen av jentene fra Luster reiste hjem igjen til Norge, og alle ble boende der livet ut. Når det gjelder giftemål ser det ikke ut til at det hadde noe å si om mannen var norsk eller amerikansk. Det tyder på at ikke alle Lusterjentene bosatte seg i de typiske norske koloniene og var fleksible i forhold til det å holde seg til det norske. Dette reflekteres også i valg av barnenavn, der de aller fleste gav amerikanske navn til barna sine. De som giftet seg med norske menn, gav fremdeles barna amerikanske navn, med noen unntak.

¹⁰⁰ Øyane 1991: 898-899

Amerikaniseringen

Einar Haugen skrev et standardverk om utviklingen for det norske språket som het *The Norwegian Language in America*. Her skriver Haugen om hvordan de norske utvandrerkvinnene tar til seg det nye språket. Han mener mange kvinner holdt godt fast på det norske språket sitt gjennom gamle tradisjoner, religion og barneoppdragelse. Han viser til at mange kvinner over 65 ikke kunne snakke engelsk så sent som i 1930.¹⁰¹ Hvordan Luster og Lindås jentene innordnet seg den amerikanske kulturen er vanskelig å vite for sikkert, men ved å se på giftemål, barn og barnenavn kan jeg muligens på et overblikk over hvordan de tenkte.

Når det gjelder giftemål ble de alle fleste, i alle tre årene, gift når de kom til USA. Mange av dem ble gift bare få år etter de utvandret, som kan tyde på at det kanskje var noen som ventet på dem i det nye landet. Det var ikke noe særlig forskjell i antall som ble gift med nordmenn og amerikanere. I noen tilfeller kan sikkert mange av ”amerikanerne” ha norske foreldre, som bare har gitt sine barn amerikanske navn. De aller fleste som fikk barn, gav amerikanske navn til dem. Alle barna, jeg fant informasjon om i 1923, hadde amerikanske navn. Jentene selv skiftet jo også sine navn, slik at de skulle være lettere å si på amerikansk. Jeg ble likevel litt overrasket over at ikke flere av dem videreførte norske familienavn når de kom til USA. Dette kan jo tyde på at de innordnet seg mye den amerikanske kulturen ved å ha amerikanske navn. Det var vel lite vits å ha amerikanske navn på barna om de ikke skulle snakke amerikansk. Det tyder på at disse kvinnene ikke tviholdt på sin norske identitet, men at de heller prøvde å innordne seg den amerikanske kulturen.

Av dem jeg fant årstall for giftemål på i 1893, giftet to av jentene seg enten samme år eller året etter de emigrerte. Tre andre jenter giftet seg fem og ni år senere. I 1910 var det ingen av jentene jeg hadde informasjon om, som giftet seg samme året de kom til USA. De ventet mellom fire og syv år senere til å inngå ekteskap. I 1923 derimot giftet tre av fire seg innen et år etter utvandringen. En kvinne giftet seg tre år senere. Disse tallene forteller egentlig ikke så veldig mye, da det er snakk om veldig få kvinner jeg fant giftemålsinformasjon om ned på årstallsnivå. Det var nok viktig med giftemål for disse jentene. Mange av jentene jeg har undersøkt nærmere var døtre av husmenn, og dersom de ikke ble gift kunne dette være dyrt

¹⁰¹ Referert i Semmingsen 1985: 87

for familien. Disse jentene fikk primært jobb som tjenestepiker rundt omkring, og tjente svært lite penger. Mannsunderskuddet i Norge kunne ikke gjøre det noe lettere å finne en passende mann, så emigrering var nok en av løsningene.

Konklusjon

Det var store forskjeller mellom Luster og Lindås jentene som bestemte seg for å emigrere. Lusterjentene reiste direkte til Amerika, de reiste oftest sammen med en sambygding, de bosatte seg med søsken i Midtvesten, giftet seg og fikk barn. Lindåsjentene hadde som oftest tilbakelagt en etappe bak seg, og hadde ofte bosted i Bergen da hun bestemte seg for å emigrere. Også Lindåsjentene hadde søsken som bodde i USA, men bosatte seg ikke alltid sammen med dem. Lindåsjentene bosatte seg, foruten Midtvesten, også i byene Seattle, Chicago og New York, der de giftet seg, helst med en norsk mann. Det var spesielt mange som reiste til New York i 1923. De aller fleste Lindåsjentene ble boende i Amerika livet ut, men noen få reiste tilbake på til Norge. I 1923 tilsier utviklingen at det å ha nær familie i nærheten muligens ikke lenger var et så viktig kriterium. Det var andre ting som lokket mer, bedre jobbmuligheter, bedre giftemål og kanskje utdanningsmuligheter.

Det at Lindåsjentene reiste oftere til byen enn Lusterjentene henger nok sammen med at mange av Lindåsjentene var nettopp bosatt i Bergen da de emigrerte, og var vant med bylivet. De reiste også alene, som var det mest vanlige i både 1910 og 1923. I 1893 var det ikke mange emigranter fra Lindås som reiste ut, men også disse reiste helst alene.

Nettverket til Lusterjentene bestod av to forhold; familie som allerede var bosatt i Amerika og sambygdingen å reise sammen med. Lusterjentene hadde gode forutsetninger for å emigrere, med slekt og venner både i Norge og over Atlanterhavet. Lindåskvinnen hadde også nettverk i Amerika, men ikke i så stor grad som jentene fra Luster. De fleste lindåskvinnene var også bosatt i Bergen, og hadde ikke så stort nettverk med sambygdingen rundt seg som det Lusterjentene hadde. Det ser derfor ut til at Lindåsjentene reiste mye mer alene enn Lusterjentene gjorde.

Kapittel 4 – Oppsummering og konklusjon

Jeg har i denne oppgaven sett på utvandringen til unge, ugifte kvinner som reiste til Amerika fra Bergen havn. Jeg har tatt utgangspunkt i personopplysninger fra emigrantprotokollene og sett på yrkesfordeling, reisefølge, reisemål og fødested i tre utvalgte år. Med utgangspunkt i fødested har jeg analysert emigrasjonsmønsteret til denne gruppen på bakgrunn av det generelle migrasjonsmønsteret på Vestlandet. Videre har jeg gjennomført en nærstudie av unge, ugifte kvinner som ikke emigrerte sammen med familie fra to områder med ulikt utvandringsmønster i de samme årene. Her var bygdebøker en viktig kilde, som gav mye informasjon om disse kvinnene. Faktorer det ble lagt vekt på var om kvinnen hadde familie i USA, giftemål, endelig reisemål og om kvinnen ble boende der for alltid.

Resultatene fra det store utvalget

Det store utvalget omfatter alle de unge, ugifte kvinnene som emigrerte til Amerika i 1893, 1910 og 1923. Jeg brukte dette utvalget for å finne ut om disse kvinnene fulgte et bestemt flyttemønster, hvem de reiste sammen med, hvilke yrker de hadde og hva som var reisemålene deres. Resultatene viste at kvinnene som emigrerte i 1893 passet inn i det vestlandske flyttemønsteret. Det var langt flere av kvinnene fra indre fjord- og fjellbygder som emigrerte til Amerika, enn fra de ytre kystområdene. Kvinnene fra Strilelandet og kyststrøkene i Sogn og Fjordane var derimot godt representert når det gjaldt etappevandring, der Nordhordland hadde flest etappevandrere når vi legger sammen de tre undersøkte årene. Langtidstendensen viste en forskyvning i emigrasjonen fra innenlandsbygder til byene. Flesteparten av de som emigrerte i 1923, var født i Bergen.

En av undersøkelsene i det store utvalget gikk ut på å finne ut hvilke kvinner som reiste alene, med sambygdinger eller familie. Dette var en viktig del av denne oppgaven, da jeg i nærstudien kun skulle undersøke de som reiste uten familie. I alle tre årene var det færrest som reiste sammen med familie. Tendensen var at andelen av de som reiste alene steg for hvert år, mens andelen av de som reiste med sambygdinger sank for hvert år. Andelen som dro med familie forholdt seg stabilt de tre årene. Dette indikerer at nettverket rundt kvinnen i

hjemlandet før avreise hadde mindre betydning i 1923 enn i 1893, da det kanskje var mer viktig å ha med folk en kjente rundt seg for å ta den lange reisen til Amerika.

Yrkesfordelingen forandret seg også sterkt over tid. I 1893, da de fleste emigrantkvinnene kom fra landet, var mange av jentene tjenestepiker eller bodde hjemme med de husarbeidsplikter dette medførte. Etter som årene gikk og flere reiste fra Bergen, dukket det opp stadig flere yrker. I 1923 registrerte jeg 36 forskjellige yrkesretninger for de unge, ugifte kvinnene, og flesteparten av yrkene var i tjenestenæringen som kontordame og butikkdame. I alle tre årene var husarbeid og tjenestepike de mest vanlige, som var yrker der en ikke trengte spesiell skolegang. Yrkene som krevde mer skolegang var yrker som overklassens kvinner hadde mulighet til å ha, som også viser at i 1923 reiste det mer kvinner fra den øvrige klassen enn i de forbigående årene.

Reisemålet til de unge, ugifte kvinnene forandret seg også gjennom årene fra å være konsentrert rundt Midtvesten i 1910 til Østkysten med New York som førstemål i 1923. Også byer som Chicago og Seattle var store reisemål spesielt i 1923. Det henger nok mye sammen med at det var flere kvinner fra byen som reiste nå, og de ville fortsette å bo i byen selv om de emigrerte til Amerika.

Resultatene fra det lille utvalget

Nærstudien tok for seg Luster og Lindås som sammen representerte to områder med helt forskjellig utvandringmønster. Lindås, som ligger i Nordhordland, representerer de områdene som hadde stor tilflytting til Bergen, mens Luster i Indre Sogn var et område med stor emigrering til Amerika.

Det karakteristiske med jentene fra Luster var at de reiste til et allerede etablert nettverk i USA. Av de jentene jeg fant informasjon om i 1893, oppgav alle at de hadde søsken som allerede bodde i USA. Halvparten av disse bosatte seg på samme sted som sine søsken. De aller fleste ble gift, halvparten ble gift med amerikanske menn og halvparten gift med norske menn. Barna de fikk for det meste amerikanske navn. Alle reiste til Midtvesten, flest til Minnesota og Wisconsin.

Det var få Lusterjenter som reiste i 1910, som jeg fant informasjon om. De fulgte samme mønster som i 1893, søsken i USA, bosatt i Midtvesten, og giftet seg med norske menn. I 1923 derimot, hadde ingen av Lusterjentene oppgitt at de hadde søsken i USA, og derfor ingen som hadde bosatt seg sammen med dem. To av dem har giftet seg, og det med amerikanske og norske menn. Barna de fikk hadde alle amerikanske navn.

Før 1923 har Lusterjentene et klart etablert nettverk i USA. Reisemålet var Midtvesten og de hadde søsken som allerede bodde der, og det er rimelig å anta at de først kom til sine søsken, før de videre har bosatt seg andre steder. Mange av dem bosatte seg også i nærheten av sine søsken. De giftet seg når de kom til USA, flesteparten med amerikanere, og samtlige fikk barn. De aller fleste barna fikk amerikanske navn. I 1923 så jeg en annen utvikling i henhold til viktigheten av nettverket. Ingen av jentene hadde søsken som bodde i USA, og andre stater som reisemål kom inn i bildet, som California og Chicago i Illinois. Det var lite forskjell i henhold til giftemål, da de alle ble gift med amerikanske menn.

Lindåsjentene spredte seg rundt mye mer i Amerika enn det Lusterjentene gjorde før 1923. De reiste til Illinois, Oregon, Seattle og Washington i tillegg til Midtvesten. Lindåsjentene hadde også søsken som bodde i USA, og noen bosatte seg sammen med dem der. Forskjellen på disse jentene var at mange av dem ikke hadde hatt en direkte flytting til USA. Mange av dem var såkalte etappevandrere. De hadde først prøvd lykken i bergensområdet, da som tjenestepiker, og så videre utvandret til USA. Som lusterjentene ble de gift, men langt flere ble gift med norske menn, kun en med amerikansk mann, og så langt jeg har fått informasjon om, fikk barna for det meste norske navn. I 1923 reiste de fleste Lindåsjentene til New York, noen få til Minnesota i Midtvesten. Langt flere etappevandrere, og har noen år i bergensområdet før de flytter videre. De gifter seg med både amerikanske og norske menn, men har lite informasjon om barn. Drøyt halvparten av jentene hadde søsken som bodde i USA, men kun en bosatte seg på samme sted.

Jentene fra disse to områdene viser den distinkte forskjellen mellom flyttemønsteret på Vestlandet; da Lusterjentene reiste direkte til Amerika, mens Lindåsjentene oftest hadde tilbakelagt en etappe, ofte til Bergen, før de dro videre. En annen vesentlig forskjell var at Lindåsjentene dro oftere til de store byene, spesielt New York i 1923. Nettverket til Lusterjentene syntes også å være sterkere enn Lindåsjentene, da de reiste oftere sammen med

sambygdinger, og hadde større familienettverk. Siden Lindåskvinnene syntes å ha et mindre nettverk i Amerika, og at de i større grad emigrerte alene, tyder på at de utvandret mer på egen hånd enn det Lusterjentene gjorde.

Konklusjon

Min oldemor Otlu reiste alene til USA. Hun hadde mange søsken der, og det var liksom ”det en gjorde på den tiden”. Det var likeså vanlig å utvandre til Amerika som å flytte til nabobyen. Det fantes et stort nettverk der borte som gjorde det lett å etablere seg på en helt ny plass. Årsaken til at akkurat Otlu reiste, var nok dette nettverket som hun hadde i USA. Hjemme på Sørlandet var foreldrene døde, og mange av søsknene bodde i USA, og noen bodde hjemme. Nettverket Otlu hadde der borte var trolig en viktig faktor for at hun reiste til New York, og dette nettverket gjorde at etableringen i det nye landet ble lettere. Det å møte en mann var nok ikke hennes primære mål, heller arbeid og sjansen på et nytt liv.

I denne oppgaven ville jeg finne ut mer om de kvinnene som reiste alene til Amerika, men det jeg egentlig har funnet ut er at nesten ingen av kvinnene virkelig var alene. Om de reiste alene, eller sammen med venner og bekjente, var det noen som ventet på dem i det nye landet. Bortimot alle kvinnene jeg undersøkte i det lille utvalget, hadde en eller flere søsken i USA, og mange av disse bosatte seg på samme sted som familie. Jeg vil tro at mange av kvinnene ble dradd inn mot det kjente, og dermed ble ikke den nye etableringen så fremmed. Det kan sammenlignes med den innvandringen som finner sted i Norge i dag, der mennesker fra ulike kulturer og land bosetter seg på samme sted, etablere sine egne butikker og prater sitt eget språk. Likevel ser det ut til at dette nettverket var viktigst i de første årene. I 1923 var det svært få av kvinnene som hadde mange søsken som bodde i USA, og flere av jentene reiste dit uten å ha et tydelig familienettverk der borte. Det ser derfor ut til at dette nettverket rundt emigrantkvinnene ble mindre og mindre viktig og hun reiste mer og mer alene til det nye landet. Som min oldemor Otlu, fant mange lykken i Amerika, enten det var med giftemål, mer frihet eller bedre karriereutsikter. Håpet om bedre fremtidsutsikter ble nok mer enn en realitet for min oldemor, men også for mange av de andre unge, ugifte kvinnene som reiste til Amerika.

Litteraturliste

Marøy, Terje (1984): *Utvandringen fra Lindås til Amerika 1876-1915* – Hovedoppgave i historie, Universitetet i Bergen, våren 1984

Mykland, Liv (2005): *Håndbok for brukere av statsarkivene* – Universitetsforlaget. Riksarkivaren Skriftserie 19

Ones, Olav (2000): *Bygdebok for Lindås, Band 2, Lygra og Hunvin Sokner, Gards- og personhistorie*. Lygra og Hundvin Bygdeboknemnd

Toft, Martin (1981): *Bygdebok for Lindås Myking Sokn I, Gards- og ættesoge*. Lindås Bygdeboknemnd

Semmingsen, Ingrid (1985): "Women in Norwegian Emigration", J.R. Christianson (red.), *Scandinavians in America. Literary Life* Decorah, Iowa.

Skogseth, Arvid (1997): *Fedje og folket, Gards- og ættesoge for Fedje*. Fedje kommune

Skogseth, Arvid (2005): *Austrheim i fortid og nåtid, Bind 2, Gards- og ættesoge gnr. 142 - gnr. 155*. Austrheim kommune

Skogseth, Arvid (2006): *Austrheim i fortid og nåtid, Bind 3 Gards- og ættesoge gnr.156 – gnr. 166*. Austrheim kommune

Skogseth, Arvid (2008): *Bygdebok for Lindås, Lindås Sokn, Gards- og ættesoge gnr. 87 – gnr. 108*. Bygdeboknemnda for Lindås Sokn, Bodoni Forlag

Skogseth Arvid (2009): *Bygdebok for Lindås, Lindås sokn, Gards- og ættesoge gnr. 109 – gnr. 127*. Bygdeboknemnda for Lindås Sokn/Bodoni Forlag

Sogner, Sølvi (2004): *Ung I Europa – Norsk ungdom over Nordsjøen til Nederland I tidlig nytid*. Universitetsforlaget, Oslo.

Sogner, Sølvi og Kari Telste (2005): *Ut og søkje teneste – historien om tjenestejentene*. Oslo.

Østrem, Nils Olav (2006): *Norsk utvandringshistorie*. Oslo Samlaget

Øyane, Lars E. (1984): *Gards- og ættesoge for Luster kommune, Band I. Fortum Sokn*, Luster kommune

Øyane, Lars E. (1986): *Gards- og ættesoge, Band II Dale Sokn*. Luster kommune

Øyane, Lars E. (1987): *Gards- og ættesoge for Luster kommune, III Dale 2- og Nes Sokn*. Luster kommune

Øyane, Lars E. (1991): *Gards- og ættesoge for Luster kommune, IV Gaupne Sogn*. Luster kommune

Internett

Å finne informasjon i Digitalarkivet, URL: <http://digitalarkivet.uib.no/cgi-win/WebMeta.exe?slag=vismeny&fylkenr=&knr=&katnr=5&aar=&dagens=&emnenr=1> ,
(Lesedato 12.04. 2010)

Bjørnhaug, Inger (2005). *Ut i lønnsarbeid*. URL:
<http://www.kvinnerifagbevegelsen.no/temasider/lonnsarbeid/lonnsarbeid.html> (Lesedato
24.02.2011)

Ryste, Marte Ericsson (2009). *Sofies historie. I tiden: 1800-tallet*. URL:
<http://fortellingeromhenne.no/sofie/artikkel/vis.html?tid=55981> (Lesedato: 24.01.2011)

Skaarer, Åse Camilla (2005). *Kvinner tar steget inn i yrkeslivet*.
http://www.kvinnerifagbevegelsen.no/temasider/lonnsarbeid/lonnsarbeid_artikkel.html (Lesedato:
24.01.2011)

Skaarer, Åse Camilla (2005). *Kvinneyrke – mannsyrke?*
http://www.kvinnerifagbevegelsen.no/temasider/lonnsarbeid/kvinneyrke_mannsyрке.html
(Lesedato: 24.01.2011)

2009: *Buy house in any state of the United States of America*. <http://buy-your-house.net/>
(Lesedato: 04.02.2011)

Kilder

Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Luster kommune, 1893

Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Luster kommune, 1910

Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Luster kommune, 1923

Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Lindås kommune, 1893

Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Lindås kommune, 1910

Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Lindås kommune, 1923

Sogn og Fjordane fylke. Luster, Ministerialbok nr.A 8 (1860-1870), Født og døpte 1865, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1860-1870), Fødte og døpte 1869, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1860-1870), Fødte og døpte 1870, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A 10 (1871-1886), Fødte og døpte 1871, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1860-1870), Konfirmerte, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1871 - 1886), Konfirmerte, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A 10 (1871-1886), Konfirmerte 1880, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A 10 (1871-1886), Konfirmerte 1886, hentet fra Digitalarkivet 07.03.11

Vedlegg

Vedlegg I – De unge, ugifte kvinnelige emigrantene som reiser frå Lindås 1893, 1910 og 1923

Nr. 1

17 år gamle *Monsine Andersdatter Mellingen*. Hun var en arbeidermannsdatter og hadde bosted i Bergen da hun reiste. Hun kan da trolig ha flyttet til Bergen for å få arbeid, for så å reise videre til USA. Emigrantprotokollen viser at hun trolig reiste sammen med den sambygding på samme alder.¹⁰² Jeg har ikke funnet noen informasjon om Monsine i noen bygdebok

Nr. 2

Oline Olsdatter Lygresten reiste alene til USA. Hun er ikke registret sammen med noen jeg kan anta at hun kjente. Oline satte seg på båten til USA 2.juni, og hun var datter av en handelsmann. Da hun reiste var hun ikke mer enn 17 år gammel.¹⁰³ Jeg har ikke funnet spor av Oline Lygresten i noen bygdebøkene, men jeg har funnet en *Olina Olsdatter Lygre*. Oline kom fra en husmannsplass i Luresteinen, mot sjøen på austsiden av øya Salhuset. Faren til Olina var husmann og postopnar og het Ole Ivarson Bukkestein (1836-1887). Han var først gift med Bertha Olsdotter Lygre (1838-1882), så gift for andre gang med Berta Malene Olsdotter Soltveit (f.1858) som da var Olinas mor. Hun reiste til USA i 1904. Ole fikk 9 barn med sin andre kone, og Bertha Malene fikk en sønn etter mannens død i 1887: Ivar (1868-1930), Kari (f.1870), Ole (f. 1873), Gurine (f. 1874), Olina, Ole (f. 1879), Bertha (f. 1884), Anna (f. 1886), Ole Bertin (f.1888) og Oskar (f. 1893). Av søsknene hennes var det hele fem stk som utvandret til USA. Ivar reiste i 1887, og var elvefisker der borte. Kari reiste i 1889

¹⁰² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1893

¹⁰³ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1893

sammen med Gurine og Ole som også reiste samme året. Olina reiste i 1983 og Anna reiste i 1910.¹⁰⁴

Nr. 3

Den siste jenta fra Lindås som reiste i 1893 var *Bertha Eriksdatter Loftaas*, som utvandret 19.juni. Hun var da 18 år gammel, født i 1875.¹⁰⁵ Hun var datter av husmannen Erik Knutson (f. 1840) som var gift med Brita Jonasdtr Lauvås (f. 1847). I bygdeboken står det at etternavnet var Lauvås og ikke Loftaas, så jeg velger å bruke *Lauvås*. Erik var både maler og blikkenslager. Til sammen fikk ekteparet 10 barn: Ingeborg (1869-1938), Bothild (1871-1948), Jonas (1873-1888), Bertha, Karen (1876-1904), Cecilia (1879-1919), Knut (1880-1885), en dødfødt sønn i 1882, Ola (1883, døde 4 uker gammel) og Knut (1887-1888, døde 1 mnd gammel). Ingeborg var den eneste av søsknene til Bertha som utvandret til Amerika. Hun reiste i 1903 og arbeidet der til 1913. Deretter kom hun hjem igjen, og bodde og arbeidet der. Bertha gjorde det samme på sin reise til Amerika. Hun hadde bosted Chicago i Illinois, og var hjemme på besøk en gang i 1903, samme år som Ingeborg reiste til USA. Hun kom deretter hjem igjen i 1909 og bosatte seg og arbeidet hjemme igjen. Hun overtok huset på plassen etter foreldrene. Hennes to søstre bodde her også, Ingeborg og Bothild.¹⁰⁶

Nr. 4

Elvine Bertine Johansdtr Veland. Elvine var 27 år gammel da hun registrerte seg om emigrant på politistasjonen, og hun emigrerte til USA 5.april 1910. Hun var tjenestepike da hun var i bodde i Lindås, og nytt yrke skulle være husarbeid. Hun oppgir i emigrantprotokollen at hun skal reise til Astoria Oregon, og at hun skal til familiemedlemmer. Hun reiste sammen med sambygdingen på samme alder som er i familie med hverandre, men ikke i familie med Elvine.¹⁰⁷ Jeg har ikke funnet noen Elvine i bygdebøker fra Lindås.

¹⁰⁴Ones 2000: 333

¹⁰⁵Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1893

¹⁰⁶Skogseth 2008: 184-185

¹⁰⁷Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

Nr. 5

Dorthea Larsdtr Mongstad reiste noen dager etter Elvine, 9. april til Amerika, for ønske om bedre levevilkår i det nye landet. Hun var en 21 år gammel tjenestepike som hadde Seattle i Washington som reisemål. Hun oppgir i protokollen at hun skal til sin bror, som allerede bor i USA. Hun reiste også sammen med en sambygding, en jente på 19 år som er fra samme sted.¹⁰⁸ Dortheas far het Lars Olson Mongstad(1861-1925) og moren het Martha Helgesdtr (1860-1950). De fikk åtte barn sammen: Helge (1887-1973), Dorthea, Oline (f. 1891), Nikolai (1893-1978), Ingeborg (f. 1896), Ragnvald (f.1898, døde 8 mnd gammel), Ragnvald Andreas (1899-1971) og Ludvig Martin (f. 1903). Nesten alle søsknene til Dorthea utvandret også til USA. Helge utvandret i 1907 til Bradgate Iowa, der han ble gift med Gjertrud Myksvoll. De bosatte seg i Auburn i staten Washington, der han arbeidet som fabrikkarbeider. Oline tjente noen år som tjenestepike i Bergen, før hun reiste til USA sammen med Bertin Nilson. De bosatte seg i Rainier i Washington. Ingeborg reiste til i USA i 1927 og gifter seg med Severin Nilson. De bosetter seg i Rainier, sammen med søsteren Oline. Ragnvald Andreas utvandret til USA i 1921 og bosatte seg i Thurston. Han giftet seg der med Bertine Karoline Martiniusdtr. Ludvig utvandret noen år senere, i 1927, og bosatte seg hos søsteren Oline. Mor Martha reiste da sammen med barna Ingeborg og Ludvig i 1927, til en sønn som bodde i Tacoma. Moren døde der i 1950. Dorthea som var født i 1889 utvandret i 1910 til broren Helge som da bodde i Seattle. Hun giftet seg i 1914 med Rasmus Andvik (f.1891) som var fra Masfjorden. Han var en banearbeider som bodde i Thurston i Washington. Han utvandret i 1910 på samme båt som Dorthea, og hadde som reisemål sin onkel. De opphold seg hjemme på besøk fra 1919 til 1921.¹⁰⁹

Nr. 6

Fabrikkarbeidersken Karen *Helenea Ananiasdtr Korsøen* utvandret 18 år gammel for å bo i Canton South Dakota. Hun var født i Lindås, men var bosatt på Hop Fane da hun utvandret. Hun reiste sammen med sambygdingen, et søskenpar som var fra samme sted som henne.¹¹⁰ Faren til Karen het Ananias Martiusson (1861-1924), og han var gift med Anna Hansdtr

¹⁰⁸ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹⁰⁹ Skogseth 2008: 539-540

¹¹⁰ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

(1855-1904). De fikk seks barn sammen: Mathilde (1887-1927), Oluf Bertin (f. 1888), dødfødt datter født 1890, Karen Helene, Anette Andrea (1894-1967), Ludvig Johan (1897, døde 2 uker gammel) og Dorthea Lovise (1900-1962). Oluf Bertin var det eneste søsknene utenom Karen Helene som utvandret til Amerika. Han var gift noen år i hjemlandet, da han ble enkemann i 1924. Da reiste han til Vancouver i Canada for å søke arbeid. I 1926 bodde han i Detroit i Michigan i USA. I 1950 kom han hjem til Norge og giftet seg for andre gang i Bergen med Mathilde Sebjørnsen. Etter at Karen Helene utvandret i 1910 giftet hun seg med Bernt Tysdal som hadde kommet til USA i 1905. De bodde først i Minnesota, og senere i North Dakota der de hadde en farm.¹¹¹

Nr. 7

Sammen med en sambygding, en gutt på 19 år, som kanskje kan være en kjæreste, utvandrer 19 år gamle *Oline Olsdtr Tvedt* til USA. Reisemålet hennes er Almant North Dakota, og hun reiste på forhåndsbetalt billett. Hun skal til familie der borte. Oline var født på Lindås og var også bosatt der før hun reiste.¹¹² Faren hennes het Ola Martinusson Tvedt (1849-1920) og moren hennes het Randi Haldorsdtr (1853-1925). De fikk åtte barn: Bertina (1876-1923), Helena (1879-1963), Martin (1882-1924), Bergina (f. 1884 men døde samme året), Bernhard (f. 1886), Alida (1888-1955), Olina og Hilda Amanda (1895-1922). Av familiemedlemmer som bodde i USA, hadde Oline tre søsken som bodde der. Bertina utvandret i 1898 og giftet seg der. Helena utvandret i 1904 og også hun giftet seg der. Martin reiste i 1902, men forble ugift. Det er lite informasjon om hva som skjedde med Oline i USA. Det eneste som er opplyst i bygdeboken er at hun reiste til USA, og døde i 1966.¹¹³

Nr. 8

Bertine Andreasdtr Hope var født i 1891, og var 19 år da hun utvandret til Amerika. Hun reiste sammen med en jente 21 som er fra samme sted, men de har ulike destinasjon. Reisemålet til Bertine er Fargo North Dakota, og hun reiste på forhåndsbetalt billett. Hun

¹¹¹Skogseth 2006: 630-631

¹¹²Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹¹³Toft 1981: 745

reiste til sin svoger, så antakeligvis har hun søsken som bor i USA. Hun har både fødested og bosted i Lindås.¹¹⁴

Nr. 9

Tjenestepiken *Anna Amundsdr Svindal* var født i Lindås, men tjente i Hammer da hun bestemte seg for å emigrere til USA. Hun utvandret 20. mars 1910, da hun var 22 år gammel, til kjente i Criston Illinois.¹¹⁵ De var to søsken i familien som endte opp med å reise til USA. Familien bestod av far Amund Olson Svindal (1855-1913) og mor Karina Bertina Eriksdr (1856-1919) som fikk til sammen ni barn: Karina (1879-1909), Ola (f.1881), Ananias (1882.1928), Erik (f. 1887), Anna, Johs (1890-1951), Sofia (f.1893), Aletta (f. 1896) og Sjur (1900-1931). Erik og Anna var de eneste som bosatte seg i USA. Erik var gift med en kvinne som het Kristina, og det står ingenting mer i bygdeboken enn at de var bosatt i USA. Erik og Anna er begge født i 1887, så det kan tenkes at de er tvillinger. Anna giftet seg i USA med Sivert Rivedal. Hun oppga Illinois som reisemål, så det kan tenkes at det var der de også slo seg ned.

Nr. 10

Oppvokst i Lindås og bosatt i Bergen, bestemte fabrikkarbeidersken *Anna Olsdr Lygre* seg for å emigrere til USA. Hun var født i 1886, og var 24 år gammel da hun reiste. Målet for reisen var Skamokawa i Washington der hun søkte bedre livsvilkår og gjenforening med familie som bodde der borte. Hun hadde forhåndsbetalt billett så noen ville nok sørge for at hun kom seg til USA.¹¹⁶ I 1893 utvandret storesøsteren Oline til USA, som jeg har skrevet om før i oppgaven under de som reiste fra Lindås i 1893. Det blir ikke opplyst noe om hvor de har bosatt seg i USA, men med tanke på at hele seks av søskenflokkens pluss moren flyttet til USA, kan man anta at de har bosatt seg på noenlunde samme sted. Anna har jo også opplyst at hun skal til familie, og når hun flytter i 1910, bor både moren og fem søsken i USA. Anna kom fra en husmannsplass i Luresteinen, mot sjøen på austsiden av øya Salhuset. Faren til Anna var som nevnt tidligere husmann og postopnar og het Ole Ivarson Bukkestein (1836-1887). Han var først gift med Bertha Olsdotter Lygre (1838-1882), så gift for andre gang med

¹¹⁴ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹¹⁵ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹¹⁶ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

Berta Malene Olsdotter Soltveit (f.1858) som da var Annas mor. Hun reiste til USA i 1904. Ole fikk 9 barn med sin andre kone, og Bertha Malene fikk en sønn etter mannens død i 1887: Ivar (1868-1930), Kari (f.1870), Ole (f. 1873), Gurine (f. 1874), Olina (f.1876), Ole (f. 1879), Bertha (f. 1884), Anna, Ole Bertin (f.1888) og Oskar (f. 1893).¹¹⁷

Nr. 11

På forhåndsbetalt billett reiste 22 år gamle *Johanne Mathilde Johannesdtr Hope* til North Dakota for i håp om bedre fortjeneste. Hun oppgir at hun skal reise til sin svoger som bort der nede. Det er derfor rimelig å anta at også søsteren hennes også bor i USA, og det er derfor hun skal dit. I Norge har hun gått i tjeneste på Lindås, og nytt yrke er husarbeid.¹¹⁸ Faren til Johanne het Johannes Jakobsen Brundtland (1854-1938 og moren het Malena Olsdtr (1854-1942). De bodde først på hans hjembruk på Brunnsland, før de fikk et skøyte i 1898 i Austrheim. De fikk åtte barn: Anders Kristoffer (1878-1962), Jakobus Olai Mikal (1880-1884), Magdalena Oline (1884, døde 6 uker gammel), Mikaline Odina (1885-1968), Johanna Mathilda, Olga Jakoba (1891-1900, døde av hjernehinnebetennelse), Marie Birgitte (1895-1990) og et pleiebarn Mathilde Oliva Hope (1909-1930). Johanna hadde en søster som utvandret til USA, og det var Mikaline Odina, kalt Dina. Hun reiste til USA i 1906, til familie i Larimore North Dakota. Hun giftet seg i 1907 med Hans Johanson Syslak, som er den svogeren Johanna oppgir at hun skal reise til i emigrantprotokollen. Etter at Johanna hadde emigrert i 1910, giftet hun seg med Sven Espelund.¹¹⁹

Nr. 12

Larsine Kristine Johnsdatter Møksvold var yngst i en søskenflokk sju: Andrine, Karl Ludvig (f.1874), Johanna (f.1876), Malene (f.1880), Josefine (f. 1882), Oluf (f. 1886, døde samme år) og til slutt da Larsine som var født i 1888. Faren hennes het Jon Kristianson *Myksvoll* (1840-1919) og moren het Synneva Larsdotter Åse (1845-1903). Andrine og Johanna utvandret begge til USA, der Andrine fikk to barn, og Johanna som emigrerte i 1906 giftet seg med Iver Iversen. Larsine var 22 år gammel da hun utvandret til Amerika og hun oppgav at hun skulle til sin svoger, som tilsier at hun skulle til sin søster Johannas familie. Da hun kom til USA

¹¹⁷Ones 2000: 333

¹¹⁸Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹¹⁹Skogseth 2008: 482-483

giftet hun seg med John Johansen og fikk barna Sylvia Margrethe i 1916 og Ellinore Christine i 1918.¹²⁰ Da hun registrerte seg som emigrant oppgave hun at hun skulle til Seattle Washington, så det er trolig at hun slo seg ned i dette området.¹²¹

Nr. 13

På Austrheim Lindås vokste *Oline Hansdtr Sæverøen* opp sammen med ni søsken. Far het Hans Jakobsen *Sævrøy* (1854-1913) og mor het Ingeborg Olsdtr (1848-1941). Foreldrene til Oline var søskenbarn. Hans var fisker og gårdbruker. De fikk ti barn sammen: Jakob (1875-1956), Inga Bertine (f. 1876 døde 5 dager gammel), Inga Bertine (1877-1935), Hellmann Johan (f. 1880), Oluf Hansen (f. 1882), *Olina* (f. 1884, døde 14 dager gammel.) Tvillingsøsteren fikk samme navn i dåpen.), *Olina*, Hanna Elida (1886-1913), Johannes (1889-1964) og Lovisa Sofie (1894-1974). To av brødrene til *Olina* utvandret til USA. Hellmann Johan flyttet sammen med sin kone i 1903 til Council Bluffs i Iowa.¹²² Samme sted som Oluf reiste til da han emigrerte til USA i 1900. *Olina* reiste til USA 24. august 1910 etter å ha arbeidet som fabrikkerske i Arne Haus.¹²³ Hun oppgir i emigrant at hun skal til familie, og reisemålet er Council Iowa, der brødrene bor. *Olina* er hjemme på besøk i 1913 og 1914, da kaller hun seg for Lena. I 1915 gifter hun seg med William Lennart Kirkner som var fra Independence Iowa. De bosatte seg i Omaha i Nebraska.¹²⁴

Nr. 14

Den 29 år gamle tjenestepiken *Martha Marie Iversdtr Kaalaas* fra Lindås emigrerer 16. september 1910 i håp om bedre livsvilkår. Reisemålet er Iowa og hun har familie der borte som hun vil reise til.¹²⁵ Hun var eldstedatteren til Nikolina Nilsdtr Kolås (1854-1932) og Ivar Olson Kolås (1858-1935). De andre søsknene bestod av: Nils (1883-1916), Karen Andrea (1885-1978), Oluf (f. 1888), Alfred (1890-1971) og Sigurd (1892-1978). Oluf var den eneste av søsknene til Martha Maria som utvandret til USA. Hun flyttet først til New York i 1908 der han var fyrbøter på båt. Siden bosatte han seg i Milwaukee i Wisconsin i 1910. Martha Maria

¹²⁰Ones 2000: 400-401

¹²¹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹²² Skogseth 2006: 684-685

¹²³ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹²⁴ Skogseth 2006: 684-685

¹²⁵ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

(1881-1947) reiste i 1910 med reisemål Iowa. Hun var hjemme på besøk i 1915, og reiste da til Minneapolis i Minnesota. Her giftet hun seg to år senere med Ivar Erikson Lien fra Masfjorden. De kom så hjem til Kolås og fikk en datter, Erna i 1917. De var da forpaktere av Gamlehaugen på Fjøsanger i Bergen, før de kjøpte seg et gårdbruk på Askeland på Radøy.¹²⁶

Nr. 15

Amanda Arnesen Loftås (Loftaas) var født 1897 og var 26 år gammel da hun emigrerte til USA i 1923. Før hun reiste hadde hun yrke som kjøkkenpike og hun hadde bosted i Bergen. Reisemålet var Lake Mills i Iowa og hun hadde forhåndsbetalt billett. Hun oppgav også i protokollen at hun skulle til familie.¹²⁷ Hjemme på Lindås vokste Amanda opp med seks søsken, ingen av dem bosatt i USA. Amanda var eldst, og flere av søsknene døde tidlig. Far var Arne Torkildson Lauvås (1874-1953) og mor Emilie Helgesdtr Syslak (1874-1949). Arne reiste til Amerika i 1891 og arbeidet der til 1896. Deretter fikk han skøyte på et bruk fra faren sin, og bodde hjemme siden det. Han var også smed. Amanda var som sagt eldst i søskenflokket, og deretter kom Julia (1898-1938), Emma (1901-1985), Helga (1903, døde 4 uker gammel), dødfødt datter 1903 som var tvilling med foregående Helga, Helga (1905-1979) og Tally (1912-2004). Amanda bosatte seg først i Lake Mills i Iowa da hun kom til Amerika, men flyttet senere til Pine River i Minnesota. Der ble hun gift med en metodistprest som het Gustav Eckhoff.¹²⁸

Nr. 16

Agnes Mathilde Olsen Hopland (1898-1947) var født i Austrheim Lindås.¹²⁹ Faren hennes het Ola Larson Hopland (1864-1945) og moren het Ingeborg Martiniusdtr (1862-1953). Ola var bygningsmann på gårdsbruket, samtidig som han var kirketjener i 30 år. De fikk elleve barn sammen: Bertha Elida (1887-1902), Maria Josefine (1889-1908), Lovisa Amalie Hopland (1892-1968), Lars Bernhard (1894-1905), Marius (1897, døde samme dag han ble født),

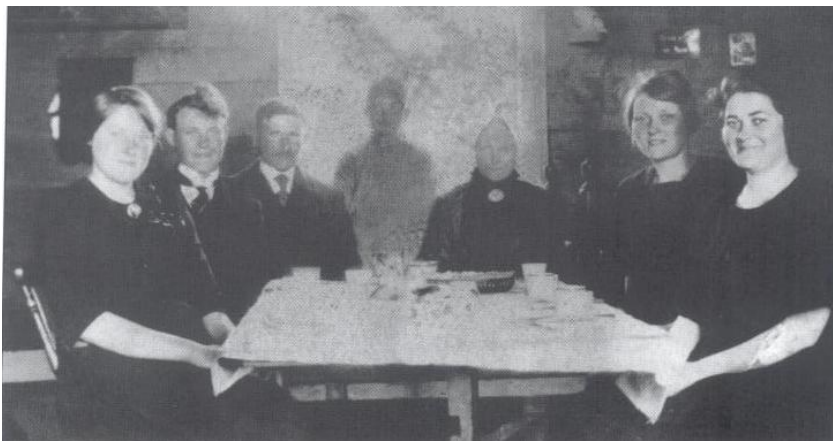
¹²⁶ Skogseth 2009: 495

¹²⁷ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹²⁸ Skogseth 2008: 170-171

¹²⁹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

dødfødt tvilling med Marius, Agnes Mathilde, Oskar Emil (1900-1972), Bertha Elida (f. 1904), Lars Bernhard Andreas (1906-1907) og Ingeborg Elisa Maria (1910-1996). Bertha Elida var den eneste, sammen med Agnes som emigrerte. Hun reiste til USA i 1926 og giftet seg med en svenske, Fritz Johnson, og bosatte seg i Seattle Washington. Agnes var kokkepikene i Bergen da hun bestemte seg for å emigrere til USA. Reisemålet var Brooklyn New York og hun reiste for å søke beskjeftigelse. Samme året som hun reiste giftet hun seg også med Johannes Njøten (1893-1947). De bosatte seg til slutt i St. Paul Minnesota.¹³⁰

Bildet viser stua på bruk nr 10. Anledningen var at Agnes skal reise til USA, og de har avskjedsmiddag. Fra venstre Berta, Oskar, Ola og Ingeborg, Lovisa og Agnes.¹³¹

Nr. 17

Fra Austreim-området kom også *Thora Johanna Thomassen Austrheim* (1903-1999) fra. Hun var datter av Thomas Gullakson Austrheim (f. 1887) og Jakobina Jakobsdtr (1864-1947). De var søskenbarn. De fikk barna Bernhard Martin (1887-1974), Josefina Andrea (1889-1980), Anna Sofia (1890-1966), Jakob Severin (1893-1921), Ingeborg Bertine (1895-1920), Ida Karine (1898-1989), Gabriel Andreas (1900-1918), Thora Johanna og Johannes (1905-1907). Thora Johanna var den eneste av søsknene som utvandret til Amerika. I emigrantprotokollen står det at hun var en tjenestepike i Bergen da hun emigrerte til USA. Hun var 20 år gammel da hun 24.mai 1923 reiste til Brooklyn New York, som var det oppgitte reisemålet.¹³² Hun har også oppgitt at hun skal til familie, men i følge bygdeboken er ingen hennes nærmeste familie

¹³⁰ Skogseth 2005: 604-607

¹³¹ Skogseth 2005: 605

¹³² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

i USA. Da hun kom til USA giftet hun seg med Louis Anders Furmark (1898-1987) og de bosatte seg i Brooklyn New York.¹³³

Nr. 18

Regine Lovisa Eriksdatter Husa (1901-1949) utvandret 22 år gammel fra Fedje Lindås til New York.¹³⁴ Far het Erik Andreassen (1862-1944), og mor var Marie Larsdatter (1861-1934). Hun giftet seg for andre gang. Marie fikk 3 barn med sin første mann: Jørgine Severine (1883-1903), Malena Elisabeth (1885-1975) og Arne Bertin (1887-1920).

Nr. 19

18 år gammel reiste tjenestepiken *Petra Olsen Langedal*(f. 1905) fra Langedal Lindås til New York. Hun var bosatt i Bergen da hun emigrerte, og tok sannsynligvis tjeneste i byen. Hun har oppgitt som årsak til at hun skal reise, at hun skal til familie.¹³⁵ I Langedal var Petra oppvokst og foreldre het Brita Larsdatter (1868-1945) og Ola Mikkelsen (1864-1943). Ola var fisker og båtbygger. Han spesialiserte seg på linefiske etter kveite. Brita og Ola hadde fire kyr og en del sauer. De fikk 10 barn sammen: Johanna (1890-1973), Mikal Martin (1892-1959), dødfødt datter i 1894, Synneva (1896-1914), dødfødt datter 1896, Laura (1898-1972), Olaf Bertin (1900-1973), Petra, Emma (1908-1931) og Knut Albertin (1911-1985). Det var ingen i Petras nærmeste familie som utvandret til Amerika. Av søsknene var det kun Petra som emigrerte til USA. Når Petra da oppgav i emigrantprotokollen at hun skulle til familie, var det ikke ment at det var nære familiemedlemmer. Da Petra kom til USA giftet hun seg med Elmer Rickert (1900-1981). Han var fra Harrisburg, Pennsylvania. De bosatte seg på Long Island, New

¹³³Skogseth 2006: 89-90

¹³⁴Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹³⁵Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

York, der de drev en interiørforretning. Petra flyttet i de senere år til Atlanta Georgia.¹³⁶

Fra venstre Regina Lovise, Elisabeth og Jørgine, «søstre på Husa»¹³⁷ Familien tjente penger fra jordbruk og fiske. Marie tjente også penger av skreddersøm for andre. Marie og Erik fikk seks barn sammen: Karen Ragnhild (1891-1892), Peder Andreas (1893-1963), Lars Kristoffer (1896-1897), Lars Severin (1898-1963), Regina Lovise og Edvin Martin (1905-1907). Jørgine og Arne, halvsøsknene til Regine som moren fikk i sitt første ekteskap, utvandret alle til USA. Jørgine reiste til USA i 1906 og bodde i Brooklyn. Hun var gift og hadde to barn. Arne Bertin reiste til Brooklyn, men døde i en ulykke i 1920. Regine Lovise har oppgitt at hun søker arbeid. Året etter at Regine Lovise emigrerte, giftet hun seg med Bjarne Koppen (1900-1992).

138

Bryllupet til Bjarne Koppen og Lovise Husa i Brooklyn i 1924. Bak fra venstre: Herman Pedersen, Karstein Husa, Petra Langedal og Jørgine Husa.¹³⁹

¹³⁶ Skogseth 1997: 375-376

¹³⁷ Skogseth 1997: 121

¹³⁸ Skogseth 1997: 121-123

¹³⁹ Skogseth 1997: 122

Nr. 20

Maria Oliva Olsen Fæste (f. 1906) var 17 år gammel, da hun utvandret til USA. Reisemålet var Fonda Iowa, og hun gav opplysninger om at hun skulle til sin onkel som bodde der. Hun hadde forhåndsbetalt billett, og var bosatt i Bergen før hun reiste.¹⁴⁰ Hun var oppvokst på Nordre Feste med far Olaf Olson Feste (1884-1911) og mor Rakel Nilsdotter Pletten (1883-1969). De hadde fem barn sammen, der Maria Oliva var den eldste: Ingeborg Johanna (f. 1907), Valborg (1909-1999), Olaf (1911-1933) og Reidar (1911-1970). Sistnevnte var sjømann og reiste til USA etter krigen, der han gikk i land. Der ble han gift for andre gang, men fikk ingen barn i dette ekteskapet. Han hadde ett barn fra sitt første ekteskap. Maria Oliva ble gift med Milford Cally. De slo seg ned i Monroe Illinois. De fikk ingen barn.¹⁴¹

Den 19 år gamle tjenestepiken fra Lygre Lindås, *Anna Camilla Martinsen Apold*, utvandret den 14. september til USA. Hun var født i 1904 hadde bosted i Bergen i 1923, da hun emigrerte. Reisemålet hennes var South Dakota og hun hadde forhåndsbetalt billett. Årsak for å reise var for å søke arbeid. Det kan tyde på at noen ventet på henne i USA da hun fikk en forhåndsbetalt billett. Men det kan like gjerne være noen hjemme som gir henne billetten. Jeg har ikke funnet Anna Camilla i noen bygdebok fra Lindås. Apold navnet har ikke dukket opp i noen bøker jeg har slått opp i.¹⁴²

¹⁴⁰ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹⁴¹ Ones 2000: 447

¹⁴² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

Vedlegg II - De unge, ugifte kvinnelige emigrantene som reiser fra Luster 1893, 1910 og 1923

Nr. 21

Ingeborg Larsdatter Rønnei, født 31.10.1871 reiste til USA 28.mars 1893. I følge emigrantprotokollen var hun da ugift, gjorde husarbeid og var 22 år. Det ser ut til at hun hadde reisefølge på turen, da flere sambygdinger på samme alder reiste på samme tid.¹⁴³ Ingeborg var oppvokst på en gård på Lunden i Gaupne Sogn i Luster kommune. Faren hennes het Lars Larsson Rønnei (28.09.1817) og giftet seg i 1852 med Elisabeth Larsdotter (17.12.1829)¹⁴⁴. Ingeborg ble døpt 3. desember 1871 og konfirmert 20. juni 1886. Hun fikk ”Brav” på sin konfirmasjonsprøve.¹⁴⁵ Lars og Elisabeth fikk sju barn: Lars, Siri, Andreas, Johannes, Ole Ingeborg og Lars. Av brødrene til Ingeborg utvandret både Andreas og Johannes til Amerika. Andreas utvandret i 1880 til Wisconsin, mens Johannes utvandret til Minnesota. Det vites ikke mye om hva som skjedde med dem der, men Johannes giftet seg og etterlot seg to sønner før han døde i 1911. Hva som skjedde med Ingeborg i Amerika er uvisst. Det er ikke noe informasjon om hvor hun reiste til, det eneste som vites er at hun var barnløs før 1911.¹⁴⁶

Nr. 22

Kristine Antoniusdatter Rønnei er 26 år når hun utvandrer, og ble født 4. mai 1867. Hun reiste trolig sammen med Ingeborg og en gjeng med andre utvandrer glade ungdommer fra Luster.¹⁴⁷ I følge bygdeboken fra Gaupne Sogn er navnet hennes *Christina*, og det kan trolig ha vært en stavefeil i emigrantprotokollen, da det ikke var hun selv som fylte ut protokollen. Jeg velger derfor å bruke navnet fra bygdeboken. Faren til Christina het Antonius Monsson Rønnei (18.1.1835), og giftet seg i 1859 med Elisabeth Olsdotter (10.1.1837). Paret fikk etter hvert en husmannsplass på Lunden 3 på Rønnei, og ble værende der livet ut. Elisabeth og Antonius fikk sju barn: Peder, som døde ved fødsel i 1859, Mons (30.5.1864), Christina, Martha (1870-

¹⁴³ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

¹⁴⁴ Øyane 1991: 781-782

¹⁴⁵ Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A 10 (1871-1886), Konfirmerte 1886, side 331

¹⁴⁶ Øyane 1991: 781-782

¹⁴⁷ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

1951), Ole (1875-1878), Olina (1879-1925) og Johannes (15.11.1884). Både Mons og Johannes utvandret til USA. Mons reiste i 1885 og giftet seg der og fikk 4 barn. Han bosatte seg i Dane CO., Wisconsin. Johannes utvandret i 1899 og også han giftet seg og fikk fire barn. De slo seg ned på samme sted som broren Mons. Christine utvandret i 1893 og giftet seg allerede samme året med Luther Grand, også kjent som Grant L. Asbury. Han var fra Vernon Co., Wisconsin. De slo seg ned som farmere i Springbank township, Dixon Co., Nebraska og ble boende der ut levetiden. De fikk ingen barn sammen, men Christina hadde en sønn fra før av som het Anton. Han utvandret sammen med moren sin i 1893 og ble boende der ut livet.¹⁴⁸

Nr. 23

Anna Sjursdatter Ottum utvandret 23 år gammel den 21. april 1893. Hun hadde registrert seg i emigrantprotokollen sammen med en enke med familie som var fra samme sted som henne selv.¹⁴⁹ Det kan se ut som at Anna muligens skulle være med denne familien for å jobbe for dem som tjenestepike. Selv var hun en husmannsdatter og ved å se på kirkebøkene og dåpsprotokollen finner jeg at hun var født 8. mars, og ble døpt 8.mai. Hun var et uekte barn, som betyr at foreldrene hennes ikke var gift. Fra det jeg kan tyde fra kirkebøkene het faren Sjur Olsen Ottum og moren het Kristi Christensdotter Drægen.¹⁵⁰ Fra konfirmasjonsprotokollen oppgis det at hun fikk ”brav” på eksamen.¹⁵¹ Jeg har ikke lyktes å finne ut mer om henne og hennes familie i noen bygdebøker, eller på digitalarkivet.

Nr. 24

I følge emigrantprotokollen på Digitalarkivet skal *Kari Jonsdatter Rauum* ha utvandret sammen med Gjertrud til Amerika 10. mai 1893. Hun registrerte seg som emigrant sammen med andre sambygdinger på samme alder.¹⁵² I følge bygdeboken fra Gaupne Sogn forholder det seg derimot annerledes. Hun var datter av John Andersson Raaum (12.6.1825) og Martha Einersdotter (14.7.1834). De fikk i alt fem barn: Anders (1863-1930), Kari, Einar (15.4.1868), Lars (16.11.1870) og Johannes (3.2.1874). Både Einar, Lars og Johannes skal ha utvandret til

¹⁴⁸ Øyane 1991: 808-809

¹⁴⁹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

¹⁵⁰ Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1860-1870), Fødte og døpte 1870, side 93

¹⁵¹ Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1860-1870), Konfirmerte, side 325

¹⁵² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

Amerika. Einar utvandret i 1891, giftets seg og slo seg ned som farmer i Latah Co., Idaho. Han fikk i alt fire barn på to ekteskap. Lars utvandret i 1893 og slo seg ned som farmarbeider i Genesee Valley, Latah Co., Idaho, der han forble ugift. Johannes utvandret i 1911, og slo seg ned på samme sted som sine to brødre. Også han var farmarbeider og døde ugift som sin bror Lars. Det står ingenting om at Kari (1865-1907) skal ha utvandret til Amerika i 1893, slik som emigrantprotokollen tilsier. Det står derimot at hun ble gift med husmannssønnen Johannes Hansson Drevdal(1865-1931) fra Grandane under Drevdal Norde.¹⁵³ Selv om det ble nedtegnet i emigrantprotokollen at hun skulle reise til USA, kan det hende at hun trakk seg fra reisen i siste liten. Registreringen skjedde i forkant av reisen, så jeg regner med det kan være fullt mulig at hun ikke har reist allikevel. Siden informasjonen i bygdeboken var såpass beskrivende om hennes brødres utvandring, ser jeg det som mer sannsynlig at hun ikke har reist i det hele tatt, og at hun ble hjemme.

Nr. 25

Gjertrud Marie Samuelsdtr Raaum var 21 år da hun utvandret til Amerika. Hun reiste med jevnaldrende gutter og jenter på samme alder, som kom fra samme sted.¹⁵⁴ Hun var født 20.7.1872 og vokste opp på en gård på Råum. Faren hennes het Samuel Bugge Erikson Raaum (25.8.1805) og han var gift 3 ganger. Han fikk ingen barn med sine to første koner, men fikk en datter, Gjertrud, med sin tredje kone Ingeborg Olsdotter (27.2.1833). Ingeborg hadde 3 barn fra før av, og Samuel hadde også en sønn fra før sitt første ekteskap. Gjertrud hadde da 4 halvøsken: Hans Samuelson (1839-1924), Ragnhild Syversdotter (1855-1939), Eldri Andersdotter (1861-1914) og Anton Olson (29.1.1865). Både Eldri og Anton utvandret til Amerika. Eldri reiste i 1883 og ble gift med en husmannssønn fra Råum. Anton utvandret i 1885, og giftet seg i 1887 med Anna Andersdotter fra Jostedalen. De bodde først noen år i Milan, Chippewa Co., Minnesota, men flyttet i 1900 til en farm i Pine Lake township, Co., Minnesota. De fikk åtte barn sammen. Moren Ingeborg utvandret også i 1900, og bosatte seg trolig i Minnesota. Flere opplysninger enn dette finnes ikke om henne. Etter at Gjertrud utvandret i 1893, bosatte hun seg i 1897 i Starbuck, Pope Co., Minnesota. Siden den gang skal

¹⁵³ Øyane 1991: 19-20

¹⁵⁴ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

hun ha bodd i Milan, Chippewa Co., Minnesota. Det vites ikke mer om hennes liv, før hun i 1945 dør på et sykehus i Appleton Minnesota.¹⁵⁵

Nr. 26

Når det gjelder *Martha Olsdatter Valde*, utvandret hun 24 år gammel til USA. Hun reiste av gårde 10.mai 1893 sammen med sambygdinger på samme alder.¹⁵⁶ Hun var en husmannsdatter og foreldrene het Ole Bjørnson Valde og Ingeborg Samuelsdatter. Martha var født 23.10.1869 og ble døpt 14.november 1869.¹⁵⁷ Hun ble konfirmert den 22.juni 1884, og fikk ”Brav” på sin høring.¹⁵⁸ Utover dette har jeg ikke mer informasjon om henne. Jeg finner ingen informasjon i bygdebøker fra Luster om henne og hennes familie. Jeg har heller ikke funnet foreldrene, eller Martha i noen folketelling fra Digitalarkivet.

Nr. 27

I emigrantprotokollen reiste en Nella Marie Andersdtr Høium med sambygdinger til USA i 1893.¹⁵⁹ Det korrekte navnet hennes er derimot *Metta Marie Andersdtr Høyum*, kjent som Maria Andersdotter. Hun var født 18.11.1867, og var datter av Anders Christopherson Høyum (14.2.1825) og Cathrina Dorthea Ellingsdotter (23.8.1832). De fikk fem barn sammen: Christina (1860-1902), Johan (1865-1953), Metta Marie, Martin (1870-1940) og Anna Susanna (1877-1900). Marie Hoym, som ble hennes amerikanske navn, utvandret i 1893, men kom kjapt tilbake til Norge igjen. Hun arbeidet da en tid som syerske i Bergen, men bestemte seg siden for å prøve en gang til. Hun reiste på nytt til USA i 1904 der hun slo seg ned i Clarfeild Yellow Medicine Co., Minnesota. Hun var fremdeles ugift da hun emigrerte for andre gang, men det finnes ikke flere opplysninger om henne, og hva hun drev med i USA.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Øyane 1991: 8-9

¹⁵⁶ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

¹⁵⁷ Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr.A (1860-1870), Fødte og døde 1869, side 89.

¹⁵⁸ Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A (1871.1886), Konfirmerte, side 316

¹⁵⁹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

¹⁶⁰ Øyane 1987: 727-728

Nr. 28

Susanna Larsdatter Bollingberg, født 8.12.1872, utvandret i 1893 til Amerika sammen med sambygding. Hun var en inderstdatter og var 21 år da hun reiste.¹⁶¹ Hun var oppvokst på en husmannsplass på Bollingberg og foreldrene hennes var husmann Lars Pederson Bollingberg (18.3.1823) og Kari Larsdotter (1.2.1841). De ble boende på samme plass så lenge de levde og de fikk ti barn: Peder (1865-1878), Synneva (1868-1869), Karen (1870-1870), Susanna, Elisabeth (1875-1878), Hans (1877-1878), Elisabeth (1880-1880) og Karen (1882-1882). Da Susanna emigrerte i 1893 var ingen av hennes søsken i livet. Da hun kom til USA giftet hun seg året etter, i 1894 i Chippewa Co., Minnesota, med Jacob Willhelm Vellekson fra Fillmore Minnesota. De farma først noen år i Chippewa, men slo seg ned i 1903 på en farm i Lac qui parle township i Lac qui parle Co., Minnesota. De fikk til sammen åtte barn sammen: Oliver (døde samme år han var født), Oliver, Clara, Louie, Helen, Esther, Laura og William.¹⁶²

Nr. 29

Johanna Olsdotter Rønnei reiste 27. april til USA. Johanne var 16 år det året hun reiste og var født 03.10.1877.¹⁶³ Faren til Johanna het Ole Torkildson Rønnei (19.5.1838) og giftet seg i 1866 med Kirsti Larsdotter (16.2.1842). Ole var veiarbeider og var først innerstfolk på ulike plasser på Rønnei, før de tok over plassen på Lunden 9 under Rønnei. Her ble de boende til 1904, da gården ble nedlagt og jorden gikk tilbake til gården. I 1904 utvandret ekteparet til Amerika, og bodde der på en gård i Leeds township i Colombia Co., Wisconsin. De bodde da trolig hos den ene datteren Anna. Ekteparet fikk i alt seks døtre. Anna og Martha var tvillinger ved fødselen i 1865, og begge døde samme året. Siden kom Martha (20.8.1867), Anna (12.6.1873), Johanna og til slutt kom Agnes i 1883, men som døde samme året. Både Martha og Anna utvandret til Amerika. Martha utvandret i 1888 og giftet seg 2 ganger. Hun ble boende i Madison Wisconsin og fikk tre barn, alle fra første ekteskap. Anna utvandret i 1891, og giftet seg i 1892. De fikk åtte barn, og slo seg ned i Leeds township, Colombia Co., Wisconsin. I USA ble Johanna kjent som *Jennie Olson* da hun utvandret i 1893. Hun giftet seg i Colombia Co., i Wisconsin med Ole Boyum. Foreldrene hans kom fra Balestrand, men

¹⁶¹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

¹⁶² Øyane 1991: 529

¹⁶³ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

han hadde selv bosatt seg i Madison, Dane Co., Wisconsin. Paret bosatte seg sammen der og ble boende ut levetiden. Ole døde i 1936, mens Jennie døde i 1954. De fikk seks barn: Joseph, Rhode Christina, Lillian Janet, Orlin Jerome, Burt Louis, Raymond Alvin.¹⁶⁴

Nr. 30

Ingeborg Christensdatter Berteig var 22 år gammel da hun emigrerte til USA 27.april 1893. Hun var en husmannsdatter og reiste trolig alene til USA.¹⁶⁵ I dåpsprotokollen hennes het faren Christen Johannesen Berteig, så klarer jeg ikke å tyde etternavnet eller navnet til moren. Foreldrene var gift, for det er oppgitt at Ingeborg var et ekte barn. Utover dette har jeg ingen informasjon om Ingeborgs utvandring til Amerika.¹⁶⁶ Jeg derimot funnet noe informasjon om en jeg tror er Ingeborgs bror. I 1897 reiste en Halvor Christensen Berteig til USA, 24 år gammel, fra Luster kommune, bare fire år etter at Ingeborg har utvandret. Samtidig reiste det også mange andre menn på samme alder som Halvor fra Luster. Halvor er beskrevet som en Inderstørn. I 1902 reiste en 20 år gammel Johan Christensen Berteig, som også kan være Ingeborgs bror, og i 1913 reiste Hermund Kristensen Berteig 22 år fra Luster til USA. Hans reisemål var Iowa. Hermund reiste på forhåndsbetalt billett. I 1923 reiste Elisabeth Kr. Berteig, 44 år gammel fra Lyster sogn for å gifte seg i North Dakota. Det tyder på at dette er snakk om Ingeborgs søsken, i hvertfall noen av dem. De er alle født mellom 1871 og 1891, kommer fra Luster, har samme etternavn, og samme farsnavn.¹⁶⁷ Kristen og Christen forskjellen kan komme av skrivefeil.

Nr. 31

Johanne Pedersdtr Svangstu vokste opp på en gård på Svangstu, der far Peder Rasmus var gårdbruker. Han var gift med Sønneve Jahnsdtr og til sammen hadde de 4 barn i folketellingen fra 1865 for 1426 Lyster. Barna het Kristi, Abbelone Marie, Rasmus og Johanne. Det bodde også to tjenestepiker på gården som het Bertha og Anna. Johannes var født 18.september 1865 sammen med sin tvillingbror Jahn Johan, som døde like etter.¹⁶⁸ Hun

¹⁶⁴Øyane 1991: 779 - 781

¹⁶⁵ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1893

¹⁶⁶Sogn og Fjordane fylke, Luster, Ministerialbok nr. A 10 (1871-1886), Fødte og døpte 1871, side 8.

¹⁶⁷ Digitalarkivet, Emigrantar over Bergen frå Luster kommune, <http://digitalarkivet.no/cgi-win/webcens.exe?slag=visbase&filnamn=0221EMIG>, hentet 7. mars 2011

¹⁶⁸Sogn og Fjordane fylke. Luster, Ministerialbok nr.A 8 (1860-1870), Født og døpte 1865, s. 57

ble døpt 22.oktober og konfirmert 20.juni 1880. Hun fikk ”meget brav” på sin konfirmasjonseksamen.¹⁶⁹ Jeg vet lite om hennes liv i USA, da jeg ikke kan finne noe informasjon om henne eller familien hennes i noen bygdebok. Jeg vet ut fra emigrantprotokollen at hun reiste 10.februar 1893 til USA, og at hun reiste tilsynelatende alene dit.

Nr. 32

Fra Rønnei utvandret *Kristine Christoffersdatter Rønnei*. I motsetning til de 3 andre jentene fra Rønnei som utvandret sammen med andre, ser det ut til at Kristine reiste alene. Hun var en husmannsdatter og var født 1.2.1876, så hun var 17 år da hun utvandret i 1893.¹⁷⁰ Faren til Kristine het Christopher Jørgensen Rønnei (21.12.1837) og giftet seg i 1836 med Johanna Pedersdotter (25.12.1836). De bodde sine første år som innerstfolk, men fikk siden ta over i Lunden 5, der de ble boende livet ut. De fikk tolv barn: Gunnhild (1857-1858), Peder (1859-1860), Peder (1851-1861), Christi (17.1.1863), Siri (1865-1865), Siri (1867-1888), Johanna (3.12.1869), Peder (7.8.1872), Christina (1874-1874), Kristine, Synneva (1879-1906) og til slutt Johannes (1882-1882). Christi, Johanna, Peder og Christina utvandret alle til Amerika. Christi reiste i 1882 og giftet seg i 1887. De slo seg ned i Walsh Co., N.D. Ektemannen døde, og hun giftet seg på nytt i 1899. Christi eller *Kristi* som var hun var kjent som i USA, fikk i alt sju barn på de to ekteskapene. I 1887 utvandret Johanna til Amerika og giftet seg i 1981. De slo seg ned på samme sted som Christi, og fikk i alt åtte barn. Året etter Johanna, i 1888, utvandret også broren Peder, kjent som Peter i USA. Også han slo seg ned på samme sted som søstrene, og giftet seg med en amerikaner kalt Annie. De fikk to barn sammen. I 1893 utvandret da Kristine til Amerika, og slo seg ned på samme sted som sine søsken. Hun ble der kjent som Christine Hun giftet seg i 1898 med Christian Hansson Løtoft fra Sokndal i Dalane. De slo seg ned som farmere på en farm i Latona township, Walsh Co., N.D. Christine døde i 1839 og Christian døde i 1959. De fikk i alt åtte barn sammen: Henry August, Clarence, Geneva, Melford, Hans Juel, Ingvald og Hazel Henrietta.¹⁷¹

¹⁶⁹Sogn og Fjordane fylke, Luster, Minerstjalbok nr. A 10 (1871-1886), Konfirmerte 1880, s. 290

¹⁷⁰Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra 1893

¹⁷¹Øyane 1991: 767-770

Nr. 33

10.mai 1893 reiste gårdmannsdatteren *Susanna Henriksdatter Skagen* til USA. Hun er da 19 år gammel og reiste tilsynelatende alene.¹⁷² Hun var født 8.2.1874, og foreldrene het Henrik Henrikson (19.8.1838) Skagen og Kari Olsdotter (27.9.1841). De fikk ni barn sammen: Susanna (1864-1868), Henrik Nitter (15.5.1867), Ole (1870-1949), Martinus (22.12.1871), Jens (1871-1935), Susanna, Tøge (1876-1878), Gjertrud (1879-1890) og Tøge Christian Nitter (7.5.1880). Henrik, Martinus og Tøge utvandret til Amerika. Først ute var Henrik, som tok navnet Hendrick Skagen, og reiste i 1890. Han var farmer og tømmerarbeider i Sterling Township, Vernon Co., Wisconsin. Han døde ugift i 1913. Martinus utvandret i 1892. Han drev en klesforretning i Soldiers Grove, Crawford Co., Wisconsin, men flyttet siden til Vernon Co., Wisconsin der han arbeidet som skredder. Han døde i likehet med broren sin ugift i 1949. Tøge reiste til samme plass som Martinus, og arbeidet der som farmerarbeider. Han døde ugift i 1937. Fem år etter at Susanna utvandret, giftet hun seg med John O. Fortney. De bodde i Viroqua Wisconsin til John døde i 1911. Susanna ble deretter gift for andre gang i 1916 med Ole Christianson Rudberg som var bosatt på samme sted. Susanna fikk fire barn, som alle var fra første ekteskap: Harry Melvin, Orville Gerhard, Hjelmer og Carl.¹⁷³

Nr. 34

Sønneve Pedersdtr Sanvig (Walde.) var født og hadde bosted i Luster og var 20 år da hun reiste til USA. Hun var født i 1890. Yrket hun hadde i Norge var tjenestepike og i USA var det nye yrket husarbeid. Reisemål var Carrington North Dakota, og hun oppgir i emigrantprotokollen at hun skal til familie. Hun reiste sammen med to menn som også er fra Luster, en mann på 18 år, og en mann på 46 år. Den eldste mannen er bosatt i USA.¹⁷⁴ Jeg finner ingen informasjon om Sønneve i noen bygdebok.

Nr. 35

Margrethe Sølfestdtr Dalen var født i 1883, og var 27 år gammel da hun emigrerte til USA. Yrket hun hadde hjemme var husarbeid, og det samme ville hun ha som yrke i USA.

¹⁷² Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen i 1893

¹⁷³ Øyane 1984: 192-193

¹⁷⁴ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

Reisemålet hennes var Madison Wisconsin. Hun oppgir i emigrantprotokollen at hun skal reise til sin svoger. Hun reiste sammen med en mann på 33 år som kan være hennes kjæreste.¹⁷⁵ I bygdeboken Dale Sogn i Luster kommune står det at Margrethe utvandret for å gifte seg med husmannssønnen Elias Tøgerson Kilen(1877-1964) frå heimen under Kilen. Annen informasjon står det ikke om hvordan livet ble for dem i USA. Margretes far het Sølvest Endreson Dalen(7.11.1841) og var gift med Christi Olsdotter(26.11.1843). De fikk sju barn sammen: Olina (1870-1841), Elen (1874-1959), Johanna (1875-1963), Gunnhild (1879 – 1961), Kristina (1881-1974), Margretha, Gjertrud (1886-1923) og Christi (1888-1982). Det var flere av søsknene til Margretha som også utvandret til Amerika. Gunnhild utvandret i 1906 og giftet seg i Co., Wisconsin. Hun fikk 2 barn. Gjertrud utvandret i 1908 og ble gift i Chicago Illinois. Også hun fikk to barn. Christi utvandret i 1907 og bodde en tid i Dane Co., Wisconsin, men flyttet siden til Chicago og arbeidet der som hushjelp. Hun var ugift da hun døde i 1982.

Nr. 36

Tjenestepiken *Gjertrud Sofie Jacobsen Nyløy* var 17 år da hun utvandret til USA 28. august 1923. Reisemålet var Starbuck Minnesota og hun håpet å finne arbeid der borte. Hun reiste sammen med en sambygding som var bosatt i USA, og som hadde vært hjemme på besøk.¹⁷⁶ Faren til Gjertrud var Jakob Johannesen Øvrebø (f. 30.9.1878). Han ble gift første gang med Kristina Olsdotter (1877-1912). Så ble Jakob gift med Kari Larsdotter Steig (1894-1922).. Da hun døde giftet han seg for tredje gang med Kristina Tolledsdotter (f. 28.1.1886). Med sistnevnte kone hadde han ingen barn. Gjertruds mor var Kristina Olsdotter. Jakob fikk i alt 12 barn: Udøpt barn (1901-1901), Brita Johanna (1903-1974), Anna Olea (1904-1911), Gjertrud Sofie, Johannes (1908-1972), Ola (1909-1910), Olaf (1911-1915), Kristina (f.1914), Ludvig (1916-1916), Gudrun (f.1917), Borghild (f. 1918) og Lars (f. 1921). Av alle søsknene var det kun Gjertrud Sofie som utvandret til USA. Hun ble gift med Vernie Raymond Coon i 1926 som var fra Iowa. Han kjørte anleggsmaskiner og de bosatte seg i Geyserville California der de oppdro fire barn: Vernie Raymond, Delores Lyette, Gary Gene og Gaila Ruth.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1910

¹⁷⁶ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹⁷⁷ Øyane 1984: 193-194

Nr. 37

26 år gammel, utvandret *Kari Andersen Vigdal*, fra Vigdal Luster til USA. Hun reiste 8. november uten noe reisefølge. Reisemålet var Minneapolis i Minnesota, og målet var å finne nytt arbeid. I emigrantprotokollen har hun oppgitt husarbeid som yrke i Norge. Hun oppgir det samme som nytt yrke.¹⁷⁸ Jeg har ikke funnet Kari i noen bygdebøker fra Luster, og har dermed ikke mer informasjon om hvordan det gikk med henne i USA.

Nr. 38

Hushjelpen *Gjertrud Johannesen Leirmokleiv*, født 1906, reiste 17 år gammel til USA for å komme til familie. Hun hadde forhåndsbetalt billett, og reisemålet var Madison Minnesota.¹⁷⁹ Gjertrud var født 22.7. 1906, og var eldst av sine søsken. Johan Andersson Kleiven (f. 9.3.1865) var far til Gjertrud, og han var gift med Ingeborg Endresdotter Leirmo (f. 19.8.1878). Både Johan og Ingeborg utvandret til Amerika i 1905 og bosatte seg i Lac qui parle Co. Minnesota, men reiste tilbake i 1906 bosatte seg på Kleivi. De fikk til sammen sju barn: Gjertrud, Anders (f. 6.11.1907), Katharine (f. 24.11.1909), Emma Marie (f. 18.8.1912), Astrid (f. 18.8.1912), Edvard Kristian (f. 8.10.1916) og Ingel Johan (f. 8.10.1916). Ingen i Gjertruds nærmeste familie utvandret til Amerika, men det betyr ikke at hun ikke skulle til familiemedlemmer når hun reiste i 1923. Samme år som hun emigrerte giftet hun seg med Albert Gerhard Thomson, sønn av gårdbruker Tøger Tøgersen fra Jostedalen. Albert var fra Lac qui parle Co., Minnesota. De slo seg deretter ned som farmere og levde i Lac qui parle til Gjertrud døde i 1968. De fikk fire barn sammen: Delores Marie, Jean Irene, Merlin Thelmer og Elvin Gordon.¹⁸⁰

Nr. 39

Thea Olava Kristoffersen Hauge var 17 år gammel, da hun utvandret til Amerika. Hun reiste 22. november uten reisefølge med mål om å komme til Chicago i Illinois. Hun hadde forhåndsbetalt billett, som kan tyde på at det var noen som ventet på henne i USA. Som årsak for reisen har hun oppgitt at hun vil søke arbeid i USA. Yrket hennes hjemme i Norge var

¹⁷⁸ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹⁷⁹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹⁸⁰ Øyane 1991: 898-899

tjenestepike, og hun oppgir hushjelp som nytt yrke.¹⁸¹ Jeg har ikke funnet Thea Olava i bygdebøker fra Luster, og har ingen opplysninger om hvordan det gikk med henne der borte.¹⁸²

¹⁸¹ Digitalarkivet, emigrantprotokoll fra Bergen 1923

¹⁸² Digitalarkivet, emigrantprotokollen

English abstract

This master's thesis is a study of young, unmarried women who emigrated to America in the late 19th and the beginning of the 20th century. I have focused on female emigrants from Western-Norway, especially those departing from the port of Bergen. My main issue was to find out what made these women decide to emigrate to America. In the analysis the focus will be on the women's social network and how the people around them influenced them to leave for America.

As a background I have looked into the position of women in the Norwegian society at the end of the 19th, and the beginning of the 20th century, especially when it came to marriage, education and work. Another focus in the study was the typical migration pattern in Western-Norway in the late 19th Century, and how this may have influenced young unmarried female migration patterns. The project is concentrated on woman travelling alone to America. Therefore it was important to get an overview of their partners on the transatlantic journey. Did they migrate with someone from their home village, with family or alone?

To study this in dept I selected a smaller sample of young, unmarried women from two local parishes in Western-Norway that represented different migration patterns. This smaller sample showed the difference in the migration patterns; the girls from one of the samples emigrated directly to America, while those from the other sample travelled in several stages, often to Bergen, before leaving for America. The difference between the two samples was also clear when it came to social network, travel companions and destination in America.